

ВГО Українська бібліотечна асоціація

**XI Міжнародна науково-практична
конференція**

**«Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта:
метаморфози навчального дизайну»**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

3 – 4 березня 2021 р.
онлайн

Київ 2021

УДК 378:02](477+4)(063)

М58

XI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: метаморфози навчального дизайну» : зб. матеріалів / ВГО Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, Я. О. Хіміч. – Електрон. вид. – Київ : УБА, 2021. – 149 с.

ISBN 978-617-95010-5-0

Наукове видання вміщує доповіді та виступи учасників міжнародної науково-практичної конференції ВГО Українська бібліотечна асоціація – відомих науковців та фахівців, що представляють бібліотеки і заклади вищої освіти.

У матеріалах збірника розкрито тенденції та стратегії розвитку безперервної інформаційно-бібліотечної освіти у контексті мінливого світу, перетворення у змісті, формах, організації, методиці та інструментах професійної підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної сфери і медійної галузі, виклики часу та потреби практики для неперервної освіти працівників інформаційної, бібліотечної та архівної галузей. Окремою проблемою конференції стали прикладні аспекти інноваційної діяльності наукових установ, закладів вищої освіти та бібліотек.

Рекомендовано до випуску Президією ВГО Українська бібліотечна асоціація, протокол №3 від 29 березня 2021 р.

Редакційна колегія:

В. С. Пашкова, доктор історичних наук, доцент

О. В. Воскобойнікова-Гузєва, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник

В. В. Загуменна, кандидат педагогічних наук, професор

І. О. Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Я. Є. Сошинська, кандидат історичних наук, доцент

Я. О. Хіміч, кандидат історичних наук, доцент

© ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2021

© Автори, 2021

Зміст

Розділ 1. Безперервна інформаційно-бібліотечна освіта у контексті мінливого світу	5
<i>Загуменна В. В., Хімич Я. О.</i> Ідентифікація проблем розвитку вищої освіти в Україні та пошук шляхів їх вирішення в контексті аналізу проєкту «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки»	5
<i>Давидова І. О.</i> Стратегії розвитку вищої бібліотечно-інформаційної освіти: підготовка докторів філософії	10
<i>Гранчак Т. Ю.</i> Підготовка бібліотекаря – «фасилітатора» знань: методичні підходи	13
<i>Карпенко О. О.</i> Educational program as an indicator of quality in training students in the field of Information, Library and Archival studies	17
<i>Коханова І. О.</i> Зміна освітніх програм як напрям подолання кризових явищ вищої фахової освіти	20
<i>Сошинська Я. Є.</i> Огляд європейських освітніх програм (МВА) у галузі медіа	23
Розділ 2. Метаморфози фахової підготовки: виклики часу	26
<i>Романченко І. Г.</i> Знання, hard skills та soft skills у підготовці фахівців у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи	26
<i>Зубко Н. Н.</i> Історико-книгознавчий складник у підготовці фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	30
<i>Поліщук Т. І.</i> Практико-орієнтоване навчання бакалаврів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в умовах карантинних обмежень	34
<i>Чуканова С. О.</i> Особливості викладання академічної доброчесності для різних категорій користувачів з точки зору бібліотекаря	37
<i>Вертій Ж. С.</i> Інтерактивні методи викладання дисципліни «PR-технології» в умовах дистанційного навчання	41
<i>Хімич Я. О.</i> Викладання навчальної дисципліни «Інформаційна культура» студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	44
<i>Сошинська В. Є.</i> Дисципліна «Менеджмент бібліотечно-інформаційної та архівної галузей» у Київському університеті імені Бориса Грінченка: методика викладання	49
<i>Буряк Я. С.</i> Підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у сучасних умовах як важлива складова розвитку бібліотечної справи	51

<i>Пераверзева Ю. А.</i> Аб патрэбнасці і падыходах да развіцця эмацыянальнага інтэлекту бібліятэчных работнікаў падчас павышэння кваліфікацыі: пастаноўка пытання	54
<i>Клименко О. З., Сокур О. Л.</i> Підвищення кваліфікації бібліотекарів наукових установ Національної академії наук України в умовах карантинних обмежень у період COVID-19	58
<i>Шкурко О. П.</i> Особливості підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету в умовах карантинних обмежень	63
<i>Мелешко М. А., Ракицький В. А.</i> Електронне мережеве навчальне видання «Електронні бібліотеки, довідкові та пошукові системи»	67
<i>Шленьова М. Г.</i> Можливості ScienceDirect для бібліотекарів та науковців	73
Розділ 3. Метаморфози фахової підготовки: потреби практики	76
<i>Білоцерківець І. П.</i> Духовні цінності у соціокультурному вимірі	76
<i>Омельяненко-Набіуліна О. Ф.</i> Особливості формування професійних компетентностей бібліотекарів в сучасних умовах	79
<i>Глазунова Л. В., Вірютіна К. М.</i> Школа бібліотечного журналіста Харківського ОБ Української бібліотечної асоціації: змінюємо формати, відповідаємо на виклики	82
<i>Дубіна С. В.</i> Online & offline: можливості неформальної освіти у бібліотеці	86
<i>Вдовіна О. О.</i> Самоосвіта бібліотекаря: нові можливості в умовах цифрового суспільства	91
<i>Толочко С. Є.</i> Неформальна освіта бібліотекарів Наукової бібліотеки КНУКіМ	96
<i>Мотько А. О.</i> Формування культури академічної доброчесності – один із пріоритетних напрямів діяльності ВГО Українська бібліотечна асоціація	99
Розділ 4. Інноваційний поступ сучасних бібліотек	103
<i>Денбновецький С. О.</i> Особливості бібліотечно-інформаційної діяльності в інформаційному суспільстві	103
<i>Колеко М. М.</i> Європейський досвід оцифрування книжкових пам'яток у контексті сучасних практик переміщення культурних цінностей через кордон	106
<i>Сафонова Т. А.</i> Світові тенденції розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу на прикладі Фінляндії	109
<i>Кропочева Н. М.</i> Інформаційні ресурси освітянських бібліотек: проєкція змін чи зміна проєкцій	113
<i>Пристаї Г. І.</i> Медійна грамотність: нові концептуальні підходи з інформування та перезавантаження медіасвідомості мешканців	115

<i>Плахтій А. М.</i> Бібліотечні освітні проєкти з електронної взаємодії влади та громади	120
<i>Сошинська Я. Є.</i> Розвиток мобільних сервісів для користувачів університетських бібліотек	127
<i>Данькевич Ю. В.</i> Вебсайт наукової бібліотеки закладу вищої освіти як інструмент інформаційної складової	129
<i>Головченко М. М.</i> Сучасні системи програмного забезпечення бібліотечних процесів у закладах вищої освіти	133
<i>Шостак В. М.</i> Дослідження книжкових раритетів як напрямок роботи наукової бібліотеки КНУКіМ	137
<i>Якубенко Я. А.</i> Електронні виставки як важлива складова бібліотечного обслуговування	140
<i>Якубова Т. А.</i> Бібліотечна та архівна спадщина А. Кримського – складова сучасної бібліотечно-інформаційної безперервної освіти. До 150-ї річниці від дня народження академіка А. Кримського	143

Розділ 1. Безперервна інформаційно-бібліотечна освіта у контексті мінливого світу

378:005.21](477)]

Загуменна Віра Вікторівна

кандидат педагогічних наук, професор

Хіміч Ярослава Олегівна

кандидат історичних наук, доцент

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, Україна

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ВИРІШЕННЯ В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПРОЄКТУ «СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА 2021-2031 РОКИ»

Впродовж більш як 10-ти років під час проведення конференцій з інформаційно-бібліотечної освіти у Славську ми акцентували увагу на актуальних і, одночасно, проблемних, а іноді й болючих питаннях, паралельно розглядаючи як теоретичні, так і практичні аспекти, а саме:

- впровадження інформаційно-комунікативних технологій в бібліотеки та освітню діяльність;
- інноваційні зміни в бібліотеках та освіті;
- проблеми, пов'язані зі зміною назви спеціальності, за якою здійснюється підготовка бібліотечних фахівців;
- зміст освітніх стандартів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та впровадження їх у навчальний процес;
- розвиток дистанційної освіти та освіти протягом життя;
- особливості формальної та неформальної фахової освіти;
- інструментарій хьютологіки та андрогогіки тощо.

Ми першими реагували як на глобальні зовнішні виклики, так і на виклики практики. Про це свідчать програми відповідних конференцій, де обговорювалися ці та багато інших питань.

Вказуючи на мінливість світу, в якому розвивається, трансформується, стає якісно іншою інформаційно-бібліотечна освіта, ми обов'язково маємо говорити про ті виклики,

можливості та загрози, що вже стали трендами, та про ті перспективи, які ще тільки набувають своїх обрисів.

Світ змінюється і ми разом з ним. Пандемія COVID-19 стала світовим викликом, що вплинув на усі сфери життя та перетворився на потужний стимул для розвитку, зокрема, інформаційно-бібліотечної діяльності та освіти.

Діяльність бібліотек в умовах карантинних обмежень висвітлювалась в бюлетені ВГО Українська бібліотечна асоціація [1], обговорювалась на спеціальній конференції та під час інших заходів. Цей досвід варто вивчати, аналізувати та каскадувати. Оскільки бібліотеки показали свою спроможність та готовність до змін, вміння трансформуватися та бути більш «діджитал». Багато з того, що було започатковано під час карантину, залишиться в діяльності бібліотек і надалі.

За минулий рік ми значно активніше почали використовувати можливості дистанційних освітніх платформ, створювати навчальний контент, спілкуватися за допомогою відеозустрічей. Ми навчали та навчалися онлайн самі, навіть приймати екзамени онлайн.

2020 рік став для освіти дійсно роком змін, часто вимушених та подекуди непрогнозованих. Саме тому важливо зрозуміти – якими ж мають бути наступні роки?

Порядок денний щорічної XI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: метаморфози навчального дизайну», співзвучний з проектом «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки», який було оприлюднено 25 вересня 2020 р. в розділі «Громадське обговорення» офіційного вебсайту Міністерства освіти і науки України. Розробка Стратегії була пов'язана, зокрема, і з тим, що у 2021 році завершується дія «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

Аналізуючи проект «Стратегії...», слід наголосити, що в ньому визначенні основні тенденцій та проблеми розвитку системи вищої освіти в Україні та зазначається, що система вищої освіти України має низку переваг, які створюють можливості її подальшого розвитку, зокрема, потужний людський капітал, розвинена мережа закладів вищої освіти, наявність університетів світового рівня, сильна система вищої освіти та ін. «Водночас у системі вітчизняної вищої освіти існує і низка проблем, які разом із суттєвими зовнішніми та внутрішніми викликами створюють ризики та негативно впливають на можливості розвитку освіти в Україні» [2].

Ми не будемо зупинятися і розглядати усі визначені проблеми, а лише зазначимо ті, що безпосередньо можуть стосуватися фахової вищої інформаційно-бібліотечної освіти. Зокрема це:

– невідповідність структури підготовки поточним і перспективним потребам ринку праці;

– невідповідність навичок випускників ЗВО потребам роботодавців;

– слабкий зв'язок ЗВО з наукою та бізнесом;

– низьке та неефективне фінансове забезпечення вищої освіти;

– низький престиж праці викладача тощо [2].

Далі в проєкті «Стратегії...» виділено три мегатренди, що впливають на майбутнє освіти, а саме: глобалізацію, цифровізацію та старіння населення. Слід зауважити, що ці тренди постійно в полі нашого зору і в 2019 році ми їх деталізували у доповіді В.Загуменної «Майбутнє бібліотечної освіти: глобальні виклики» [3].

Щодо визначених у «Стратегії...» «впливів мегатрендів на сферу вищої освіти», для нас найважливішими й такими, що вимагають подальшого обговорення, є «просування освіти протягом життя; подрібнення освітніх програм; орієнтація на результати в кар'єрі; спеціалізація / консолідація інституцій» [2].

Особлива увага в «Стратегії...» акцентується на «інституціях та навичках майбутнього». Зокрема, цікавим та дискусійним є підхід до розгляду «успішних інституційних архетипів вищої освіти майбутнього», що були визначені експертами Studyportals:

– «нішевий дослідницький інститут» – генератор знань і навчальних програм, який фокусується на тому, щоб бути «найкращим у світі» в окремих дисциплінах, в ідеалі він прив'язаний до галузевого центру;

– елітний, загальноосвітній університет – генератор міждисциплінарних знань. У майбутньому відбуватиметься звуження можливостей для таких установ у світі, все частіше доводиться спеціалізуватися і перетворюватися на нішеві;

– «клуб вищої освіти» – реалізатор навчальних програм, у фокусі діяльності якого – отримання досвіду студентами, основні навчальні технології, менторство та фасилітація;

– масштабований цифровий університет – реалізатор навчальних програм, який фокусується на гнучкості, навчальних платформах, автоматизованій підтримці, покращеному доступі, необхідною умовою успішності є цифровізація усіх освітніх процесів та великі масштаби діяльності, інтернаціоналізація;

– інститут професійного навчання – реалізатор навчальних програм, сфокусований на цінності кар'єрного зростання, що досягається через міцні зв'язки з промисловістю» [2].

Дана класифікація дає привід замислитися: до якого архетипу належить той заклад вищої освіти, в якому ми працюємо? Яким в ідеалі має бути архетип ЗВО, що здійснює

підготовку фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»? І якою взагалі має бути спеціальність?

Це питання особливо загострюється після розгляду визначених в стратегії «професій майбутнього», які згруповані за 4 напрямками:

–**технології майбутнього** (архітектор територій; фахівець з робототехніки; інженер-проектувальник різного профілю; фахівець з 3Ддруку; розробник, диспетчер безпілотних апаратів; космогеолог);

–**ІТ-технології і дані** (проектувальних «розумного середовища», «розумних будівель»; програміст; аналітик даних; фахівець, аналітик з кібербезпеки; розробник технологій блокчейн; розробник віртуальної, доповненої реальності; фахівець з цифрового контенту; цифровий лінгвіст);

–**екологізація виробництва та життя** (екоаналітик у будівництві; фахівець з альтернативної (сонячної, вітрової тощо) енергетики; біоетик; ресайклінг-дизайнер; фахівці з «сіті-фермерства»);

–**здоров'я людини** (біогенетик; біоінженер; біоінформатик; біофармаколог; телехірург, ІТ-лікар; медична сестра; фізіотерапевт; нейропсихолог) [2].

І в цьому контексті виникають й інші питання: де серед професій майбутнього місце бібліотечно-інформаційним працівникам? Яких спеціалістів мають готувати ЗВО зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»? Якими компетентностями мають володіти майбутні бібліотекарі? Якими їх бачать працедавці та користувачі бібліотек та ін.

«Стратегія ...» не дає нам відповіді на ці питання, але вона дозволяє зрозуміти: в якому напрямі збирається рухатися система вищої освіти в Україні? Які перед нами, як освітянами, стоять стратегічні й операційні цілі та завдання, «спрямовані на забезпечення місії вищої освіти, досягнення її бачення, розв'язання проблем, протистояння ризикам і викликам на основі найбільш повного використання можливостей і створення підґрунтя подальшого розвитку вищої освіти країни» [2]? Ми маємо загальні орієнтири, які необхідно конкретизувати відповідно до нашого фахового сегменту, і питання, винесені на обговорення XI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: метаморфози навчального дизайну», мають тому сприяти.

Джерела:

1. Агаркова В. Досвід роботи бібліотек-партнерів ВГО Українська бібліотечна асоціація під час карантинних обмежень [Електронне видання] // БібліоТека: Бюлетень Української бібліотечної асоціації. – 2020. – № 2. – С. 2-3. – Спосіб доступу: <https://ula.org.ua/259-publikaciyi/byuletен> .

2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки: проєкт [Електронне видання]. – Спосіб доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-vishoyi-osviti-ukrayini> .

3. Загуменна В. Майбутнє бібліотечної освіти: глобальні виклики [Електронне видання] // Програма ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна інформаційно-бібліотечна безперервна освіта: орієнтири співтворення», 26 лютого – 1 березня 2019 р., Славське. – Спосіб доступу: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2019/Slavske_Progr_2019_2.pdf .

УДК 378.6.046-021.68:008](477.54-25)ХДАК(045)

Давидова Ірина Олександрівна

доктор наук із соціальних комунікацій, професор

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ОСВІТИ: ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Інноваційні зміни стосовно нових вимог до змісту та результатів діяльності закладів вищої освіти в Харківській державній академії культури реалізуються в напрямі підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Ця робота знайшла своє відображення в розробці освітньо-наукової програми «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» з одноіменної спеціальності 029 галузі знань 02 Культура і мистецтво за третім освітньо-науковим рівнем, яка отримала Сертифікат про акредитацію освітньої програми Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти. Освітньо-наукова програма «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розрахована на 4 роки і базується на гармонійному поєднанні вивчення навчальних дисциплін циклів загальної та професійної підготовки, самоосвітньої діяльності, педагогічної практики та наукової роботи. Протягом 2-х років аспіранти мають оволодіти освітньою частиною програми, яка складає 60 кредитів ЄКТС. Решта часу охоплює наукову складову програми, яка безпосередньо передбачає проведення наукового дослідження і підготовку тексту дисертації.

Відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти, методологічні засади, закладені в основу підготовки доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», передбачають застосування компетентнісного підходу, який забезпечує формування здатностей аспіранта до розв'язання комплексних проблем в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, глибоке переосмислення наявних та створення нових знань щодо сучасних науково-теоретичних та практичних питань у сфері

інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Програмні компетентності для здобувачів третього освітньо-наукового рівня ґрунтуються на Проекті стандарту вищої освіти України, розробленого членами підкомісії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Науково-методичної комісії № 3 з культури і мистецтв сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Мета програми сформована в результаті плідних дискусій, що відбувались між розробниками та стейкхолдерами. Вона полягає в підготовці докторів філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, переосмислювати наявні та створювати нові цілісні знання та/або інноваційні професійні практики щодо вдосконалення інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Програма базується на наукових досягненнях інформаційної галузі та її трансформаціях в умовах цифровізації комунікаційного простору, орієнтує на пізнання закономірностей функціонування документно-інформаційних систем, розвиток теорії управління інформаційними, архівними та бібліотечними установами. Досягненню мети сприяє формування програмних компетентностей, система яких охоплює інтегральні, загальні та професійні компетентності. Освітньо-наукова програма передбачає, що ступінь доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи може бути присвоєний фахівцям, які здатні до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; до застосування теоретичних знань у практичних ситуаціях у науковій, педагогічній та управлінській діяльності; до спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

При підготовці увага спрямована на формування здібностей щодо проведення та презентації результатів наукових досліджень з використанням сучасних інформаційних і комунікаційних технологій; до пошуку, оброблення та критичного аналізу інформації з різних джерел; до креативного мислення та вміння генерувати нові ідеї, розробляти і управляти науковими проектами та/або складати пропозиції щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності; на здатність працювати в міжнародному контексті. У процесі навчання аспіранти мають оволодіти низкою професійних компетентностей, провідними з яких є системне розуміння сутності та значення інформаційної, бібліотечної та архівної справи як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток наукових уявлень про неї та сучасні трансформації в умовах цифрового суспільства; фундаментальне знання філософії інформації, теорії соціальної комунікації, теоретико-методологічних засад розвитку інформатики, документознавства, бібліотекознавства, архівознавства, суміжних наук

соціокомунікативного циклу; вільне володіння категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом в галузі інформаційних наук, бібліотекознавства та архівознавства; комплексне розуміння принципів функціонування та закономірностей розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах розбудови цифрового суспільства.

Важливою спрямованістю даної освітньо-наукової програми є її чітка орієнтація на формування індивідуальної траєкторії розвитку цих компетентностей з урахуванням стартових можливостей, наукового та освітнього потенціалу, самомотивації аспіранта. Такий підхід дозволяє кожному аспіранту визначати перелік курсів за вибором, які він опановує в процесі навчання. Ці курси відображають власні пріоритети освітнього та наукового розвитку аспіранта; дозволяють приділяти увагу актуальним проблемам галузі відповідно до обраної тематики наукового дослідження; заповнювати певні прогалини в оволодінні тими чи іншими знаннями, формувати вектори особистісного саморозвитку з врахуванням власних потенційних можливостей. Провідне місце в системі підготовки докторів філософії в Харківській державній академії культури займає періодичне самооцінювання якості освітньо-наукової програми, що передбачає формування якісних цілей на основі аналізу зовнішнього оточення та внутрішніх недоліків у досягненні результатів, ході здійснення освітнього процесу, системі управління. Якісна оцінка програми базується на періодичному проведенні внутрішнього аудиту кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та навчально-методичного забезпечення.

Питання якості освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії обговорювались в рамках наукових конференцій, методологічних семінарів, професійних зустрічей. Результатом стало формування концепції управління якістю, яка базується на внутрішньовузівській моделі оцінки якості освітньо-наукової програми. Це є свідченням того, що для розробників програми проблеми якості мають першочергове значення, оскільки дозволяють поліпшити якість освітньо-наукового процесу на основі філософії якості, знайти нові підходи для ефективного викладання та навчання, а також оцінювання результатів. При оцінці якості освітньо-наукової програми та її складових визначились як сильні сторони, так і певні питання, які потребують подальшого опрацювання. Слід виділити як позитивні моменти якість програми підготовки та наукового керівництва. Потужний науковий потенціал професорсько-викладацького складу кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи Харківської державної академії культури створює якісне середовище для обговорення як кінцевих, так і проміжних результатів дослідження аспірантів. Таке обговорення відбувається на початковому етапі роботи при затвердженні теми дослідження, під час звітування, на конференціях, методичних семінарах, колоквиумах, у навчальному процесі та інших професійних комунікацій викладачів і аспірантів.

Активне впровадження системи менеджменту якості в роботу з аспірантами потребує подальших зусиль щодо їхнього залучення до прямих наукових комунікацій з міжнародною академічною спільнотою за спеціальністю, зокрема через стажування. У цілому, слід зазначити, що оцінка якості освіти допомагає швидко адаптуватися до змін, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві; забезпечує прийняття своєчасних та ефективних рішень, що відповідають потребам та сподіванням молодих науковців; формує креативні відносини в освітньо-науковому процесі на основі використання нових знань та сприяє формуванню фахового та науково-освітнього потенціалу нації на засадах безперервного професійного й особистісного розвитку, орієнтованого на найвищі досягнення бібліотечно-інформаційної теорії та практики.

УДК 023:378 (477)

Гранчак Тетяна Юріївна

доктор наук із соціальних комунікацій, професор

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна

ПІДГОТОВКА БІБЛІОТЕКАРЯ – «ФАСИЛІТАТОРА» ЗНАНЬ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Універсалізація бібліотечної освіти в межах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» передбачає вивчення студентами не лише дисциплін бібліотекознавчого циклу, а й документознавчого і, ширше, – інформаційного і архівного, а також забезпечення опанування майбутніми фахівцями як гуманітарною, так і техніко-технологічною складовими спеціальності. З огляду на зміни суспільної ролі самого бібліотекаря, який з інформаціолога трансформується у «фасилітатора» знань, він має поряд із «жорсткими навичками» (hard skills) – у випадку бібліотечної освіти, це, насамперед, уміння працювати з інформацією в різних форматах, користуватися широким спектром цифрових засобів, інструментів, ресурсів та технологій, створювати електронні бібліотеки тощо – володіти в результаті навчання також і «м'якими навичками» (soft skills): бути здатним працювати в команді і автономно, критично мислити, генерувати нові ідеї, розробляти та реалізовувати проекти тощо. Проте навчальними планами не передбачена додаткова кількість годин, які дали б змогу забезпечити викладання спеціальних дисциплін на кшталт «дизайн творчого мислення» або «технології лідерства». Наявний обсяг годин навчальних планів не дає змоги забезпечити навіть викладання в колишньому форматі тих

навчальних дисциплін, які колись вважались класичними в освітніх програмах спеціалізацій документознавців та бібліотекознавців – «керування документаційними процесами», «лінгвістичне забезпечення документаційної діяльності», «бібліографознавство», «бібліографічна діяльність», «історія книги» тощо. Відповідно зростає змістове навантаження на кожну годину навчального плану, що актуалізує потребу в більш ефективному використанні навчального часу. Одним із шляхів вирішення питання є впровадження в практику викладання основних навчальних дисциплін освітніх програм відповідних методик, які забезпечили б, поряд із формуванням у студентів основних навичок в межах дисципліни (hard skills), також і додаткових (soft skills).

У Київському національному університеті культури і мистецтв (КНУКіМ) такий підхід було успішно апробовано в рамках викладання навчальної дисципліни «Вступ до фаху», а також передбачено робочими програмами зокрема таких навчальних дисциплін, як «Управління даними досліджень і публікаційний дизайн наукової діяльності», «Інноваційні технології науково-педагогічної діяльності (за фаховим спрямуванням)» освітньо-наукового рівня «доктор філософії», на якому студенти вивчають інноваційні методики викладання і можливості їхнього використання в науково-педагогічній діяльності.

Серед таких методик – дидактичні форми, які використовуються в інтерактивному і проблемному навчанні, під час формування критичного мислення, робота в малих групах, ігрові технології, кейс-метод та ін.

У першу чергу, доцільним і ефективним використанням таких технологій виявилось під час роботи студентів на практичних заняттях, більша частина яких передбачала вирішення завдань у малих групах (4–6 осіб). З одного боку, така організація роботи давала змогу проявити себе кожному студенту під час обговорення і вирішення навчального завдання і реалізувати принцип «навчаюсь, навчаючи», з іншого – вимагала від студентів розвитку здатності координувати свої зусилля з іншими, вміння аргументувати власну позицію і вислухати думку партнерів по команді. Робота в команді слугувала також додатковою мотивацією для виконання завдання на максимально високому рівні, адже йшлося про взаємозалежність членів команди і відповідальність кожного перед іншими.

Проблемне навчання у поєднанні з ігровими технологіями та кейс-методом сприяло посиленню мотивації студентів до вирішення завдання, опануванню ними необхідними знаннями через їхню одночасну апробацію під час розв'язання практичних ситуацій.

Зокрема, під час практичного заняття за темою «Етика і цінності інформаційного фахівця» студенти I курсу спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» мали закріпити отримані під час відповідної лекції знання основних законодавчих актів, якими регулюється документно-інформаційна діяльність, морально-етичних засад діяльності

інформаційного фахівця, сформувати навички їхнього застосування у практичних ситуаціях. Додатковими завданнями заняття було визначено формування здатності працювати в команді, висловлювати і аргументувати власну думку, креативно розв'язувати практичні ситуації, пов'язані з професійною діяльністю.

Засобами для реалізації мети було обрано практичні кейси з бібліотечної діяльності, розв'язання яких передбачало використання положень законів України «Про інформацію» (зокрема статей 5-ї «Право на інформацію», 6-ї «Гарантії права на інформацію», 11-ї «Інформація про фізичну особу»), «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (зокрема статей 19-ї «Обов'язки бібліотек», 20-ї «Права бібліотек», 21-ї «Права громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування», 22-ї «Права користувачів бібліотеки», 23-ї «Обов'язки користувачів бібліотек»), Кодексу етики бібліотекаря, затвердженого конференцією Української бібліотечної асоціації 26 листопада 2013 р.

Під час практичного заняття студентами було сформовано 7 груп, які розглядали надані 7 практичних кейсів, що містили елементи дилеми, і можливі варіанти їхнього вирішення. Кожна група мала визначити оптимальний, на її думку, шлях вирішення кейсу з дотриманням правових та етичних норм, презентувати і аргументувати своє рішення.

Наприклад, кейс, коли бібліотекар бачить, що користувач цікавиться сайтами, присвяченими різним способам самогубства, передбачав три можливі варіанти дій бібліотекаря:

- а) не втручатися, керуючись принципом права вільного доступу до інформації;
- б) заборонити відвідувачеві доступ до таких сайтів;
- в) запитати, чим викликаний такий інтерес.

Водночас, кожен із запропонованих варіантів містив дилему: у першому випадку – це ризик провини бібліотекаря, якщо користувач все ж таки вчинить самогубство, у другому – грубе порушення прав користувача, адже, можливо, той просто збирає необхідну інформацію для якихось досліджень, наприклад, з психології, у третьому – порушення права на конфіденційність інформації.

Інший кейс був побудований на експерименті Роберта Гауптмана 1975 р., під час якого дослідник відвідав тринадцять бібліотек США і попросив різних бібліотечних працівників надати йому інформацію для створення бомби, достатньої для того, щоб підірвати заміський будинок, і жоден бібліотекар не відхилив його прохання. Студентам пропонувалося дати оцінку діям бібліотекарів, беручи до уваги, що вони, з одного боку, задовольнили запит на інформацію, але з іншого – такі їхні дії могли зашкодити громаді, суспільству.

Розв'язання таких кейсів, коли відповідь не є очевидною, мотивує до вивчення і використання положень чинного законодавства, формує розуміння необхідності розвитку

нормативно-правової бази інформаційної діяльності як основи для регулювання інформаційних відносин, сприяє усвідомленню ефективності принципу «коли не знаєш, як вчинити, чини за Законом», а також створює умови для розуміння співвідношення між професійною і загальнолюдською етикою.

Інше практичне заняття, присвячене питанням інтелектуальної власності та авторського права, подібним чином передбачало роботу в групах і визначення командами студентів з урахуванням положень чинного законодавства правомірності використання інформації під час створення інформаційних продуктів. Кожна група отримала роздатковий матеріал, який містив описи різних літературних і кінематографічних творів – оригінальних і похідних, – представлені у випадковому порядку. Завданням групи було визначити оригінальність і відповідність творів (тобто, які з представлених творів є оригінальними, а які – похідними), а також, керуючись чинним законодавством, зробити висновок стосовно правомірності створення представлених похідних творів і аргументувати своє рішення. Нормативно-правовою основою для вирішення кейсів стали положення «Цивільного Кодексу України» (Книга четверта. Право інтелектуальної власності) та Закону України «Про авторське право і суміжні права» (зокрема Розділу V «Захист авторського права і суміжних прав»).

Ігровий елемент заняття – пошук відповідності – сприяв формуванню невимушеної атмосфери під час виконання завдань і мотивації до їхнього вирішення за принципом перемоги в грі, що спрощувало досягнення і утримання студентами необхідної концентрації уваги. Розподіл роздаткового матеріалу між студентами групи з метою заощадження часу передбачав довіру між учасниками команди і відповідальність кожного, що, своєю чергою, посилювало мотивацію і залучення.

У підсумку, поряд із такими *hard skills*, передбаченими результатами навчання Стандартом вищої освіти освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», як знання, розуміння та застосування у практичній діяльності законодавчих та галузевих нормативних документів, вміння узагальнювати, аналізувати і синтезувати інформацію в діяльності, пов'язаній із її пошуком, накопиченням, зберіганням та використанням, здатність здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання професійних завдань, студенти під час практичних занять опанували також цілий ряд передбачених цим Стандартом *soft skills*, серед яких:

- здатність оцінювати результати діяльності та відстоювати прийняті рішення;
- спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу і співробітництва;
- ухвалення обґрунтованих управлінських рішень;
- здатність бути відповідальними, забезпечувати ефективну співпрацю в команді.

Тож використання в навчальному процесі інтерактивних технологій, методів кооперативного і проблемного навчання, ігрових технологій, кейс-методу дає у результаті можливість ефективно досягати основної визначеної державними стандартами вищої освіти мети навчання студентів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» – вирішувати завдання з підготовки сучасних фахівців, здатних розв’язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи або у процесі навчання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачають застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

UDC 023.5:378.600.8

Karpenko Olena Oleksiivna

Ph.D. (in Pedagogy), Associate Professor

M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”,

Kharkiv, Ukraine

EDUCATIONAL PROGRAM AS AN INDICATOR OF QUALITY IN TRAINING STUDENTS IN THE FIELD OF INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES

Contemporary transformation processes in the higher education system of Ukraine are geared toward enhancing its quality according to European standards. One of the most important components of the quality of education is its content according to UNESCO’s statement [1]. The education content of any specialty is reflected in an appropriate educational program, curriculum, textbooks, learning materials, etc. But the main documents for young people who are interested in getting a Bachelor’s or Master’s degree in specialties of their priorities are educational programs as resources for getting comprehensive information about the learning process at higher education institutes. In the modern world when who owns the information, he owns the world, the specialty «Information, Library and Archival Studies» becomes in demand among school leavers. In this context, the problem of investigating educational programs as indicators of quality in training students in the field of Information, Library and Archival Studies is of great interest.

One of the indicators of the quality of the education process geared toward acquiring knowledge, skills, values, beliefs, and habits is an educational program. An educational program is usually defined as a program “written by the institution or ministry of education which determines the learning progress of each subject in all the stages of formal education” [2]. Every single

educational program should be congruent with its mission statement so that to meet stated goals and objectives in training highly qualified specialists taking into account accreditation standards, labor market data and people's surveys. It can be designed with the help of stakeholders as main regulators of the supply and demand market such as employers, students, graduates, and even school-leavers as persons who are interested in the learning process. Educational programs can be reconsidered every single year so that to improve the quality of the education process. Wherein, such programs should take into account the learning outcomes of programs geared toward students' needs as to realizing their future educational and employment goals.

In Ukraine students trained in specialty 029 «Information, Library and Archival Studies» get a bachelor's or a master's degree. Abroad this specialty is also known as 0322 «Library, Information and Archival Studies» and it is usually considered as the study of the methods of selecting, acquiring, organizing, and storing collections of information, and facilitating the use of information. Each educational program within this specialty is unique and depends on a strategy of a higher education institution, which has a set of different types of resources and classes to offer students, in particular at more than 30 higher education institution as to training students in the specialty 029 «Information, Library and Archival Studies». The strategy of the educational program includes not only its mission but also all other factors influencing the quality of education such as curriculum, location, funding, and other facilities. Educational programs are multidisciplinary and will require students to take different courses, including compulsory and optional ones so that appropriate learning outcomes are determined by the staff and stakeholders.

In M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» students trained in specialty 029 «Information, Library and Archival Studies» have possibilities to get either a bachelor's or a master's degree. Educational programs within this specialty are geared toward training professionals in the indicated field of knowledge taking into account specific features of the University where they are taught. For instance, taking into account the technical orientation of the University, there are specific courses «Manufacturing documentation science in the aerospace industry», «Science and technology presentations», «Information and bibliographic support of the science and technology sphere» which are compulsory components of training students. Besides, the restructuring the University affected to placing the Documentation Science and the Ukrainian Language Department from the Humanitarian Faculty into International Communications and Training Foreign Citizens Faculty was also reflected in the educational program by adding the learning outcome geared toward mastering modern technologies for organizing professional activities in the field of international communications and the new course of international orientation such as «International information law» which is also one of the compulsory components of training students. After taking a comparative analysis of different educational

programs within the specialty 029 «Information, Library and Archival Studies» it is possible to state that not depending on specifics of higher education institute among compulsory disciplines of training students of most educational programs are such as «Documentation science», «Analytical and synthetic information processing», «Office work», «Archival science», «Document management», «Library science and bibliography», etc. Compare to the foreign analog of the specialty 029 «Information, Library and Archival Studies», within the educational program 0322 «Library, Information and Archival Studies» museum studies are included as its compulsory components.

Another important part of any educational program is the optional components of training students consisting of different courses. In M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» optional courses within the specialty 029 «Information, Library and Archival Studies» are combined in the following blocks:

- a humanitarian one geared toward forming soft skills with a possibility to select courses not only in Ukrainian but also in English, in particular, Information Culture;
- a minor one with a possibility of selecting courses within professional training of students;
- other courses of students' choices according to their priorities within a specialty.

To meet societies' needs as to training professionals it is very important to ensure them relevant internships. For example, in M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» there are all conditions for internships at archives (the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine, Kharkiv Regional State Archive), libraries (V. G. Korolenko State Scientific Library, school libraries, central library systems), consulates of Azerbaijan, Kazakhstan, Poland, information centers (job centers), etc.

National and International credit mobility as a component of any educational program is also an important indicator of the quality education within a specialty that gives students and the staff opportunities of getting and sharing knowledge in different higher education institutions not only in Ukraine but also abroad. In M. Ye. Zhukovskiy National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» international credit mobility can be realized thanks to agreements with universities in Germany, Italy, Poland, etc. The information published by the University on its website is readily accessible and sufficient to allow participants of the learning process to make informed decisions about the quality of their education.

When revealing modifications all educational programs should embrace opportunities to grow and evolve to ensure a quality training of students within a definite specialty according to the Accrediting Commission's requirements. All the results of the self-assessment of the University together with the educational program are estimated by the Accrediting Commission. The result of

the Accrediting Commission's decision influences the further existing of the specialty at a definite University.

Taking into account the above-mentioned, it is possible to state that it is the educational program as a document reflecting the essence of training students at higher education institutions that indicates if the education is quality or not. Since the information society needs professionals in the field of Information, Library and Archival Studies, educational programs within the specialty should be modified every single study year to meet the labor market needs.

References

1. Promoting quality education: education for peace, human rights and democracy; education for sustainable development; curricula, educational tools and teacher training [Electronic Resource] / UNESCO. – 2003. – 10 p. – Mode of access: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129748>.
2. Effective Practices for Educational Program Development [Electronic Resource] / ASCCC.org. Academic Senate for California Community Colleges. – 2018. – March 12. – P. 2–3. – Mode of access: <https://www.asccc.org/papers/effective-practices-educational-program-development>.

УДК 316.4 : 378.14 : [02+002.6]

Коханова Ірина Олександрівна

кандидат педагогічних наук

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

ЗМІНА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЯК НАПРЯМ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Кризові явища останніх кількох років в сфері політики, економіки, культури, освітньої міграції та карантинних обмежень в умовах пандемії COVID-19 негативно вплинули на стан вищої фахової освіти в Україні. Зокрема, це стосується значного зменшення потоків абітурієнтів, стрімкого скорочення місць державного замовлення, незадовільного стану матеріально-технічної бази ЗВО, недостатнього фінансування з боку держави, майже повна відсутність усіх аспектів автономії.

У Харківській державній академії культури в цілому та на факультеті соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності зокрема з 2019/2020 навчального року кризові явища стали відчутними особливо гостро. Зменшився викладацький склад та склад студентської аудиторії.

Для подолання таких несприятливих обставин майже на усіх кафедрах ЗВО були проведені мозкові штурми та прийняті криейтерські рішення щодо посилення рекламних заходів вступної кампанії в умовах пандемії. Було наголошено на створенні більш інформаційно насичених освітніх програм, які дозволять збільшити потік абітурієнтів.

Нещодавно Академія отримала ліцензії для освітньої діяльності за першим рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 "Психологія" галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки", зі спеціальності 126 "Інформаційні системи та технології" галузі знань 12 "Інформаційні технології", зі спеціальності 061 "Журналістика" галузі знань 06 "Журналістика".

Щодо напрямів підготовки фахівців з інформаційної діяльності – були оновлені освітні програми, що діють на факультеті соціальних комунікацій та музейно-туристичної діяльності. А саме – на першому рівні: Бібліотечно-інформаційна діяльність; Бібліотекознавство та інформаційно-аналітична діяльність; Інформаційно-бібліотечний менеджмент; Інформаційна та документаційна діяльність. На другому рівні – Інформаційно-документна та бібліотечна діяльність. На третьому рівні – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

У 2020 році було пройдено ліцензування щодо розширення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти – започаткування провадження освітньої діяльності за спеціальністю 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" галузі знань 02 "Культура і мистецтво" за другим (магістерським) рівнем [1].

Навчальний контент для магістрів забезпечується такими навчальними дисциплінами: Ділова іноземна мова, Іміджологія, Інтелектуальна власність, Інформаційний менеджмент, Інформаційні системи в менеджменті, Книжковий менеджмент і маркетинг, Методика викладання спецдисциплін, Мультимедійна анімація, Організація та методика науково-дослідницької роботи, Педагогіка вищої школи, Світові електронні бібліотеки, Системи управління електронним документообігом, Технології інтернет-реклами, Технології пошукової оптимізації вебсайтів.

Також була отримана ліцензія на розширення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти – започаткування провадження освітньої діяльності за третім освітньо-науковим рівнем зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" галузь знань 02 "Культура та мистецтво".

Майбутні доктори філософії вивчають: Веб-аналітику, Веб-технології в науково-дослідній діяльності, Інтелектуальні інформаційні системи, Методологічні проблеми документології, Організацію та методику науково-дослідної роботи, Сучасні проблеми

архівознавства, Сучасні проблеми розвитку документно-інформаційних систем, Теорію та історію соціальних комунікацій, Теорію та практику наукового редагування [1].

Повертаючись до кризових явищ у фаховій вищій освіті, слід зазначити аргумент, вказаний у Проєкті Стратегії розвитку вищої освіти на 2021-2031 рр.: «Головною проблемою розвитку вищої освіти залишається відсутність довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України, що ускладнює створення моделі вищої освіти, адекватної цілям майбутнього країни. Демографічна криза становить один із найсуттєвіших ризиків для системи вищої освіти України, протистояти якому найважче, оскільки він має довготривалий вплив. Простежується невідповідність навичок випускників ЗВО потребам роботодавців. Недостатньою є участь зацікавлених сторін у створенні та удосконаленні переліку компетентностей, освітніх програм» [2, с.14-18].

У Проєкті наголошується, що «швидкі зміни, які відбуваються у суспільстві, технологіях, знаннях, вимагатимуть у майбутньому від фахівців здатності до пристосування, опанування нових навичок, професій, креативності. У майбутніх структурах освітніх програм найбільш актуальним є набуття універсальних компетентностей: вміння вчитися, опрацьовувати інформацію, швидко опановувати нові технології, здатність до критичного мислення та креативного підходу до завдань. Актуальності набувають також навички системного мислення, програмування, міжгалузевої комунікації, вміння працювати в умовах невизначеності, мультикультурність і володіння декількома мовами, екологічність мислення, мультифункціональність.

З точки зору змісту освітніх програм, світовим трендом майбутнього буде їхня міждисциплінарність, що надає фахівцям можливість всебічно, цілісно та більш глибоко дослідити об'єкт, розвиває навички критичного мислення. Крім того, більшого значення набуває свобода і відповідальність студента у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії» [2, с.30].

Щоб відповідати означеним вище вимогам, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи на 2021/2022 навчальний рік запропонувала нову освітню програму «Управління цифровою інформацією» для першого рівня вищої освіти. Термін навчання – 3 роки 10 місяців. Програма спрямована на підготовку інформаційних фахівців нового покоління, здатних формувати цифрове майбутнє інформаційних установ і керувати ними та невизначеністю, породженими процесами цифровізації.

Освітня програма дозволить здобути професійні компетентності у напрямках: управління масивами документів та цифровою інформацією; виробництва інформаційних продуктів і послуг; створення цифрових проєктів і колекцій; проектування електронних

бібліотек; вебдизайну; SEO-оптимізації; контент-менеджменту; вебаналітики; цифрового маркетингу; технологій PR та прикладних соціокомунікаційних технологій.

Викладацький склад кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи, а також адміністрація ХДАК впевнені, що обрали правильний шлях для нівелювання кризових явищ у вищій освіті.

Джерела:

1. Ліцензування освітньої діяльності [Електрон. ресурс] / Харківська державна академія культури. – Спосіб доступу: ic.ac.kharkov.ua/public_inf/lic_obsyag/licenseod1.html.
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [Електрон. ресурс] / Міністерство освіти та науки України. Київ, 2020. 71 с. – Спосіб доступу: www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf.

УДК 37.091.214:004.032.6](4)

Сошинська Ярослава Євгенівна

кандидат історичних наук, доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна

ОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ (МВА) У ГАЛУЗІ МЕДІА

Медійна галузь, що стрімко розвивається, потребує високопрофесійного управлінського персоналу. Підготовка таких керівників вищої ланки здійснюється за програмами МВА (Master of Business Administration), що, передусім, розраховані на здобувачів з вищою освітою та досвідом роботи в бізнесі, які прагнуть отримати глибоку теоретичну і практичну підготовку з управління й ділового адміністрування.

Для огляду європейських освітніх програм рівня МВА використано інформацію з інтернет-ресурсу Educations.com – онлайн-маркетингової платформи освітніх програм. Як зазначають її розробники, щороку з допомогою цієї платформи понад 3 млн студентів знаходять і встановлюють зв'язки з найкращими університетами світу.

За обраними пошуковими ознаками знайдено 7 європейських закладів освіти, що пропонують 10 МВА-програм для підготовки медіаменеджерів (див. Табл. 1).

Європейські MBA-програми для підготовки медіаменеджерів

№ з/п	Заклад освіти	Назва MBA-програми
1.	EU Business School, Барселона, Іспанія	Communication & PR, Digital Business
2.	EU Business School, Монтре, Швейцарія	Communication & PR, Digital Business
3.	EU Business School, Женева, Швейцарія	Digital Business
4.	Arden University, Ковентрі, Велика Британія	Digital Business
5.	IFA Paris Fashion School, Париж, Франція	Global Fashion Media
6.	Robert Kennedy College, Цюрих, Швейцарія	Media Leadership
7.	Cyprus Institute of Marketing, Нікосія, Кіпр	Public Administration, Public Relations & Advertising

Найкраще розкрито зміст програм, що пропонуються EU Business School. Так, програма «Комунікація та зв'язки з громадськістю» передбачає вивчення циклу управлінських дисциплін (Стратегічний менеджмент, Моделювання бізнес-стратегії, Стратегія медіа, Менеджмент інформаційних систем, Управління людськими ресурсами, Навички управління, Організаційна поведінка, Переговори), спеціальних економічних дисциплін (Глобальна економіка, Управлінський облік, Кількісні методи ведення бізнесу, Маркетинг), комунікаційних дисциплін (Навички спілкування, Організаційне спілкування, Публічні виступи та публічна комунікація, Зв'язки з громадськістю), правових дисциплін (Господарське право, Медіаправо). Здобувачам також пропонуються навчальні курси з планування кар'єри та створення свого майбутнього.

У змісті програми «Цифровий бізнес» від EU Business School варто відмітити такі навчальні дисципліни, як Стратегії цифрового маркетингу, Створення цифрової бізнес-моделі, Архітектура цифрового бізнесу, Дизайн цифрового бізнесу, Цифровий споживач. Схожа MBA-програма від Arden University включає дисципліни Цифрове бізнес-середовище, Управління в цифровому бізнес-середовищі, Конкурентна стратегія в цифровому бізнес-середовищі, Цифрові фінансові та облікові системи, Цифрова мережа збуту.

Розглядаючи змістове наповнення MBA-програм інших закладів освіти, варто відзначити такі навчальні дисципліни, як Медіа, бізнес і суспільство, Вирішення глобальних і локальних викликів стосовно етики, відповідальності та стійкості, Корпоративна стратегія та конкурентоспроможність.

Примітно, що обов'язковою умовою зарахування на вказані MBA-програми є наявність не менше двох років практичної діяльності у медіасфері.

Заклади освіти наголошують, що здобувачі магістерського ступеня зможуть аналізувати складні маркетингові завдання на основі практичних кейсів, стратегічно розподіляти ресурси для досягнення визначених цілей, створювати бренди, що дозволяють досягти стійкої конкурентної переваги. У своїх магістерських роботах студенти мають створити зв'язки між отриманими знаннями та практичним розумінням найкращих сучасних галузевих практик і розробити повноцінний план ведення медіабізнесу.

Розділ 2. Метаморфози фахової підготовки: виклики часу

УДК 378.147

Романченко Інна Григорівна

кандидат історичних наук

Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»,

м. Біла Церква, Україна

ЗНАННЯ, HARD SKILLS TA SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Швидкі темпи науково-технічного прогресу, який є безперервним процесом розвитку науки, техніки, технології, виробництва і споживання, обумовлюють перехід суспільного розвитку до нової фази економічного зростання, що побудовані на принципово нових наукових ідеях. Щоб встигати за всіма суспільно-економічними змінами, необхідно постійно розвивати компетенції, успішно досягати поставлених цілей, грамотно використовувати навички, знання і здібності в професійній діяльності і бути гідним конкурентом на ринку праці.

Підготовка спеціалістів у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи здійснюється відповідно до Стандарту вищої освіти України (рівень вищої освіти перший (бакалаврський), ступінь вищої освіти бакалавр, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»), де чітко визначені компетентності, які мають бути сформовані в майбутнього спеціаліста за роки навчання в закладі вищої освіти.

Перелік компетентностей випускника має 3 складові: інтегральна компетентність (здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов); загальні компетентності (усього 12, серед них здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, здатність працювати в команді, здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та

закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.); та спеціальні (фахові, предметні) компетентності (усього 15) [1].

«Компетенція – деяка відчужена, наперед задана вимога до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері. Компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв’язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» [2].

Опираючись на основні пріоритети освіти (серед яких нині варто назвати: вміння швидко адаптуватися до змін і сучасних потреб суспільства, володіння навичками роботи з різноманітними інформаційними джерелами, здатність активно діяти, оперативно приймати рішення в нестандартних ситуаціях і навчатися протягом усього життя), компетентнісний підхід підсилює її практикоорієнтованість, оскільки акцентує увагу на її результатах. Із позицій цього підходу, результатом освітнього процесу вважається не обсяг засвоєної під час навчання інформації, а навички та здатність особистості ефективно діяти в багатоманітних ситуаціях, що можуть виникнути в різних сферах життєдіяльності людини, в тому числі у професійній. У професійному середовищі прийнято виділяти два типи навичок: «hard skills» («тверді» навички) – професійні, технічні знання та вміння, які можна наочно продемонструвати, та «soft skills» («гнучкі» або «м’які» навички) – комунікативні, ораторські, управлінські [3].

Навички – це поєднання знань і вмінь, які отримані упродовж життя. Знання – це сукупність інформації з будь-якої галузі, набутих у процесі навчання, дослідження тощо. Уміння – здобута на основі досвіду і знань здатність робити щось належним чином. Для формування усіх типів знань і вмінь велике значення мають освітні інструменти, завдяки яким відбувається автоматизація навичок, удосконалення вмінь і діяльності загалом [4].

Сьогодні роботодавці для відбору кандидатів використовують прогресивні сучасні методи, враховуючи їхні знання, професійні навички hard skills і soft skills. Диплом, отриманий після закінчення ЗВО, свідчить про набуті знання. Навички hard skills (знання іноземної мови; мов програмування; формування, організації та використання інформаційних, бібліотечних та архівних ресурсів; керування документаційними процесами; комплексного аналізу діяльності документно-інформаційної установи; різних видів

інформації (ділової, управлінської, рекламно-маркетингової); інформаційного менеджменту (ІТ-технології), менеджменту людських ресурсів (HR-менеджмент), проектного менеджменту (менеджменту бізнес-проектів, консалтингових послуг), рекламного та PR-менеджменту (менеджменту із маркетингових комунікацій та промоушн-акцій); аналізу й оцінки ділової, управлінської, спеціалізованої документації рекламних агенцій та інформаційно-ресурсних центрів; корпоративних систем електронного документообігу та бізнес-процесів, розробки банків (баз) даних інформації, аналізу відкритих даних; створення комерційних та соціальних проектних пропозицій *brandbook* та *newsletter* та ін.) свідчать про професійні компетенції, які випускник отримав під час навчання у ЗВО. Універсальні компетенції – м'які навички *soft skills* (критичне мислення; лідерство; креативність; вміння дотримуватися *deadline*; відповідальність та дисциплінованість; комунікабельність; нетворкінг; здатність працювати в умовах форс-мажору; тайм-менеджмент; вміння працювати в команді та ін.) свідчать про цілісність університетської освіти, якість дуальної освіти, ефективну співпрацю зі стейкхолдерами та роботодавцями.

Глобальним викликом сучасності є трансформація ринку праці кожні 5 років. Всесвітній економічний форум опублікував звіт «Майбутнє робочих місць 2020», експерти якого прогнозують, що роботодавці до 2025 року нарівно поділять роботу між людьми і автоматизованими системами (що призведе до ліквідації 85 мільйонів робочих місць в 15 галузях у всьому світі).

ТОП-10 навичок, які будуть потрібні для роботи через 5 років

	2015	2020	2025
1	Комплексне розв'язання проблем	Комплексне розв'язання проблем	Аналітичне мислення та інноваційність
2	Координація дій з іншими	Критичне мислення	Активне навчання та стратегії навчання
3	Управління людьми	Креативність	Розв'язання складних проблем
4	Критичне мислення	Управління людьми	Критичне мислення та аналіз
5	Взаємодія, ведення перемовин	Координація дій з іншими	Креативність, оригінальність та ініціативність
6	Контроль якості	Емоційний інтелект	Лідерство та соціальний вплив
7	Сервіс-орієнтування	Складання суджень і ухвалення рішень	Використання технологій, моніторинг та контроль
8	Складання суджень і ухвалення рішень	Сервіс-орієнтування	Створення технологій та програмування
9	Активне слухання	Взаємодія, ведення перемовин	Витривалість, стресостійкість та гнучкість
#	Креативність	Когнітивна гнучкість	Логічна аргументація, розв'язання проблем та формування ідей

Джерело: Печерна А. Всесвітній економічний форум: майбутнє професій і 10 топ-навичок для 2025 року. *Освіта нова*. URL : <https://osvitanova.com.ua/posts/4427-vseshvitnii-ekonomichnyi-forum-maibutnie-profesii-i-10-top-navychok-dlia-2025-roku> (дата звернення: 20.02.2021).

Для того, щоб випускники спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» були затребувані на ринку праці сьогодні, могли успішно працювати й працевлаштовуватись і через п'ять років в ІТ-індустрії, інформаційними аналітиками; фахівцями у сфері реклами, маркетингу, зв'язків із громадськістю; менеджерами з персоналу (HR-менеджер); фахівцями з документно-інформаційних комунікацій; організаторами діловодства (в державних установах, системах справочинства, банківських та податкових установах, органах статистики та ін.); менеджерами у сфері надання інформації та консультативних послуг; фахівцями у галузі бібліотечної та архівної справи, новостворених посадах, ЗВО необхідно підтримувати баланс знань, професійних та універсальних компетентностей, з орієнтацією на підтримку освіти впродовж життя.

Удосконалення *hard skills* має відбуватися за допомогою різноманітних освітніх онлайн-платформ (вітчизняних: Prometheus, Beehiveor, WiseCow, світових: Alison, Coursera, EdX, University of the People, Future Learn, Canvas, Google Digital Workshop) та центрів, курсів підвищення кваліфікації, програм професійної перепідготовки, щоденної практики під час роботи. *Soft skills* формуються з особистого досвіду, шляхом проб і помилок. Прискорити розвиток «м'яких» навичок допоможуть особистісні тренінги, майстер-класи та спілкування, самонавчання і саморозвиток у процесі роботи, корпоративні програми навчання.

Таким чином, на сучасному етапі розбудови інноваційної освіти актуалізується нагальна потреба у якісній підготовці фахівців в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які озброєні знаннями, *hard skills* та *soft skills*, здатні знаходити рішення у будь-яких професійних та життєвих ситуаціях. Успіх у професійній діяльності залежатиме від затребуваності у професійному конкурентному середовищі, тому вони мають бути готовими працювати у нестандартних ситуаціях, здатними передбачати та прогнозувати результати своєї роботи, ефективно взаємодіяти, творчо реагувати, креативно мислити, бути витривалими, стресостійкими та гнучкими, розв'язувати проблеми та формувати нові ідеї, постійно удосконалюватися та навчатися.

Джерела:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України № 1378 від 12 грудня 2018 р. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-029-informacijna-bibliotechna-ta-arhivna-sprava-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
(дата звернення: 20.01.2021).

2. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія. Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23-30.

3. Повстин О. В., Козяр М. М. Значення «soft skills» у формуванні управлінської компетентності фахівців у галузі безпеки людини. *Вісник ЛДУБЖД*. 2019. № 20. С. 122-127.

4. Тілікіна Н. В., Кримова М. О. Навички XXI століття як умова виходу молоді на ринок праці. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5-6. С. 21-28.

УДК 378:02]:025.171

Зубко Надія Несторівна

кандидат історичних наук

Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, м. Львів, Україна

ІСТОРИКО-КНИГОЗНАВЧИЙ СКЛАДНИК У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»

Запровадження 2015 року нового «Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти...» вплинуло на трансформацію змісту навчальних програм, адресованих майбутнім працівникам українських бібліотек. З одного боку, об'єднання напрямів «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» й «Документознавство та інформаційна діяльність» у спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розширило сферу працевлаштування випускників, але, з іншого боку, звужило частку дисциплін, покликаних «працювати» на вишкіл фахівців із бібліотекознавства. Дослідники вважають, що важливо не акцентувати на пріоритетності того чи іншого змістового складника у підготовці фахівців, формуючи кожен на «рівні готовності до професійної діяльності» [1]. Загалом погоджуючись з такою думкою, розуміємо, що конкретна інформаційна установа вимагає поглиблення конкретних фахових компетенцій, як-от відділи рідкісних видань наукових бібліотек.

В українських закладах вищої освіти назва освітніх програм здебільшого співзвучна спеціальності. У частині вишів, орієнтуючись на запити вступників і намагаючись викликати їхню емпатію, перевагу надають програмам «Документознавство та інформаційна діяльність», «Документно-інформаційні системи та ресурси», «Документаційне забезпечення управління та інформаційно-аналітична діяльність», «Документно-інформаційний супровід кадрової роботи», «Документознавство, керування документаційними процесами», «Документознавство, менеджмент державної влади та місцевого самоуправління» тощо [2].

При цьому часто уникають спеціалізацій, зорієнтованих на книгу і бібліотечну справу, зараховуючи їх услід за абітурієнтами до олдскульних інформаційних ресурсів чи, відповідно, ретроградних сфер професійної діяльності.

Проте, у фондах публічних бібліотек все ж поки домінує аналогова (друкована) книга, знання про яку не втрачають актуальності для тих, хто з ними в майбутньому охоче працюватиме. У спеціальних (наукових установ та університетів) та спеціалізованих (рідше публічних) бібліотеках функціонують відділи раритетних видань: манускриптів, інкунабул, палеотипів, стародруків, книжок і періодики XIX–XX століть. Робота з такими документами потребує ґрунтовної фахової підготовки і, можливо, частина абітурієнтів і студентів зацікавлена їх отримати, щоб згодом реалізувати в професійній діяльності. У тісній співпраці стейкхолдерів (зокрема, представників освітнього відомства, бібліотечних установ і закладів вищої освіти) варто дослідити попит на книгознавчі знання і сформулювати «пропозицію» у формі окремих навчальних дисциплін або цілісних освітніх програм.

У багатопрофільних університетах студенти спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та книжкова справа» можуть поглиблювати знання про давню книгу і розширювати компетенції, добираючи кредити для індивідуальної траєкторії навчання за «Каталогом вибіркового дисциплін». Доречно у такому ресурсі, поряд з анотацією, обсягом та іншими параметрами кожного предмета, зазначати професійне спрямування чи спеціалізацію студентів, яким він буде особливо корисним. Скажімо, при роботі з давніми книгами важливими будуть компетенції, здобуті в результаті вивчення старослов'янської та латинської мов, історії культури, мистецтва, літератури, філософії тощо.

Вибіркові дисципліни, що формують різнопланові фахові компетенції, на які можна опертися, працюючи з рідкісними, цінними чи давніми виданнями, можуть пропонуватися по одній («уроздріб») або «пакетом», у формі так званого мейджору. Для відповідної спеціалізації в освітню програму можна закласти такі предмети, як «Історія книги», «Книгознавство», «Пресознавство», «Бібліофільство», «Мистецтво книги», «Бібліопегістика», «Атрибуція і експертиза давньої книги», «Збереження друкованих пам'яток», «Книжкове пам'яткознавство», «Виставкова діяльність», «Бібліографування стародруків», «Папірологія» («Філігранологія»), «Букіністичний ринок» тощо.

Скажімо, Бидгощський університет імені Казимира Великого розробив спеціалізацію «Давня книжка», у межах якої студентам пропонувалось вивчати «Давнє бібліотекарство і книгарство», «Культуру рукописної книги», «Історію польського бібліофільства», «Спеціальні колекції і матеріали в бібліотеках», «Оправознавство», «Інтернет в роботі історика книги» та інші цікаві й сучасні дисципліни [3].

За блочним принципом сформовано освітні програми напряму «Управління інформацією та бібліологія» в Інституті наукової інформації і бібліології Торунського університету імені Миколая Коперника. Студенти, які у цьому навчальному закладі обрали спеціалізацію «Культурна книжкова спадщина», можуть вивчати блок із семи дисциплін: «Графіка в давній книжці», «Спеціальні колекції в бібліотеках», «Антикварна книга в церковних книгозбірнях», «Антикварна книга в Польщі», «Вступ до бібліофільства», «Бібліофільська та мистецька книга в Польщі», «Бібліофільські книгозбірні та музеї», «Сучасне книжкове мистецтво», «Книжкові пам'ятки в цифровому середовищі» [4]. На думку розробників, такий цикл дисциплін допомагає опанувати знання і вміння про «пам'ятки писемності й книжкового мистецтва від найдавніших часів до ХХ століття», способи їхнього опрацювання, збереження, поширення, колекціонування, оцифрування тощо, щоб долучитись до роботи у спеціальних відділах публічних та наукових бібліотек, музеях та архівах [5].

В Україні для підготовки таких фахівців можна запропонувати міждисциплінарну освітню програму, скажімо, під назвою «Антикварна книжкова справа». Видається доречним вибудувати її на межі спеціальностей «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» і «Музезнавство, пам'яткознавство». Така програма спрямовуватиметься на вивчення передусім книги як «інформаційного ресурсу бібліотеки» і як культурного артефакту, «об'єкта історико-культурної спадщини», а також соціокультурних інституцій, що забезпечують розповсюдження, акумулювання, зберігання, доступ до друкованих видань або їхніх електронних копій [6, 7]. Програма призначатиметься для підготовки фахівців, які на основі знань з книгознавства, пам'яткознавства, бібліотечного, музезнавства здатні будуть розв'язувати складні спеціалізовані завдання у галузі бібліотечної та музейної справи.

Міждисциплінарна програма може формуватися на базі трьох спеціальностей: «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», «Музезнавство, пам'яткознавство» і «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Тоді її випускники зможуть фахово працювати з книжкою як товаром, провадити відповідну комерційну діяльність, налагоджуючи повторний обіг антикваріату, здійснювати його експертизу, стимулювати продажі задля «досягнення економічних і соціальних результатів» [8]. Власне, за спеціалізацією «Антикварно-букіністична торгівля» у межах спеціальності «Книгорозповсюдження», а згодом за профілями «Антикварна книжкова справа» (бакалаврат) і «Антикварний книжковий бізнес» (магістратура) у межах напряму «Видавнича справа» готував фахівців Московський державний університет друку (сьогодні — Вища школа друку і медіакомунікацій багатoproфільного Московського політехнічного університету) [9].

Двосеместрові післядипломні студії «Давня книга, спеціальні колекції та архіви» — спільний освітній проєкт Інституту інформаційних досліджень Ягеллонського університету, його бібліотеки та Національного архіву в Кракові. Програма розрахована на 180 годин і передбачає вивчення історії книги, мистецтва і типографіки книжки, колекцій давніх книг і спеціальних фондів у бібліотеках, архівах і музеях, ринку антикварної книги, методології бібліологічних досліджень, допоміжних історичних дисциплін, спеціальних бібліотечних фондів (рукописів, стародруків, нотних, картографічних і образотворчих видань), архівістики, особливостей збереження та оцифрування колекцій. Ці студії формують серйозне опертя для розвитку професійної кар'єри випускника у бібліотеках, архівах, музеях та інших установах, які збирають, опрацьовують та удоступнюють давні книжки та їхні колекції; у наукових установах, що досліджують історію та культуру книги, а також книгарнях, що спеціалізуються на антикварних друках [10].

Отже, на нашу думку, сучасна бібліотечна практика потребує фахівців, які б володіли достатнім рівнем загальних і спеціальних компетенцій, щоб працювати з книгами, виданими упродовж минулих століть: і дуже давніх, і тих, які вийшли друком у ХІХ столітті, і тих, які побачили світ у першій половині ХХ століття. Такі компетенції можуть забезпечити окремі нормативні і вибіркові дисципліни, блоки дисциплін спеціалізації (мейджори) або комплексні освітні програми (у т. ч. міждисциплінарні), при напрацюванні яких варто враховувати кращі практики в закордонних університетах.

Джерела:

1. Кухтяк О. Я. Аналіз змісту та структури спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 10. С. 59–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvskogph_2018_10_8 (дата звернення: 7.02.2021).
2. Інформаційна система «Освіта.уа»: офіц. вебсторінка. Дані отримані з ЄДЕБО 18.02.2021. URL: <https://vstup.osvita.ua/spec/1-0-0/0-90-1478-0-0-0/> (дата звернення: 18.02.2021).
3. Plan studiów ZiB / Wydział Nauk Historycznych. URL: <https://docplayer.pl/110619099-Program-studiow-zarzadzanie-informacja-i-bibliologia-studia-drugiego-stopnia-tryb-niestacjonarny.html> (дата перегляду: 25.05.2018).
4. Program studiów // Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy : oficjalna strona internetowa. URL: <https://prasoznawstwo.ukw.edu.pl/jednostka/katedra-prasoznawstwa-i-informatologii/program/43051> (дата перегляду: 18.02.2021).
5. Kowalska M., Ciszewska W. A. Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu – historia i współczesność // Forum Bibliotek Medycznych : Medical Library Forum : półrocznik / red. nac. R. Żmuda. Łódź: Uniw. Med., 2014. 2014. R. 7. Nr 1. S. 66–67. URL: <https://fbm.wum.edu.pl/sites/fbm.wum.edu.pl/files/dokumenty/old-issue/FBM-01-07-2014.pdf> (дата перегляду: 18.02.2021).
6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ М-ва

освіти і науки України від 12.12.2018 р. // Міністерство освіти і науки України : офіц. вебсайт. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/630/63010/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhiv.pdf> (дата звернення: 17.02.2020).

7. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ М-ва освіти і науки України від 24.04.2019 р. // Міністерство освіти і науки України : офіц. вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/027-muzeeznastvo-pamyatkoznaavstvo-bakalavr.pdf> (дата звернення: 17.02.2020).

8. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ М-ва освіти і науки України від 13.11.2018 р. // Міністерство освіти і науки України : офіц. вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/076-pidpriemnistvo-torgivlya-ta-birzhova-diyalnist-bakalavr.pdf> (дата звернення: 17.02.2020).

9. Тараканова О., Панарина Т. Гильдия антикваров-книжников: приоритетные направления и векторы развития // Университетская книга : информ.-аналит. журн. 2017. № 10. С. 38–41. URL: <http://www.unkniga.ru/kultura/7920-gildiya-antikvarov-knizhnikov-prioritetnye-napravleniya-i-vektory-razvitiya.html> 2017 (дата обращения: 18.02.2020).

10. Dawna książka, zbiory specjalne i archiwalia : studia podyplomowe // Instytucie Studiów Informacyjnych UJ: oficjalna strona internetowa. URL: <https://isi.uj.edu.pl/studia-podyplomowe> (дата перегляду: 19.02.2021).

УДК 378.22.147.091.33-027.22:004

Поліщук Тетяна Ігорівна

старший викладач

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

**ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»
В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ**

2020 рік відзначився локдаунами та карантинними обмеженнями, що, у свою чергу, викликало стрімке зростання дистанційної освіти у світі. Пандемія COVID-19 змусила заклади вищої освіти переглянути свої форми викладання для усіх студентів без винятку. В Україні, зокрема, перші карантинні обмеження почалися з 12 березня 2020 року і тривали до завершення семестру (червень 2020 р.). Студенти повернулися до своїх домівок по усій території країни та продовжили опановувати знання в новому форматі – дистанційна освіта. Для деяких ЗВО це стало викликом та випробуванням – налагодити нові форми роботи та контролю в короткий термін. Та окремі університети вже мали такий досвід, тож лише прагнули знайти шляхи для його розширення та вдосконалення. Однак, викликом для

Університету Грінченка стала не дистанційна робота, а втілення стратегії практико-орієнтованого навчання в таких умовах.

Практико-орієнтоване навчання – це освітня стратегія Київського університету імені Бориса Грінченка, починаючи з 2017 року. Для вдалого її впровадження було розроблено та втілено концепцію функціонування центрів компетенцій, що дозволило значну частину навчального навантаження розподілити на практичні та лабораторні види робіт. Підготовкою бакалаврів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Університеті Грінченка займається кафедра бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики. Тож основними центрами практичної підготовки студентів є центри інституту: Інформаційно-аналітичний центр, Центр мультимедійних технологій, Навчальна лабораторія радіомовлення. Також варто зазначити, що на 4 курсі студенти спеціальності мають 25 тижнів практики, що дає змогу опанувати різні види робіт за фахом. Базами практик є національні бібліотеки та архіви, розташовані у м. Києві. Ще одним надбанням університету сьогодні вже сміливо можна назвати систему електронного навчання, яку почали впроваджувати ще з 2013 року. На базі платформи LMS Moodle сформовано електронні навчальні курси (ЕНК) за кожною дисципліною, а на момент запровадження карантину це складало 80% від усіх дисциплін, що їх викладають в університеті [1]. Фактично локдаун пришвидшив забезпечення ЕНК усіх дисциплін. З перших же днів після оголошення у березні 2020 року карантину викладачі та студенти перейшли виключно на роботу в дистанційному форматі, а ЕНК стали одним з традиційних видів діяльності при опануванні усіма формами робіт та контролю за досягненнями студентів.

Електронний навчальний курс складається з окремих розділів, зокрема: загальні відомості про курс (з обов'язковим представленням програми курсу та критеріями оцінювання усіх видів робіт); модулів (лекції, семінари, практичні чи лабораторні) з модульними контрольними та завданнями до самостійної роботи, додатковими джерелами; у разі екзамену – описом та джерелами для підготовки. Усі лекції мають презентації, а з 2019 року в університеті функціонує окремий Центр технологій дистанційного навчання та організовує відеозаписи різноманітних матеріалів (вступних відео до курсу, відеолекцій, відеоінструкцій). За допомогою корпоративної пошти Google усі учасники навчального процесу мають реєстрацію та ідентифікацію на курсі, що дає додаткову змогу бачити усі дії студентів та спілкуватися в чаті. До створення ЕНК викладачі підходять креативно та відповідально, адже студенти після завершення курсу проходять опитування і мають змогу оцінити кожен курс.

Та електронне навчання стало не єдиним джерелом дистанційної роботи викладачів Університету Грінченка під час весняного локдауну. Фактично з перших днів Науково-

дослідна лабораторія інформатизації освіти розробила відеоінструкції по роботі з такими ресурсами, як Google Meet, Zoom, Webex. Це дало змогу викладачам та студентам спілкуватися, підтримувати один одного, а головне – проводити відеозаняття.

Практичні роботи до запровадження карантину виконувалися студентами безпосередньо у центрах компетенцій, однак з переходом на дистанційне навчання, це стало неможливим. Тож, для якісного виконання завдань, розуміючи що не усі студенти мають однакові технічні можливості, викладачі кафедри бібліотекознавства та інформології внесли в ЕНК додаткові відео та аудіопояснення. Вели записи лекцій та семінарів з можливістю доступу до них студентів. Важливим компонентом у дистанційному навчанні студентів стала можливість гнучко корегувати умови практичних, змога самостійно формулювати завдання, аналізувати результати. А викладач залишив за собою право підказати та допомогти вірно обрати теми для тих чи інших досліджень. Відтак і роль викладача змінилася – він опановує нові знання з освітніх технологій, розробляє цікаві завдання з урахуванням особистої траєкторії зростання кожного слухача, що формує основні компетенції студента. Такий підхід до організації навчального процесу робить викладача не просто лектором, що транслює навчальну інформацію, а куратором різних видів діяльності студента, натхненником на нові форми роботи та самовдосконалення.

Розуміючи, що ситуація з карантинними обмеженнями може бути продовжена, Університет Грінченка протягом літа 2020 року зміг розробити та впровадити Цифровий кампус – платформу, на якій зібрано усі електронні ресурси університету, що полегшує пошук та пришвидшує освітню діяльність в умовах дистанційної роботи. Доступ до нього отримує кожен, хто переходить на портал університету [4]. Студенти та викладачі можуть скористатися даним мобільним додатком для того, щоб виконувати завдання офлайн, які автоматично завантажуться при підключенні до інтернету. Таким чином, можна заходити у свій персональний кабінет, переглядати журнал оцінок, виконувати практичні чи мати доступ до каталогу вибіркових дисциплін.

Дистанційна форма навчання, при вірному розподілі часу та бажанні вчитися, може забезпечити постійне освітнє зростання як студента, так і викладача. Під час весняного локдауну можливості дистанційного навчання відкрили перед студентами і різні освітні платформи, зокрема Coursera, Prometheus чи Медіашкола Університету Грінченка, а для заохочення проходження таких додаткових курсів студентам було запропоновано врахувати сертифікати в самостійну роботу (у відповідності до дисципліни). Це дало змогу отримати додаткову неформальну освіту і розширення власних знань.

Дистанційна освіта з 2020 року стрімко увійшла в життя ЗВО і буде продовжувати свій розвиток. Та для вдалого її втілення необхідно не лише переглядати форми взаємодії зі

слухачами, а й методи викладання, особливо при впровадженні практико-орієнтованого навчання, що забезпечить якісні зміни та зможе задовольнити вимоги суспільства. Тож викладачі кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка постійно підвищують свою кваліфікацію в опануванні сучасними технічними ресурсами, знаходять нові форми і методи роботи зі студентами та переглядають навчальні плани спеціальності.

Джерела:

1. Чи може дистанційна освіта бути ефективною. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3163568-ci-moze-distancijna-osvita-buti-efektivnou.html (дата звернення: 20.02.2021).
2. Дистанційне навчання: педагогічний досвід Університету Грінченка. *Педагогічна преса. Все про освіту в Україні*. URL: <https://pedpresa.com.ua/204131-dystantsijne-navchannya-bagatorichnyj-dosvid-universytetu-grinchenka.html> (дата звернення: 20.02.2021).
3. Горбенко Г. Практико-орієнтоване навчання під час підготовки бакалаврів Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка. *Інтегровані комунікації*. 2017. № 4. С. 80—86. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=integcommu_2017_4_17 (дата звернення: 20.02.2021).
4. Київський Університет імені Бориса Грінченка. *Офіційний сайт*. URL: <https://kubg.edu.ua/> (дата звернення: 20.02.2021).

УДК 001+378.2]:174.7:021.1

Чуканова Світлана Олександрівна

кандидат педагогічних наук

Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЛЯ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ КОРИСТУВАЧІВ З ТОЧКИ ЗОРУ БІБЛІОТЕКАРЯ

Принципи академічної доброчесності є базовими для створення здорового освітнього та наукового середовища. Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як «... сукупність принципів, правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі» [1]. У свою чергу, Міжнародний центр академічної доброчесності вважає, що це поняття можна трактувати як дотримання шести ключових (фундаментальних) цінностей: «чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, сміливість» [2, с.4-10]. Як

бачимо, обидва тлумачення передбачають, що академічна доброчесність є певною сукупністю ціннісних орієнтирів і поєднує в собі законодавчі та моральні аспекти, що стосуються безпосередньо наукового та освітнього простору.

Важливу роль у популяризації теми академічної доброчесності, зокрема у бібліотеці, відіграє розгляд таких підтем:

- поняття академічної доброчесності;
- фундаментальні цінності академічної доброчесності;
- кодекс честі навчального закладу;
- поняття плагіату та його різновиди;
- порядок та процедура перевірки робіт на плагіат;
- основи інформаційного пошуку;
- збереження балансу голосу шляхом цитування, перефразування та узагальнення;
- використання бібліографічних менеджерів та складання бібліографічного опису.

Національний університет «Києво-Могилянська академія» приділяє увагу темі академічної доброчесності під час навчання і Наукова бібліотека НаУКМА активно сприяє цій діяльності. Зокрема, співробітники бібліотеки проводять тренінги у межах курсу для першокурсників бакалаврських програм «Вступ до Могилянських Студій», де, серед всього іншого, розглядаються теми інформаційної грамотності та академічної доброчесності. У межах курсу «Цифрова наука та інформаційна грамотність» для аспірантів та здобувачів також серед спектру тем, що розкривають різноманітні аспекти відкритої науки, розглядаються теми з академічної доброчесності.

Викладання академічної доброчесності на базі бібліотеки ЗВО можливе як у вигляді тренінгів та семінарів, так і у вигляді повноцінного модулю курсу, за умови, що бібліотечний працівник є викладачем за сумісництвом або викладач інтегрує бібліотечний компонент у свої заняття та лекції (запрошує фахівців бібліотеки чи приводить групу студентів на масові заходи, дотичні до теми). Тобто тема може бути вмонтована в навчальний процес та існувати у вигляді модулю, в ході якого потрібно виконувати завдання на оцінку, а може існувати у вигляді тренінгу чи тематичного масового заходу, який проводить бібліотека з метою популяризації академічної доброчесності в навчальному та освітньому середовищі.

Звісно, темі плагіату варто приділяти особливу увагу і тут варто зауважити, що розкрити цю тему якнайкраще можна, залучивши фахівців з академічного письма, проте і фахівці бібліотечно-інформаційної та архівної справи можуть розглядати основні аспекти поняття плагіату та його різновидів. Нашою метою у цій статті не є розкриття цього поняття чи детальний розгляд його класифікацій, яких існує безліч у вітчизняному та зарубіжному науковому просторі, проте особливу увагу варто звернути на основні механізми уникнення плагіату і контрмеханізми, що по суті своїй є різновидами плагіату. Схема 1 представляє нам порівняння механізмів уникнення плагіату з їх контрвідповідниками.

Цитата	Перефразування	Узагальнення
<i>Повтор слово – в – слово конкретного уривку з тексту джерела, що використовується тоді, коли висловлювання оригіналу настільки унікальне, що його неможливо відтворити іншими словами [3, с.16].</i>	<i>Передача оригінальних ідей власними словами, що допомагає вам удосконалити свій стиль [3, с.12].</i>	<i>Стисла версія інформації з джерела оригіналу, коли обсяг оригінальної думки занадто великий для перефразування чи, тим більше, прямого цитування [3, с.8].</i>
Передбачає написання уривку в лапках або з відступом (залежно від стилю бібліографії), вказання внутрішньотекстового посилання та зазначення джерела у переліку використаних матеріалів.	Передбачає втручання в структуру речення, таким чином допомагає уникнути прямих цитат, проте не виключає вказання внутрішньотекстового посилання та зазначення джерела у переліку використаних матеріалів.	Передбачає передачу основної ідеї джерела оригіналу з подальшим вказанням внутрішньотекстового посилання та зазначенням джерела у переліку використаних матеріалів.
ЗБЕРЕЖЕННЯ БАЛАНСУ ГОЛОСУ		
Плагіат	Невдале перефразування	Компресований плагіат
<i>Видавання чужих ідей чи текстів, іншої інтелектуальної власності та здобутків як своїх власних [1].</i>	<i>Б. Гілмором відноситься до ненавмисного плагіату і передбачає використання синонімів без особливого втручання в структуру речення оригіналу [4, с.17].</i>	<i>М. Доерті розробив свою класифікацію академічного плагіату, зокрема він виділив такий тип як прихований або замаскований плагіат і одним з його підвидів є компресований плагіат, що передбачає урізання значного обсягу авторського тексту і видання цього уривка під іншою назвою без вказання джерела оригіналу [5, с.51].</i>
Як контрцитата – видавання чужого уривку як свого. Використовується без оформлення цитати та бібліографічних посилань, уникнення вказання джерела.	Може містити бібліографічні посилання, проте в самому реченні будуть наявні кілька синонімів або переставлені слова місцями, а структура залишиться такою, як в оригіналі.	Є фактично антиузагальненням, оскільки відсутнє зазначення джерела оригіналу.
КОНТР-ЗАСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БАЛАНСУ ГОЛОСУ (ДЕЯКІ РІЗНОВИДИ ПЛАГІАТУ)		

Схема 1. Порівняння механізмів уникнення плагіату з їх контрвідповідниками.

Отже, академічний плагіат визначається Законом України «Про освіту» як «...оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства...» [1]. На думку Лінди Стерн, запобігти академічному плагіату можна посередництвом належного цитування джерел та вказання авторства оригіналу. Вона також наводить найбільш розповсюджені техніки збереження балансу голосу (співвідношення процитованого тексту та власних думок), що допомагають уникнути плагіату: цитування, перефразування та узагальнення [3, с.1-19].

Як нам відомо, жодне явище не існує без відповідних контрвищ, тож аспекти академічної доброчесності мають свої негативні відповідники. Розглядаючи механізми боротьби з плагіатом, варто не забувати про власне плагіат і зокрема його різновиди, що, на нашу думку, виступають контрмеханізмами збереження балансу голосу. Таким чином, звичайний плагіат у схемі представлено як контрвідповідник цитуванню зі вказанням авторів оригіналу, що передбачає використання чужих робіт без вказання авторства; на противагу належному перефразуванню можна поставити невдале перефразування, що Баррі Гілмор відносить до так званого «ненавмисного плагіату» [4, с.17]. Протиставити узагальненню, в свою чергу, можна явище замаскованого плагіату, одним з різновидів якого Майкл Доєрті (Дагерті) називає компресований плагіат [5, с.51].

Як видно зі схеми, правомірне використання чужих текстів передбачає належне оформлення посилань на джерела оригінальних текстів, а контрвідповідниками такого використання є різновиди плагіату, що виключають можливість називати реальних авторів.

Роль бібліотекаря у боротьбі з плагіатом, як вважає Лінн Ламперт, є до кінця невизначеною, адже важливим питанням є наявність певних повноважень у бібліотекаря втручатись у навчальний процес та розроблення навчальних планів курсів. Власне невирішення чи небажання вирішувати це питання протягом значного періоду часу певним чином вплинуло на стан справ. Вона вважає, що популяризація інформаційної грамотності, роз'яснення бібліографічних стилів є подібною практикою до курсів з академічного письма і тому бібліотекарі повинні долучитись до теми академічної доброчесності через поєднання її з темою інформаційної грамотності та інформаційного пошуку [6, с.34-43].

Висновок. Оскільки тема академічної доброчесності є всеохоплюючою та дотична до багатьох освітніх та наукових процесів, які відбуваються ув навчальних закладах та наукових установах, бібліотечні працівники не повинні залишатись осторонь цих питань. Долучитись до популяризації та адвокації академічної доброчесності в освітньому середовищі у бібліотеці можливо посередництвом проведення масових заходів: виставок, семінарів,

зустрічей, обговорень, конференцій тощо. Інкорпорування тренінгів з академічної доброчесності, бібліографічного опису, інформаційної грамотності у навчальні плани також суттєво сприяє розвитку культури академічної доброчесності в освітньому та науковому середовищі.

Джерела:

1. "Про освіту" : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 1 січ. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.02.2021).
2. The Fundamental Values of Academic Integrity / ed. by A. Hulbert et al. 3rd ed. International Center for Academic Integrity, 2021. 14 p. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2021/02/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf (date of access: 17.02.2021).
3. Stern L. What every student should know about avoiding plagiarism. NY : Pearson, 2009. 74 p.
4. Gilmore B. Plagiarism: A how-not-to guide for students. Portsmouth, NH : Heinemann, 2009. 98 p.
5. Dougherty M. V. Disguised Academic Plagiarism :A Typology and Case Studies for Researchers and Editors. Springer International Publishing, 2020. Vol. 8 : Research Ethics Forum. 158 p. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-46711-1_3 (date of access: 17.02.2021).
6. Lampert L. D. Combating student plagiarism: an academic librarian's guide. Oxford : Chandos Publishing (Oxford) Limited, 2008. 183 p.

УДК 378

Вергій Жанна Сергіївна

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

м. Полтава, Україна

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «PR-ТЕХНОЛОГІЇ» В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У процесі створення дистанційного освітнього простору закладів вищої освіти, насиченого різноманітною інформацією, постає завдання в наданні великих обсягів інформації та контролю знань студентів. Цьому сприяє активне впровадження у освітній процес інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи в умовах дистанційного навчання дають можливість створення викладачем власного інформаційно-освітнього простору для організації більш якісного навчального процесу із власної дисципліни. «Дистанційне навчання – це цілеспрямований інтерактивний, асинхронний процес взаємодії

суб'єктів та об'єктів навчання між собою та із засобами навчання, при цьому процес навчання індиферентний до їх просторового місцезнаходження» [2].

На відміну від традиційних, інтерактивні методи навчання базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, де акцентується увага на взаємодії студентів один з одним. У процесі навчальної діяльності студенти набувають програмних компетентностей, ставлять перед собою цілі, розвивають діяльність, виявляють проблеми.

Запровадження інтерактивних методів у роботі зі студентами допомагає у набутті вмінь: дискутувати; приймати спільні рішення; спілкуватися та доповідати; аналізувати, синтезувати, узагальнювати, абстрагувати. Використання викладачами методів дискусій, кейсів, мозкового штурму, рольових та ділових ігор дозволяють реалізувати цілий комплекс навчальних цілей. Під час дискусії студенти вчаться пропонувати і обговорювати ідеї, припущення, відстоювати різні точки зору, доводити і обґрунтовувати певні позиції, погляди, підходи, вказувати переваги і недоліки застосування різних методів, всебічно аналізувати проблему та приймати певні рішення. Кейси допомагають викладачу не тільки наблизити навчання до життя, а й навчити студентів описувати, характеризувати, порівнювати, класифікувати певні ситуації і способи їх вирішення, описувати причини і наслідки їх виникнення, аналізувати і оцінювати різні способи дій, вказувати типові помилки, пропонувати, обґрунтовувати та обирати доцільні способи вирішення ситуацій. Мозковий штурм допомагає викладачам спрямовувати студентів на розв'язання складних проблем, пошук кращої відповіді на запитання, оптимального вирішення ситуації [4].

У сучасній системі освіти спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» формує й розвиває у студентів загальні і фахові програмні компетентності, що дозволяють їм оволодіти основними знаннями, уміннями, навичками аналітичної, експертної, навчальної, консультативної, інформаційної, комунікативної, організаційно-методичної діяльності у сфері інформаційної, бібліотечної та архівної діяльності [3].

Вивчення дисципліни «PR-технології» передбачає здобуття знань з психології, культури спілкування, формування ціннісних систем і способу буття, володіння навичками управління в організації та роботі в команді, реалізації себе на ринку праці. При викладанні дисципліни перевага надається тренінговим формам роботи, технологіям elearning, teamwork.

Тренінгові техніки дозволяють у повній мірі розкрити дисципліну «PR-технології» в умовах дистанційної освіти, зробити цікавою та зрозумілою для студентів. Завдяки діловій грі є можливість моделювати різні життєві ситуації. Проведення практичних занять з дисципліни сприяють розвитку мислення студентів у різних напрямках. Для отримання вмінь з підготовки базових PR-документів для зв'язку зі ЗМІ та спілкування з клієнтами і партнерами (пресреліз, медіакіт, бекграундер, кейс-історію, факт-лист, брошуру, флаєр та

інші), студенти створюють власні «віртуальні підприємства». Під керівництвом викладача майбутні спеціалісти розв'язують пізнавальні завдання і активно засвоюють нові знання. Студенти вчаться правильно аргументувати та відстоювати власні позиції, комунікувати з опонентами, будувати ефективні стратегії співпраці, формують почуття відповідальності.

Поряд із тренінговими технологіями застосовується технологія teamwork, яка сьогодні є актуальною не лише для студентів та їхнього працевлаштування, а й педагогічних колективів ЗВО. Teamwork (за Кембриджським словником) – це спільна діяльність / робота в групі з іншими людьми. Вона передбачає володіння навичками рішучості, командної роботи, лідерськими здібностями, вмінням проводити дискусії в інтернеті [5]. Інтеграція в навчальний процес відбувається з використанням технологій elearning, моделей змішаного навчання, віртуальної й доповненої реальності. Прикладом є Microsoft Teams – корпоративна платформа, що об'єднує в навчальному / робочому просторі. Платформа надає зручні інструменти для командної роботи викладача зі студентами, а також можливість використовувати під час роботи інші платформи, наприклад Zoom, MindMeister.

При використанні MindMeister (mindmapping – ментальних карт) студент розвиває мислення (творче та логічне), пам'ять і уяву, задіює творчі процеси й використовує весь потенціал, оскільки використовує обидві півкулі мозку. Карти знань можуть стати мотиватором до більш інтенсивного навчання, а також заміною текстових конспектів. Завдяки сукупності розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та ін.) структурований навчальний матеріал приводиться в певну систему за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, словесних), що дозволяє створити зорову опору ваємозв'язків його структурних елементів [1].

Таким чином, при викладанні дисципліни «PR-технології» в умовах дистанційного навчання використовуються наступні інтерактивні методи: тренінгові технології, техніки mindmapping та teamwork, ділова гра. Ці інтерактивні методи навчання дають широкі можливості диференціації та індивідуалізації навчальної діяльності; дозволяють навчати студентів командної роботи; сприяють їх успішній соціалізації в житті, оволодінні високими моральними та етичними якостями, презентуванні себе на співбесідах при працевлаштуванні; допомагають у підготовці висококваліфікованих фахівців, що успішно реалізовуватимуть себе у професійній діяльності в умовах інноваційного освітнього простору.

Джерела:

1. Позднякова, Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: [науково-методичний посібник] / Т. Є. Позднякова. – РОШПО. – 2018. – 50 с.

2. Прилипко, С. М. Сучасні інноваційні підходи в навчальному процесі / С. М. Прилипко, С. М. Іванов // Право та інноваційне суспільство. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_14, вільний. – Назва з екрану.

3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. – Режим доступу: <https://osvita.ua/consultations/spec-bach/63097/>, вільний. – Назва з екрану.

4. Федоренко, Н. І. Використання інноваційних технологій у вищій школі як шлях формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців / Н. І. Федоренко // Соціологія грані. – 2015. – № 6 (122). – С. 103-108.

5. Cambridge Dictionary [Electronic resource]. – Access Mode : <https://dictionary.cambridge.org/ru/>

УДК 02:378.016(477)

Хіміч Ярослава Олегівна

кандидат історичних наук, доцент

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, Україна

**ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА» СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»**

«Інформаційна культура» (ІК) як науковий термін та навчальна дисципліна (курс) не є новиною. Однак, її вивчення та розробка підходів щодо формування ІК залишаються актуальними. Слід також відзначити, що, незважаючи на значний багаторічний науковий інтерес та розробленість проблеми, і досі немає як загальноприйнятого визначення «інформаційної культури», так і узгоджених підходів щодо її викладання (що, коли, кому і як викладати).

Певною мірою такий стан речей можна вважати виправданим, оскільки, по-перше, «інформаційна культура» категорія міждисциплінарна, тож її визначення залежить від того, з точки зору якої науки чи наукової концепції вона розглядається. По-друге, як відомо, поява терміну «інформаційна культура» була пов'язана з процесами інформатизації суспільства та переходом до нового етапу його розвитку – інформаційного. Проте, за останні роки, бачення «інформаційного» суспільства також змінилося, як змінилися і терміни, що характеризують новий етап у суспільному розвитку. Крім «інформаційного суспільства», ми почали говорити ще про «суспільство знань», «цифрове суспільство», «індустрії 4.0»; «інформаційні технології» стали розглядатися як «інформаційно-комунікаційні технології», а до «інформаційної» та «комп'ютерної» грамотності додалися «медійна» та «цифрова».

Отже, враховуючи вищесказане, спробуємо визначити актуальне змістовне наповнення та форми і методи викладання навчальної дисципліни «Інформаційна культура» для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Почнемо зі змісту. Для всебічного розуміння феномену «інформаційна культура» важливо мати уявлення про різні концептуальні підходи щодо її визначення, а також розуміти історію виникнення та трансформації поняття. Таким чином, студенти мають ознайомитися з «теоретичними основами ІК» (перший розділ):

–розглянути феномен інформаційної культури в контексті глобальних трендів сучасного суспільства (сутність інформації та інформаційних процесів, роль інформації у розвитку суспільства, інформаційні кризи, концепції інформаційного суспільства та суспільства знань, основні виклики цифрової трансформації – глобальні цифрові тренди);

–проаналізувати підходи до дослідження «інформаційної культури», починаючи з історії виникнення поняття («ІК» з точки зору представників ІТ або «інформатики», педагогів, психологів, соціологів, культурологів, філософів, філологів, книгознавців, бібліотекознавців, журналістів);

–визначити понятійне поле, етапи розвитку, об'єкти та рівні «інформаційної культури».

Вивчення теорії ІК дозволить, на наш погляд, більш ґрунтовно розглянути і питання місця навчальної дисципліни «Інформаційна культура» у формуванні інтегральної, загальних та фахових компетентностей фахівців різних спеціальностей (ІК як *soft skills* – універсальні навички). А також проаналізувати мету та завдання навчальної дисципліни «Інформаційна культура» у підготовці фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІК як *hard skills* – фахові навички). При цьому, ми пропонуємо виносити це питання на семінар, щоб студенти мали змогу його обговорити, спираючись на «Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня...» [1], власне бачення та наявний досвід. Важливо, аби студенти відрефлексували «результати навчання» за спеціальністю та змогли визначити – яким чином та за допомогою вивчення яких навчальних дисциплін вони досягаються. Порівняти власне бачення та програмні результати навчання, визначені у освітній програмі, за якою відбувається навчання у закладі вищої освіти, проаналізувати структурно-логічні схеми навчального процесу освітньої програми, визначити взаємозв'язок ІК з іншими дисциплінами. Зауважимо, що саме через те, що ми розглядаємо ІК як навчальну дисципліну, що викладається студентам спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», ми в ній не розглядаємо питання інших дисциплін, що формують фахові компетентності, наприклад, такі, як «Інформаційно-аналітична діяльність», «Аналітико-синтетична переробка

інформації» тощо. На цьому етапі, як і під час усього подальшого навчання, варто наголошувати на тому, що ІК є складовою загальної культури особистості, є системним, комплексним явищем, що формується впродовж життя і є основою для ефективної неперервної освіти.

У другому змістовному розділі курсу «Інформаційна культура» ми пропонуємо розглядати «інформаційну культуру особистості»:

–особливості феномену «інформаційна культура людини» (сутність поняття, загальна структура ІК особистості, її складові та їх характеристики, етапи становлення та розвитку ІК особистості, компоненти та рівні сформованості ІК особистості, її прояви – мова, мислення, світогляд);

–ІК особистості в цифрову епоху (цифровізація (діджиталізація) суспільства та основні складові «цифрової культури», «цифрової грамотності» або «цифрової компетентності»: комп'ютерна грамотність, уміння працювати з даними, створення цифрового контенту, цифрова комунікація, безпека цифрового середовища, розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя);

–вплив сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та цифрової комунікації на розвиток інформаційної культури особистості (сучасні інформаційно-комунікаційні технології та «інформатична компетентність», особливості комунікації в мережі Інтернет – «мережева культура» та «нетикет»);

–формування інформаційної культури у різних вікових категорій, проблеми «цифрової нерівності».

Що стосується методики викладання, то вивчення цього розділу має бути максимально інтерактивним. Студенти повинні навчитися «самоаналізу» власної навчально-пізнавальної діяльності з точки зору формування ІК, визначення рівня сформованості інформаційної, цифрової та комп'ютерної грамотності, культури мовлення тощо. Кожне теоретичне положення має проєктуватися на себе та «перекладатися» в особистісний практичний приклад. Можна спробувати використати і навчання «навпаки», аби студенти самостійно розглядали певний теоретичний матеріал (починаючи з його пошуку), а потім спільно його аналізували. Для наочності та з метою мотивації подальшого розвитку своєї «цифрової грамотності» варто запропонувати студентами пройти «Цифрограм. Національний тест на цифрову грамотність» [2]. А після його проходження проаналізувати одержані результати, визначити індивідуальні проблемні поля цифрових навичок та окреслити шляхи їхнього формування чи вдосконалення. Дана практична робота цікава ще й тим, що сучасні здобувачі вищої освіти першого бакалаврського рівня, особливо денної форми навчання, є представниками так званого «цифрового покоління».

Третій змістовний розділ курсу «Інформаційна культура», якщо навчальними планами не передбачено окремого вивчення, може стосуватися «медіаосвіти та медіаграмотності». На наше переконання, ця тематика є дуже актуальною, а формування в процесі навчання «медіаграмотності» та «критичного мислення» підвищить рівень інформаційної компетентності та ІК. На сьогодні, є доволі багато методичних матеріалів щодо проведення занять з «Медіаграмотності», розроблені «кейси вправ» та навчальних ігор, які варто використовувати [3-5].

I, обов'язково, при вивченні курсу ІК, мають розглядатися питання академічної доброчесності:

–сутність і фундаментальні цінності академічної доброчесності, морально-культурні, інституційні, освітньо-виховні чинники, які впливають на навчальні заклади та культуру академічної доброчесності в них, законодавче поле академічної доброчесності. Кодекси етики викладачів і студентів, Кодекси академічної доброчесності закладів вищої освіти (ЗВО);

–академічна доброчесність та інформаційна компетентність здобувачів вищої освіти, практика формування інформаційної компетентності студентів під час підготовки до практичних і семінарських занять, роль викладача у формуванні інформаційної компетентності студентів та дотриманні принципів академічної доброчесності, перевірка рівня сформованості інформаційної компетентності під час проведення практичних і семінарських занять;

–питання відкритої науки та запобігання плагіату, системи запобігання та виявлення академічного плагіату в освітній та науковій діяльності;

–формування інформаційної компетентності студентів у бібліотеках закладів вищої освіти (діяльність бібліотек закладів вищої освіти з інформаційного супроводу навчально-пізнавальної та науково-дослідної роботи студентів та викладачів, участь бібліотек у популяризації та впровадженні принципів академічної доброчесності, взаємозв'язок інформаційної компетентності та культури академічної доброчесності).

Вивчення цього розділу передбачає співпрацю з бібліотекою ЗВО. Контакт студентів з бібліотекою може відбуватися як очно, так і через її інформаційні ресурси (сайт бібліотеки). Як методичні матеріали, можна використовувати напрацювання ВГО Українська бібліотечна асоціація [6-8].

У підсумку, курс ІК має мотивувати студентів до роботи над власною інформаційною свідомістю та компетентністю, спрямовувати їх на формування ефективних навичок роботи з інформацією, на основі критичного мислення та принципів академічної доброчесності.

Джерела:

1. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки № 1378 від 12 грудня 2018 року: видання офіційне. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2018. 16 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotchna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>.
2. Цифрограм. Національний тест на цифрову грамотність. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/digigram>.
3. Навчальна гра «Медіазнайко». URL: <https://www.aup.com.ua/Game/index.html>.
4. Не потони в інформаційному дощі : навчання медіаграмотності громадян : посіб. для тренерів / Академія Української преси, StopFake, IREX. – [Б. м. : б. в., 2016]. – 193 с. URL: http://www.aup.com.ua/wpcontent/uploads/2016/03/Citizen-Media-Literacy_Trainers-Manual_ua.pdf.
5. Пригоди літератури (онлайн-гра). URL: <https://www.aup.com.ua/mediaosv/onlayn-gra-prigodi-literatura/>.
6. Процес якісної інформаційної підтримки освіти та досліджень у бібліотеці університету: рекомендації для впровадження моделі / розробники: Бруй Оксана, Кулик Євгенія, Сербін Олег ; за заг. ред. Сошинської Ярослави ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; НТБ КПІ ім. Ігоря Сікорського ; Наукова бібліотека імені М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка. – Київ : УБА, 2020. – 25 с. [Електронне видання]. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Model_support.pdf.
7. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності: рекомендації / О. Бруй, Л. Савенкова, С. Чуканова; за участі: О. Ляху, О. Мурашко; рецензент: О. Гужва; Українська бібліотечна асоціація, НТБ ім. Г. І. Денисенка НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», НБ НПУ ім. М. П. Драгоманова, НБ НУ «Києво-Могилянська академія». – Київ : УБА, 2019. – 16 с. [Електронне видання]. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/publications/AI_Profil_2019.pdf.
8. Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ : методичні поради / автори-укладачі: Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – 39 с. [Електронне видання]. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_2_12_red3.pdf.

УДК 02:378.016(477)

Сошинська Вікторія Євгенівна

кандидат наук із соціальних комунікацій

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

**ДИСЦИПЛІНА «МЕНЕДЖМЕНТ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ
ГАЛУЗЕЙ» У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА:
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ**

У сучасному контексті менеджмент бібліотечно-інформаційної та архівної галузей в Україні розглядають як організацію керування установами і процесами для досягнення цілей, у т. ч. стратегічних, на локальному рівні.

Дисципліна «Менеджмент бібліотечно-інформаційної та архівної галузей» відноситься до обов'язкової частини навчальних дисциплін, які формують загальні компетентності (ЗК) та фахові компетентності (ФК) у студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському університеті імені Бориса Грінченка (за навчальним планом 2017 р.) [1]. Викладання дисципліни розраховане на один семестр та завершується екзаменом.

Основна мета дисципліни – формування у студентів системи теоретичних, методичних знань про організацію, різні види, процеси, технологію менеджменту бібліотечно-інформаційної та архівної галузей.

Курс інтегрується з такими дисциплінами, як «Проектна діяльність бібліотек, архівів та інформаційних установ», «Маркетинг інформаційних продуктів та послуг».

Кількість кредитів, відповідних ECTS – 6, змістових модулів – 5, загальний обсяг дисципліни – 180 години.

На третьому році підготовки, у шостому семестрі передбачено: 20 год. – лекційних, 34 год. – практичних, 16 год. – семінарських занять, 10 год. – модульний контроль (МКР), 70 год. – самостійна робота, 30 год. – семестровий контроль (екзамен).

Дисципліна «Менеджмент бібліотечно-інформаційної та архівної галузей» включає такі змістові модулі:

- 1) методологія менеджменту бібліотечно-інформаційної та архівної галузей (2 теми, 2 семінари, 3 практичних, МКР);
- 2) загальний менеджмент (2 теми, 1 семінар, 4 практичних, МКР);
- 3) управління кадровими ресурсами (2 теми, 2 семінари, 3 практичних, МКР);
- 4) технологія менеджменту (2 теми, 2 семінари, 3 практичних, МКР);

5) ефективність менеджменту (2 теми, 1 семінар, 4 практичних, МКР).

У результаті вивчення курсу студент повинен знати понятійно-категоріальний апарат загального, бібліотечного, архівного менеджменту та їхнє нормативне забезпечення; структуру системи бібліотечного та архівного менеджменту, її мету та завдання, принципи діяльності, суб'єкти, об'єкти, засоби і технологію; оцінювати основні українські та зарубіжні дослідження з менеджменту, у т. ч. бібліотечного та архівного; застосовувати основні наукові принципи та конкретні методи для оцінки ресурсів, необхідних для організації управління в бібліотечно-інформаційній та архівній галузях.

На основі отриманих знань студент повинен вміти використовувати спеціальну термінологію у науково-практичній діяльності; проводити маркетингові дослідження, обробляти їхні результати; розробляти стратегічний план діяльності (розвитку) бібліотечно-інформаційної та архівної установи, аналізувати та оцінювати його виконання; визначати місію та пріоритети розвитку бібліотечно-інформаційних та архівних установ, здійснювати аналіз сильних та слабких сторін їхньої діяльності та аналіз оточення, визначати можливості та загрози у їхньому розвитку; використовувати раціональні способи пошуку інформації, зокрема засоби електронних інформаційних мереж, використовувати інформаційні ресурси, у т. ч. електронні.

Результатом навчання є набуття сукупності ЗК та ФК, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності інформаційної, управлінської, комунікативної, технологічної, проектно-творчої, дослідницько-прогностичної діяльності та відповідних програмних результатів навчання. Це має допомогти майбутнім фахівцям адаптуватися до змін та викликів, які очікують їх у практичній діяльності, а, разом з тим, і відкриють нові можливості для кар'єрного зростання.

Джерела:

1. Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою : галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітня програма 029.00.02 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ; освітній рівень: перший (бакалаврський) / Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2017. – 4 с. – Машинопис.

Буряк Яна Сергіївна

бібліограф

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Питання професійного розвитку та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів залишається актуальним на різних етапах розвитку бібліотечної сфери. Необхідність регулярного підвищення кваліфікації сьогодні викликана трансформацією та зростанням ролі бібліотек як інформаційних центрів, що забезпечують вільний доступ до інформації та сприяють інформатизації суспільства. Протягом останніх десятиліть період старіння професійних знань різко скорочується. З кожним роком з'являються нові технології, а відповідно змінюються і форми та методи роботи, що вимагає від працівника удосконалювати свої знання все частіше. Виходячи з цього, одним із завдань бібліотечних працівників в сучасних умовах є оволодіння новими знаннями, вміннями, видами діяльності та, не відмовляючись від традиційних, впроваджувати нові форми роботи для якісного обслуговування користувачів. А система підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів спрямована на забезпечення відповідності рівня професійних навичок працівників сучасним вимогам суспільства.

Вимоги щодо професійного росту зафіксовано в етичних кодексах бібліотек багатьох країн. Бібліотекарі України мають власний Кодекс етики бібліотекаря (остання редакція затверджена конференцією Української бібліотечної асоціації 26 листопада 2013 р.), де підвищення кваліфікації також визначається як одна з важливих складових бібліотечної професії. У ньому зазначається, що бібліотекарі: віддані та компетентні у своїй професії, володіють і постійно вдосконалюють професійні знання, вміння та навички, сприяють розвитку бібліотечної науки і практики, інноваціям, впровадженню прогресивних інформаційних технологій, підвищують авторитет бібліотечної професії, залучають до професії талановиту молодь, допомагають їй професійному становленню [1].

Для забезпечення даних принципів кожна бібліотека повинна мати власну базову програму підвищення кваліфікації працівників, а оновлення їх професійних навичок має бути у пріоритетних напрямках роботи закладу. Адже ефективність обслуговування

користувачів бібліотеки безпосередньо залежить від рівня професійних навичок та комунікаційних компетенцій бібліотекаря.

Згідно з визначенням української дослідниці О. Білик, професіонал – це характеристика людини, що виражається в його здатності вийти за межі власної діяльності для її аналізу, оцінки та подальшої організації. А професіоналізація відбувається протягом усього життя і є суто індивідуальною, оскільки залежить від багатьох факторів [2]. Безумовно, на ефективність та успішність навчання впливає і прагнення особистості до самовдосконалення, активності та бажання підвищити власну компетентність. Тобто професіоналізм значною мірою залежить від готовності постійно доповнювати той масив знань та умінь, якими бібліотечний працівник вже володіє.

У наш час існує багато способів, якими працівники бібліотек можуть розвинути свої знання та навички. Наприклад, взявши участь у різних освітніх заходах, таких як конференції, семінари, тренінги, конкурси, науково-практичні форуми з різних питань бібліотечно-інформаційної діяльності, що організовуються Українською бібліотечною асоціацією, діючим в структурі Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Центром неперервної інформаційно-бібліотечної освіти та бібліотеками різних рівнів.

Також з поширенням інтернету відкриваються широкі можливості для самоосвіти через вивчення результатів освітніх заходів, знайомство з різноманітними методичними матеріалами, результатами науково-дослідної роботи, які розміщують на сайтах організаторів, багатьох бібліотек та профільних організацій. Отже, робота з інтернет-ресурсами стає невід'ємною частиною професійного самовдосконалення.

Останнім часом активного поширення набуло розміщення методичних матеріалів на сайтах не лише головних національних бібліотек, а й регіональних, наприклад таких ОУНБ, як Чернігівська, Рівненська, Тернопільська, Житомирська, Харківська та ін., а також на сайтах університетських бібліотек. Це робить інформаційні матеріали більш персоналізованими, де серед інших розглядаються проблемні питання бібліотечної справи конкретного регіону чи організації.

Так, до прикладу Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв на власному сайті надає доступ до повнотекстових електронних матеріалів конференцій, семінарів, круглих столів, наукових журналів, методичних, інформаційно-бібліографічних та наукових видань бібліотеки, які можна безкоштовно завантажити та застосовувати для професійної самоосвіти. Працівники бібліотеки відвідують різноманітні освітні заходи з підвищення кваліфікації, де відбувається обмін досвідом з колегами. А також займаються регулярним моніторингом професійної літератури, статей з періодичних фахових видань та відвідують сайти українських і зарубіжних бібліотечних асоціацій та

установ, що сприяє постійному вдосконаленню базових професійних навичок та освоєнню абсолютно нових форм і методів роботи.

Реагуючи на вимогу часу, все популярнішою стає дистанційна освіта. Особливо актуальною вона є в теперішніх умовах пандемії, коли відвідування того чи іншого заходу тягне за собою певні ризики. Також надмірна завантаженість роботою чи територіальна віддаленість бібліотечних працівників не завжди дозволяє виокремити час для підвищення кваліфікації, особливо працівникам, які знаходяться на відстані від великих міст, де, в основному, зосереджені освітні центри. Тож великою перевагою дистанційного підвищення кваліфікації є можливість навчатися віддалено від місця проведення освітнього заходу. Це також дає змогу поєднувати роботу та навчання і дозволяє професійно розвиватися дійсно безперервно.

Значного поширення серед форм дистанційної освіти набули онлайн-курси, вебінари, майстер-класи, що проводяться профільними організаціями та об'єднаннями. Сучасні технології дають змогу не лише слухати лекції, а й в режимі онлайн обмінюватися досвідом, бути активними учасниками групових дискусій.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що підвищення кваліфікації бібліотечних працівників залишається дуже важливою умовою ефективної роботи бібліотек. Використання новітніх технологій відкриває нові можливості для успішного професійного розвитку, від якого залежить збереження кадрового потенціалу галузі та успішне реформування бібліотечної справи в країні.

Джерела:

1. Кодекс етики бібліотекаря : затв. конф. Укр. бібл. асоц. 26 листоп. 2013 р. URL: http://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/others_documents/doc_for_ubadoc/Code_of_Professional_Ethics_2013_Edited_Nov26.pdf (дата звернення: 15.02.2021).
2. Білик О. Бібліотеки та питання професіоналізації кадрів. *Бібліотечна планета*. 2011. № 2. С. 26–30.

Пераверзева Юлія Аляксандраўна

кандыдат педагагічных навук, дацэнт

Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Мінск, Рэспубліка Беларусь

**АБ ПАТРЭБНАСЦІ І ПАДЫХОДАХ ДА РАЗВІЦЦЯ ЭМАЦЫЯНАЛЬНАГА
ІНТЭЛЕКТУ БІБЛІЯТЭЧНЫХ РАБОТНІКАЎ ПАДЧАС ПАВЫШЭННЯ
КВАЛІФІКАЦЫІ: ПАСТАНОЎКА ПЫТАННЯ**

У розных галінах жыццядзейнасці грамадства, у тым ліку ў сферы культуры, на працягу апошняга часу ўздымаюцца пытанні, якія датычацца эфектыўнасці работы, працоўных затрат, і ўсё часцей адзначаецца, што спрыяльным спосабам удасканалення дзейнасці з'яўляецца наяўнасць адукаваных спецыялістаў, якія жадаюць і могуць якасна і карысна выконваць свае службовыя абавязкі. Таму патрэбнасць пабудовы кар'ерных стратэгіі супрацоўнікаў, іх самарэалізацыя праз працоўную і прафесійную дзейнасць і роля сістэмы адукацыі ў гэтым таксама сёння актуальныя.

У бібліятэках усведамляюць неабходнасць пастаяннага развіцця персаналу як складніка іх паспяховай будучыні. Ужо відавочна, што эфектыўнасць бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, папулярнасць бібліятэк у грамадстве як інфармацыйных і сацыякультурных цэнтраў, пляцовак для самаадукацыі, фарміравання надпрафесійных навыкаў і г.д., магчыма пры ўмовах адкрытых зносінаў паміж адміністрацыяй і падначаленымі, узаемаразумення, працы ў камандзе.

Гэта значыць, што трэба ўдзяляць увагу эмацыянальнаму інтэлекту, а менавіта ўменням ідэнтыфікаваць эмоцыі, выкарыстоўваць эмоцыі, разумець эмоцыі, кіраваць эмоцыямі [1, с. 15].

Заснавальнікі тэорыі эмацыянальнага інтэлекту Д. Каруза і П. Сэловей сведчаць аб ім як аб кагнітыўнай здольнасці чалавека, адзначаюць, што эмоцыі з'яўляюцца крыніцай звестак, дапамагаюць думаць [1, с. 9–10]. Як унутраны рэсурс асобы яны рэгулююць яе паводзіны, бо “здольнасць чалавека распазнаваць і інтэрпрэтаваць эмоцыі, выкарыстоўваць іх для аптымальнага разважання і вырашэння праблем” [4, с. 9–10] прыводзіць яго да паспяховасці і рацыянальнага ладу жыцця, спрыяльных міжасобасных кантактаў.

Эмацыянальная асаблівасці чалавека-працаўніка, як вядома, ўяўляюць сабой канструкт, які абумоўлівае паспяховасць установы ў цэлым і кожнага суб'екта дзейнасці паасобку. Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць не з'яўляецца выключэннем. Эмацыянальныя асаблівасці бібліятэчных работнікаў трэба вывучаць і аналізаваць з мэтай рацыянальнага

прыняцця арганізацыйна-кадравых рашэнняў, выпрацоўкі падыходаў да выкарыстання рэсурснай базы, фарміравання канкурэнтных прапаноў на інфармацыйным рынку.

Пабудова прафесійнага шляху, паспяховасць у прафесіі звязаны з сацыяльна-псіхалагічнай адаптацыяй работніка, яго прафесійным самавызначэннем і атаксамаляюцца з “прафесійнай Я-канцэпцыяй”, якую чалавек па жыцці ўвасабляе ў серыю кар’ерных рашэнняў [2]. Іх прыняцце адбываецца пад уплывам шэрагу фактараў, на якія звяртаюць увагу псіхологі [3]: пачынаючы з адпаведнасці займаемай пасады, кваліфікацыйным патрабаванням, ступені ўключанасці ва ўнутрыкалектыўныя зносіны да суб’ектыўнага адчування задаволенасці працэсам і вынікамі прафесійнай дзейнасці, задаволенасці псіхалагічным кліматам у калектыве, адэкватнасці прафесійнай ідэнтыфікацыі. Думаецца, што эмоцыі, як неад’емная частка мыслення, працэсу прыняцця рашэнняў, матывацыі і паводзінаў [1, с. 24] адыгрываюць не апошнюю ролю ў прафесійных самавызначэнні і самарэалізацыі, змене кар’ернага статусу.

Ці патрэбна ўсё ж такі развіваць у бібліятэчнага работніка эмацыянальны інтэлект? На якіх этапах прафесіяналізацыі гэта варта рабіць? Якія сродкі, рэсурсы у такім выпадку павінны быць у наяўнасці? Адназначных, дакладных адказаў на гэтыя пытанні пакуль што няма. Але, здаецца, што лішкам гэта не будзе. Прыкладам таму могуць быць даследаванні, прысвечаныя пошуку ўзаемасувязі ўзроўню эмацыянальнага інтэлекту з паспяховасцю прафесійнай дзейнасці ў цэлым (акрамя праблемы лідарства і кіравання); прыводзяцца дадзеныя аб тым, што супрацоўнікі з высокім узроўнем эмацыянальнага інтэлекту ў меншай ступені схільныя да эмацыянальнага выгарання на рабоце (Панкова, 2010); адчуваюць пазітыўны настрой (Slaski, Cartwright, 2002); у меншай ступені прагульваюць работу (Cherniss, Goleman, 2001) [3, с. 16–17]. Да таго ж, адной з падстаў, якая гаворыць на карысць арганізацыі працы з бібліятэчнымі работнікамі па развіцці іх эмацыянальнага інтэлекту, з’яўляецца тая, што бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць даволі складаны від дзейнасці суб’ект-суб’ектнага тыпу, дзе стасункі адбываюцца на ўзроўнях асобы і (ці) некалькіх асоб і дзе міжасобасныя і ўнутрыасобасныя сувязі ўздзейнічаюць на прафесійную камунікацыю і чытацкія зносіны, ствараюць пэўнае асяроддзе, якое паводле М. Я. Дворкінай мае рэсурснае, інтэлектуальнае, маральнае, эстэтычнае, эмацыянальнае напаяненне [5, с. 542].

Развіццё эмацыянальнага інтэлекту работнікаў бібліятэк, можна меркаваць, будзе зручна рабіць пры павышэнні кваліфікацыі на базе адпаведных інстытутаў, а таксама, выкарыстоўваючы разнастайныя нефармальныя формы адукацыі. Сама бібліятэка можа быць пляцоўкай для ўкаранення практык, звязаных з развіццём эмацыянальнага інтэлекту яе персаналу.

Дзе б фізічна не прадпрымаліся спробы развіцця эмацыянальнага інтэлекту ў бібліятэчных работнікаў, для гэтага павінны быць выпрацаваны падыходы, якія б інтэгравалі адукацыйную, інфармацыйную, рэфлексійную і іншыя віды дзейнасці, характэрныя для працэсу навучання, у тым ліку падчас павышэння кваліфікацыі. Пры гэтым яны як залог эфектыўнага функцыянавання педагагічнай сістэмы павышэння кваліфікацыі будуць абумоўлівацца абставінамі наступнага кшталту:

–выбар навуковай базы, тэхнік, сродкаў распрацоўкі і выканання адукацыйнай праграмы (асобнай ці ў структуры іншай адукацыйнай праграмы, спецкурса) па развіцці і прымяненні эмацыянальнага інтэлекту ў дзейнасці прафесійных бібліятэкараў-бібліёграфаў; падбор выкладчыкаў, трэнераў, кансультантаў;

–наяўнасць педагагічнага патэнцыялу асяроддзя, якое будзе садзейнічаць фарміраванню ў бібліятэкараў-бібліёграфаў навыкаў і ўменняў вывучэння і ўспрымання эмоцый і іх далейшага выкарыстання ў зносінах;

–уласнае жаданне ўдзельнікаў адукацыйнай праграмы засвоіць і навучыцца правільна распазнаваць і валодаць эмацыянальнымі ўменнямі, з аднаго боку, а з другога – улічыць спецыфіку працы ў бібліятэцы і ментальнасць бібліятэчных работнікаў і на гэтай аснове пабудаваць методыку навучання выкарыстанню эмоцый у бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці;

–разуменне неабходнасці ведання і аналізу эмацыянальнага акружэння ў кантэксце “адукацыя – прафесія”, калі прафесійнае развіццё ўспрымаецца індывідам у ракурсе бесперапыннай адукацыі як падмурак кар’еры, а мэтавае кіраванне ім – як база карпаратыўнай культуры і эфектыўнага менеджменту.

Эмоцыі, як неад’емная частка існавання чалавека суправаджаюць яго паўсюль, у тым ліку, на працы. Складаная па сваёй сутнасці і змесце бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць акумулюе ў сабе кагнітыўны, аперацыянальна-тэхналагічны, каштоўнасна-матывацыйны блокі. Яна скіравана як прафесійную актыўнасць работніка ў знешнім асяроддзі, так і на ўнутраную рэалізацыю яго працоўнага і асобнага патэнцыялу на карысць справе. Бібліятэчны спецыяліст кампетэнтна працуе, знаходзячыся ў бібліятэчна-інфармацыйным асяроддзі (у яго стварэнні ён прымае непасрэдны ўдзел), яго функцыянал падпарадкаваны набору кампетэнцый, закладзеных яшчэ ва ўстанове адукацыі і атрымаўшых удасканаленне ў бібліятэцы, а яго погляд на прафесію і сваю ролю ў ёй фарміруецца пад уплывам набору сацыяльна-прафесійных, маральна-псіхалагічных, этычных, матэрыяльна-тэхнічных, гістарычных, вытворчых і іншых фактараў.

Пры распрацоўцы адукацыйнай праграмы (ці часткі адукацыйнай праграмы, спецкурса) павышэння кваліфікацыі, прысвечанай развіццю эмацыянальнага інтэлекту бібліятэчных

работнікаў, патрэбна ўлічыць некаторыя моманты. Па-першае, іх дзейнасцю пагружанасць у бібліятэчна-інфармацыйнае асяроддзе як суб'ектаў працы, калі асяроддзе, зыходзячы з яго родавых значэнняў спрыяе развіццю асобы, структурыруе і робіць працу мэтанакіраванай і ў той самы час мяняецца пад уплывам спецыяліста, і, па-другое, іх дзейнасцю пагружанасць у адукацыйнае асяроддзе як суб'ектаў адукацыйнага працэсу, калі трэба стаць кампетэнтным і прымяняць веды за межамі адукацыйнай праграмы.

Атрыманне кампетэнтнасці ў сферы эмацыянальнага інтэлекту можна асэнсоўваць двухбакова: з пазіцыі гатоўнасці спецыяліста ўключыцца ў навучальны працэс, які ў канкрэтны момант будзе яго асноўнай дзейнасцю, па выніках якой сфарміруецца дзейна-практычная здольнасць, якая дазволіць яму больш дасканала вырашаць прафесійныя задачы і з пазіцыі рэалізацыі новых ведаў і ўменняў у сваёй прафесійнай дзейнасці (бібліятэкар падрыхтаваны да ўспрымання і асэнсавання эмацыянальных захадаў ад калег, чытачоў; робіць высновы адносна пабудовы з імі камунікацыі, выбару фарматаў і спосабаў узаемадзеяння, прыняцця рашэнняў адносна вынікаў супрацы; разумее сваю адказнасць за вынік дзейнасці).

Важна звярнуць увагу на прыналежнасць слухачоў да стратыфікацыйнай групы па прыкмеце выконваемых функцыянальных абавязкаў (напрыклад, спецыялісты аддзелаў абслугоўвання, работнікі, якія займаюцца заключэннем дагавораў на закупку інфармацыйных рэсурсаў для бібліятэкі), сацыяльна-дэмаграфічных прыкметах (пол, узрост, адукацыя, сямейнае становішча і г.д.), кантэксте камунікатыўнага акружэння. Увогуле ў сучасным бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці: фізічны, гістарычны, камунікатыўны, сацыяльны, псіхалагічны, інфарматычны, культурны [5, с. 542], якія прама ці ўскосна ўздзейнічаюць на суб'екта дзейнасці, у тым ліку ў эмацыянальным плане.

Такім чынам, сярод найбольш верагодных падыходаў, якія могуць скласці ў сістэме павышэння кваліфікацыі метадалагічную базу працэсу навучання бібліятэчных спецыялістаў выкарыстанню эмоцый і забяспечыць яго практычнае ўвасабленне, з'яўляюцца асяродкавы, дзейнасны, кантэкстны, кампетэнтнасны. Дадзеныя падыходы выяўляюць рознабаковыя аспекты вырашэння акрэсленай праблемы, што ў сваю чаргу не можа не паўплываць на прафесіяналізм бібліятэчных работнікаў і эфектыўнасць бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Карузо, Д. Эмоциональный интеллект руководителя: как развивать и применять / Д. Карузо, П. Сэловей. – СПб.: Питер, 2017. – 320 с.: ил. – (Серия «Деловой бестселлер»).

2. Курс лекцій по учебной дисциплине “Психология профессиональной карьеры”. – Режим доступа: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/213959>. – Дата доступа: 29.01.2021.

3. Панкова, Т. А. Эмоциональный интеллект как фактор социально-психологической адаптации молодых специалистов: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Т.А. Панкова. – Москва, 2011. – 30 с.

4. Киселева, Т. С. Эмоциональный интеллект как жизненный ресурс и его развитие у взрослых: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13 / Т.С. Киселева. – Москва, 2015. – 26 с.

5. Езова, С.А. «Библиотечная среда и пространство» – новая учебная дисциплина в Восточно-Сибирском государственном институте культуры / С.А. Езова, Е.А. Кучмурукова // Библиотекосведение. – 2020. – Т.69, №5. – С. 539–551.

УДК 023.5:005.336.5] :027.54(477-25)

Клименко Оксана Зіновіївна

кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник

Сокур Олена Леонідівна

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БІБЛІОТЕКАРІВ НАУКОВИХ УСТАНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ У ПЕРІОД COVID-19**

Хто хоче зрушити світ, нехай зрушить себе!

Сократ

Цілеспрямована самоосвіта є невід’ємною складовою та амбасадором успіху у будь-якій царині діяльності. Дієвим інструментом інтегративної самоосвіти бібліотечних працівників є активна участь у заходах підвищення кваліфікації як гарантії перманентного переходу від нижнього рівня професійного зростання до вищого. І сьогодні актуальними є слова Г. Білої про те, що «бібліотекар в своїй освіті не мусить обмежуватися дуже вузькою спеціальністю, особливо керівники бібліотеками, керівники ж відділів мусять мати більш вузьку і в той же час більш глибоку освіту в певній галузі» [1, с.38]. У статті «Професійна освіта бібліотекарів в Америці» за 1925 р. авторкою представлено систему фахової освіти та підвищення кваліфікації бібліотекарів у Сполучених Штатах Америки, що досі залишається співзвучним нашому часу.

Гене́за розбудови системи підвищення кваліфікації бібліотекарів наукових установ Національної академії наук України (НАН України) пройшла складний шлях реалізації різних форм – від епізодичних до керованих Інформаційно-бібліотечною радою Президії НАН України, які охоплюють усі напрями організації, представлення, збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів та удосконалення нормативно-методичної бази діяльності цих книгозбірень.

Треба зазначити, що питання підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів у бібліотеках мережі Академії наук України завжди було на порядку денному у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Так, у статті «До питання про підготовку бібліотечних кадрів» Я. Н. Прайсман проаналізував підсумки 1945/1946 навчального року в Бібліотеці АН УРСР, навів дані, які демонструють позитивні наслідки організації навчання за окремими групами: керівники, бібліографи, наукові співробітники, бібліотечні фахівці з середньою бібліотечною освітою (бібліотечний технікум та певний бібліотечний стаж), співробітники без бібліотечної освіти. Підсумовуючи, автор вказав, що «програми занять з фахових дисциплін доцільно будувати диференційовано, виходячи з конкретних виробничих умов окремих груп співробітників. Заняття з бібліотечного циклу слід якнайщільніше пов'язати з технологічним процесом роботи Бібліотеки, вивчаючи насамперед питання, які теоретично і практично недостатньо засвоєні» [2, с.53].

За роки функціонування бібліотек мережі Національної академії наук України, яку репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника та 95 бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ НАН України, накопичено значний досвід розбудови системи підвищення кваліфікації бібліотекарів для вирішення як першочергових завдань, так і удосконалення організації роботи на випередження запитів суспільства.

Особливістю діяльності цих бібліотек є спрямованість на скоординоване формування, взаємовикористання, перерозподіл та збереження інформаційних ресурсів як бази досліджень – одного з пріоритетних напрямів зміцнення наукового потенціалу держави. За цих обставин особливо актуальним є визначення основних концептуальних положень подальшого розвитку бібліотек, від реалізації яких залежатиме вибір успішних інтегрованих форм підвищення кваліфікації, створення імперативних умов задля вирішення актуальних питань бібліотечної практики.

Сучасні бібліотеки наукових установ поєднують традиційні та інноваційні форми обслуговування, задовольняють інформаційні потреби користувачів-науковців, забезпечуючи доступ до документних фондів, локальних і мережевих ресурсів (як придбаних, так і власної генерації), організованих за допомогою автоматизованих

бібліотечно-інформаційних систем або програмно-технологічних розробок, створених в установах. Відмінності – у рівні фінансування, кадровому забезпеченні, стані матеріально-технічної бази, можливостях функціонування мережевих сервісів [3].

Людство уперше переживає пандемію в умовах практично миттєвого поширення інформації. Бібліотекам як базовим соціальним інститутам довелося змінити традиційні моделі взаємодії та вчитися новим формам співпраці з читачами.

Усі заходи підвищення кваліфікації бібліотекарів наукових установ НАН України у 2020 р. були проведені у режимі онлайн: консультації, інформування, анкетування, семінар.

Від самого початку карантинних обмежень було налагоджено індивідуальні консультації фахівців бібліотек наукових установ НАН України, які відбувалися як у телефонному режимі, так і за допомогою е-пошти (облік та збереження фондів, передплата, надання доступу до зарубіжних баз даних, виставкова робота, правові питання тощо). Регулярно здійснювалося колективне інформування, зокрема, щодо актуальних нормативно-правових актів та оновленого режиму роботи, функціонування безкоштовних платформ із підвищення фахових компетенцій, конкурсу серед бібліотек із наповнення україномовного розділу Вікіпедії матеріалами про об'єкти культурної спадщини українських етнічних територій тощо.

Для з'ясування стану функціонування бібліотек наукових установ НАН України у складний для країни і світу рік було проведено анкетування, яке дало об'єктивне уявлення про роботу мережі та допомогло спланувати заходи з підвищення кваліфікації на 2021 р. і засвідчило, з одного боку, мобільність координації методичної роботи діяльністю мережі НБУВ, а з іншого, це сприяло оперативній адаптації функціонування мережі у віддаленому режимі. Зокрема, питання стосувалися режиму роботи бібліотеки упродовж року та форм обслуговування користувачів, кількості надходжень та обсягів виконаних робіт з упорядкування фондів, проходження атестації у науковій установі, участі у бібліотечних та наукових заходах тощо.

У лютому 2020 р. у НБУВ відбувся семінар «Профіль установи у Web of Science: функції, можливості, створення, корегування» для співробітників наукових установ НАН України, відповідальних за створення і підтримку профілів у своїх інститутах. Упродовж заходу, на якому були присутні й бібліотекарі наукових установ НАН України, серед висвітлених питань були: що таке профіль установи, яка процедура його створення, чим наповнювати контент, які показники публікаційної активності можна отримати і як їх проаналізувати, як оформити заявку на створення профілю тощо.

У грудні 2020 р. відбувся традиційний щорічний семінар для працівників бібліотек наукових установ НАН України «Бібліотека наукової установи: підсумки, завдання та

пріоритети діяльності», який вперше пройшов у форматі онлайнної зустрічі на платформі Zoom. У заході взяли участь більше 30 учасників, зокрема – представники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника та фахівці шістнадцяти бібліотек наукових установ НАН України. Позитивом є те, що за багато років уперше зустрілися бібліотекарі наукових установ Національної академії наук України міст Києва, Харкова і Львова [4].

Упровадження у бібліотеках наукових установ НАН України новітніх інформаційних технологій суттєво вплинуло на функціонально-змістовний діапазон їхньої бібліотечно-інформаційної діяльності. З появою електронних видань, активним використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій змінилася внутрішня модель бібліотеки і бібліотечної практики. Широкомасштабне виробництво цифрової інформації та величезна кількість джерел, котрі існують винятково в електронному вигляді, створюють середовище, в якому бібліотеки не лише успішно опановують та використовують інформаційні й технологічні ресурси інтернету, а насамперед заявляють про себе, надаючи суспільству інформацію про свої фонди, послуги та сервіси у мережевому просторі [3].

У центрі уваги бібліотечної мережі Національної академії наук України – орієнтація на цифровізацію, створення тематичних електронних баз даних, робота з фондом, популяризація здобутків української науки у світі через підготовку бібліографічних покажчиків та електронних виставок, що є орієнтиром подальшої розбудови системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек наукових установ НАН України.

Негативними тенденціями сьогодення для всієї мережі нами означено:

- скорочення бюджетного фінансування;
- відтік кваліфікованих кадрів;
- застаріла матеріально-технічна база.

У зв'язку з цим, посилюється нерівність у доступі до інформаційних ресурсів, погіршується якість обслуговування, знижується роль бібліотек у системі інформаційного забезпечення наукових досліджень.

Чисельність колективів бібліотек наукових установ залишається досить різною – від 9 до одного співробітника, який працює у бібліотеці на 0,15 ставки. Переважна більшість співробітників не мають фахової бібліотечної освіти, також більшість фахівців – це особи пенсійного або передпенсійного віку. Саме тому нагальним є питання налагодження диференційованої системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек наукових установ НАН України, з урахуванням фахової підготовки, стажу бібліотечної роботи, профілю наукової установи. За умов постійно зростаючих вимог до рівня кваліфікації

бібліотекарів, одним із важливих завдань є забезпечення базового рівня – безперервного процесу навчання співробітників.

Аналізуючи зміни інформаційного і соціального середовища, варто наголосити, що у бібліотеках НАН України реалізується стратегія поетапного переходу від традиційних до інноваційних технологій, що у майбутньому забезпечать гармонійне поєднання усієї сукупності наукової джерельної бази з метою максимально повного задоволення запитів користувачів-науковців [5]. Подолання технічних і технологічних відставань у створенні зведеного електронного каталогу мережі бібліотек НАН України, активізація корпоративної взаємодії, упровадження різноманітних форм міжбібліотечного співробітництва, обмін бібліографічними даними потребують розбудови системи підвищення кваліфікації на сучасному рівні. Сьогодні найважливішими завданнями у роботі бібліотек НАН України є не тільки формування традиційного бібліотечного фонду, забезпечення його збереження, розвитку і використання, а й інтегрування бібліотечних ресурсів і сервісів для найповнішого та оперативнішого задоволення як інформаційних потреб користувачів-науковців, так і усіх бажаючих.

Отже, в умовах константної еволюції науки і практики, глобальної інформації суспільства, незворотної трансформації сучасної наукової картини світу, де колишні професійні вміння та навички швидко стають неактуальними, бібліотекарі, як посередники між користувачем і інформацією, задля підтримки власної високої професійної компетентності зобов'язані швидко опановувати нові технології, застосовувати доступні методи саморозвитку й постійно прагнути до особистісного самовдосконалення.

Джерела:

1. Біла Г. Професійна освіта бібліотекарів в Америці. *Бібліотечний журнал*. 1925. № 6–7. С. 34–39.
2. Прайсман Я. Н. До питання про підготовку бібліотечних кадрів. *Журнал Бібліотеки Академії наук УРСР*. 1946. № 2. С. 47–55.
3. Клименко О., Сокур О. Розбудова системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: від традицій до інновацій. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2019. Вип. 11 (27). С. 550–558.
4. Сокур О. Л. Бібліотека наукової установи: підсумки, завдання та пріоритети діяльності. *Вісник Книжкової палати України*. 2020. № 12. С. 48–49.
5. Клименко О. З., Сокур О. Л. Підвищення кваліфікації у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: адвокація & промоція. *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: орієнтири співтворення* : зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практич. конф. Київ : УБА, 2020. С. 43–46. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Zbirnyk_ULA_Slavske_2020_compressed.pdf.

Шкурко Олена Петрівна

заступник директора

Науково-технічна бібліотека Національного авіаційного університету,

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

В умовах стрімких змін, обумовлених пандемією, на виконання постанов Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», від 20 травня 2020 р. № 392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», від 22 липня 2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [1-3], трансформувалась діяльність закладів вищої освіти (ЗВО) загалом та наукових бібліотек України зокрема. Вони обслуговують відвідувачів у традиційному та дистанційному форматах, деякий час окремі бібліотеки ЗВО обслуговували користувачів лише дистанційно. Вдосконалення ділової кваліфікації фахівців наукових бібліотек залишалось важливим напрямом їхньої діяльності.

Як зазначала І. Макеєва, «система підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів є багатофункціональною, спадкоємно-взаємозв'язаною структурою адаптації фахівців до соціальних умов, що змінюються» [4]. Саме тому в умовах адаптивного карантину гостро постає потреба удосконалення системи організації підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, підвищення якості професійної компетентності, пошуку нових форм навчання протягом всього життя.

Але існують проблеми, які постають перед керівництвом бібліотек:

- інертність співробітників щодо освоєння технологій дистанційного підвищення кваліфікації;
- низький рівень інформаційної грамотності окремих груп бібліотечних фахівців;
- відсутність сучасного комп'ютерного обладнання;

–недостатній рівень заробітної плати бібліотекарів, що заважає участі у платних заходах щодо підвищення кваліфікації тощо.

Науково-технічна бібліотека (НТБ) Національного авіаційного університету (НАУ) має досвід підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, постійного поліпшення обізнаності персоналу бібліотек в умовах впровадження системи управління якістю, з застосуванням принципів TQM, менеджменту якості при навчанні співробітників [5].

В умовах пандемії НТБ НАУ працювала весь час, обслуговувала користувачів як в приміщеннях бібліотеки, так і дистанційно. Викликом для НТБ НАУ стало введення локдауну навесні 2020 р. Але керівництво бібліотеки оперативно трансформувало її роботу в нових реаліях; для зручності користувачів на сайті НТБ був розміщений перелік дистанційних послуг; фахівці опанували нові види діяльності; бібліотечні послуги надавались не тільки в приміщеннях бібліотеки, а й онлайн, в зручний для користувачів час; до того ж, подальшого розвитку набули взаємозамінність кадрів, самоосвіта тощо. Нового формату набуло навчання інформаційної грамотності здобувачів вищої освіти в NAU LIBRARY OPEN SCHOOL, співробітники НТБ за допомогою сервісу Google Meet ознайомили студентів з інформаційними системами бібліотеки, навчали академічній доброчесності, методам пошуку інформації в бібліотеці та інтернеті тощо.

Розглянемо основні форми навчання співробітників НТБ НАУ та підвищення кваліфікації під час пандемії. Крім внутрібібліотечних, активно застосовувались міжбібліотечні форми навчання та підвищення кваліфікації: семінари, тренінги, вебінари, практикуми, онлайн-школи тощо. Фахівці бібліотеки брали участь у роботі міжнародних науково-практичних конференцій, готували статті, тези та доповіді.

Важливе значення мала участь НТБ НАУ в засіданнях методичного центру Державної науково-технічної бібліотеки (ДНТБ) України для технічних бібліотек та довідково-інформаційних фондів (ДФІ). На виїзних засіданнях та семінарах-практикумах на базі ДНТБ України провідні бібліотекознавці виступали з презентаціями, обговорювались актуальні проблеми діяльності, проводилось ознайомлення з діяльністю кращих бібліотек, фахівці плідно обмінювались досвідом. Секція університетських бібліотек ВГО Українська бібліотечна асоціація, Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка як методичний центр мережі наукових бібліотек ЗВО України та Науково-технічна бібліотека КПІ імені Ігоря Сікорського спільно започаткували Антишколу університетських бібліотекарів щодо підтримки наукових досліджень. Крім того, перспективною, зручною формою підвищення кваліфікації є проведення ВГО Українська бібліотечна асоціація (УБА) вебінарів, конференцій, онлайн-шкіл тощо.

Основні конференції, вебінари, тренінги тощо, в яких брали участь фахівці НТБ НАУ під час пандемії, наведені у Таблиці 1. В цій таблиці не наведені багаточисельні вебінари, присвячені наукометрії та підтримки наукових досліджень тощо.

Таблиця 1.

**Перелік основних конференцій, тренінгів, вебінарів, в яких брали участь фахівці
НТБ НАУ в березні 2020 р. – лютому 2021 р.**

№	Назва заходу	Організатор, форма участі
1.	VII International Scientific and Practical Conference «Scientific achievements of modern society»	Cognum Publishing House, Liverpool, заочна
2.	XX Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки»	Національний авіаційний університет, заочна
3.	V Міжнародна науково-практична конференція «Мова та культура у просторі новітніх технологій: проблеми сучасної комунікації»	Національний авіаційний університет, заочна
4.	Конференція «Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19»	УБА, онлайн
5.	Науково-практична інтернет-конференція «Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій»	Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, онлайн
6.	X Всеукраїнська онлайн-школа бібліотечного журналіста «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички»	Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, онлайн
7.	LXXVI наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету	Національний транспортний університет, онлайн
8.	Практикум «Інноваційні підходи у роботі з інформаційними ресурсами»	ДНТБ України, очна
9.	Виїзне засідання методичного центру ДНТБ України для технічних бібліотек та ДФІ	ДНТБ України, дитяча бібліотека № 115 Деснянського району м. Києва, очна
10	X Всеукраїнська онлайн-школа бібліотечного журналіста «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички»	Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, Харківське обласне відділення (філія) УБА. Платформа Фейсбук (закрита група), онлайн
11.	Конференція «Безпечний онлайн 2020: Сучасні виклики» (фільм на YouTube-каналі)	Міністерство цифрової трансформації України, онлайн

№	Назва заходу	Організатор, форма участі
12.	Вебінар «Створення привабливого інтерактивного простору бібліотеки за допомогою сучасних інформаційних технологій»	УБА, онлайн
13.	Вебінар «Академічна доброчесність. Інституціональна система підтримки академічної доброчесності та «антиплагіатні» сервіси»	Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», онлайн
14.	Віртуальний тренінг «Відкрий для себе електронні книги з Science Direct»	Elsevier, онлайн
15	Семінар-практикум «Стандартизація у бібліотечній і суміжних галузях: результати та перспективи	ДНТБ України, очна
16.	Антишкола університетських бібліотекарів «Від дослідження. Для дослідження. Про дослідження» тощо.	Секція університетських бібліотек УБА, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка, Бібліотека КПІ, онлайн

У 2020 році за результатами дистанційного навчання, удосконалення професійних знань бібліотечними фахівцями НТБ НАУ були отримані 4 сертифікати за участь у міжнародних науково-практичних конференціях, тренінгах, онлайн-школах.

Отже, в умовах пандемії переважали дистанційні форми навчання та підвищення кваліфікації. Але, на думку багатьох керівників наукових бібліотек ЗВО, є потреба саме у проведенні занять в офлайн-режимі в приміщеннях бібліотек з урахуванням карантинних обмежень (соціальна дистанція, масковий режим), оскільки онлайн-режим не замінить особистого спілкування.

Безумовно, в найближчий час будуть використовуватися як традиційні, так і дистанційні форми навчання і підвищення кваліфікації, режим відеоконференцій; необхідно обмінюватись досвідом щодо кращих практик розвитку персоналу. В результаті ефективного підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців відбувається розвиток персоналу та покращення задоволеності користувачів якістю наданих послуг.

Джерела:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» із змінами і доповненнями. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/kp200211?an=3&scop=29&fcop=300> .

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 р. № 392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», із змінами і доповненнями. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/kp200392?an=1> .

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KP200641?an=1>.

4. Макеєва І. Організація системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів України: історія та сучасний стан / І. Макеєва // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 6. – С. 12–16.

5. Шкурко О. П. Управління персоналом наукової бібліотеки в умовах соціокомунікативного простору України / О. П. Шкурко // «Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності»: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 20-21 жовтня 2011 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2011. – С. 169-175.

УДК 026/.025:004(075.8)

Мелешко Микола Андрійович

кандидат технічних наук

Ракицький Вадим Андрійович

аспірант

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННЕ МЕРЕЖЕВЕ НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

«ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ, ДОВІДКОВІ ТА ПОШУКОВІ СИСТЕМИ»

У Національному авіаційному університеті з 2004 року здійснюється підготовка фахівців спеціальності «Видавництво та поліграфія» за освітньо-професійною програмою «Технології електронних мультимедійних видань».

У рамках навчального процесу студенти–здобувачі освітнього ступеню «Магістр» вивчають дисципліну «Електронні бібліотеки, довідкові та пошукові системи». Матеріали лекційних занять, які сформовані за змістом в *електронному мережевому навчальному виданні* «Електронні бібліотеки, довідкові та пошукові системи» використовуються для апробації в поточному навчальному процесі. Вибірково в публікаціях [1, 2, 3] надана інформація за тематикою видавничо-поліграфічної справи та мультимедіа.

У навчальному посібнику за змістом подані наступні питання.

Концептуальні основи електронних бібліотек: базові принципи створення та функціонування електронної бібліотеки: структура електронної бібліотеки; модель OASIS; суб'єктивне оточення електронної бібліотеки; планування цифрової консервації; цифрове захоплення оригіналів; управління даними та метаданими; цифрове архівне збереження; особливості функціонування наукових і освітніх електронних бібліотек; програмне

забезпечення процесу формування електронної бібліотеки; особливості функціонування наукових і освітніх електронних бібліотек.

Вимоги до програмно-апаратного забезпечення електронної бібліотеки та доступу з метою користування: вимоги щодо зовнішнього доступу (через інтернет); вимоги до технічного забезпечення та системного програмного забезпечення; вимоги до програмного забезпечення керування електронною бібліотекою; вимоги до програмного забезпечення пошукової системи; вимоги до модернізації програмного забезпечення.

Метадані як важливий компонент електронної бібліотеки: поняття, основні типи та системи метаданих; проблеми створення метаданих.

Загальні вимоги до цифрового архіву: створення та використання; вимоги до обсягу даних, технічного та програмного забезпечення керування цифровим архівом.

Методи пошуку інформації: базові концепції та термінологія; обробка тексту природною мовою і комп'ютерна лінгвістика; візуально-лінгвістичний пошук; інтерфейси і інформаційно-пошукові системи; оцінка ефективності.

Електронні ресурси як об'єкти каталогізації: термінологія; типологія; бібліографічний опис і модель каталогізації; форматне забезпечення.

Електронні документи: визначення, типологія і властивості: типологія електронних документів; онлайніві (мережеві) ресурси; обробка електронних текстів; види ресурсів з необхідної технічної підтримки; відтворення мультимедійних ресурсів.

Селекція, комплектування і обслуговування ресурсів: нестача літератури чи нестача інформації; селекція ресурсів; комплектування електронних матеріалів; ліцензування; обслуговування; МБА і доставка документів в електронному вигляді.

Архівування і забезпечення збереження електронних ресурсів: збереження цифрової спадщини; загрози надійності збереження інформації; технологічні та організаційні аспекти збереження; віртуальні сховища; формування депонованого фонду; проект JSTOR; проект Backfiles for the Future; використання метаданих для забезпечення збереження ресурсів.

Електронні бібліотеки в системі освіти: риси та функції освітніх електронних бібліотек; віртуальний освітній процес навчання; системи дистанційного навчання; національна електронна бібліотечна система: історія та сучасний стан функціонування; електронні бібліотеки вищих навчальних закладів: проблеми та перспективи розвитку.

У процесі апробації матеріалів навчального посібника здійснюється доповнення з позицій сучасного стану розвитку бібліотечних та мультимедійних технологій.

Важливе значення для максимального сприйняття інформації, яка надається у відповідному ресурсі, мають ілюстрації, створені з використанням мультимедійних технологій, ресурсам надається ефективна інтерактивність та навігація. Наводимо приклад окремих зображень:

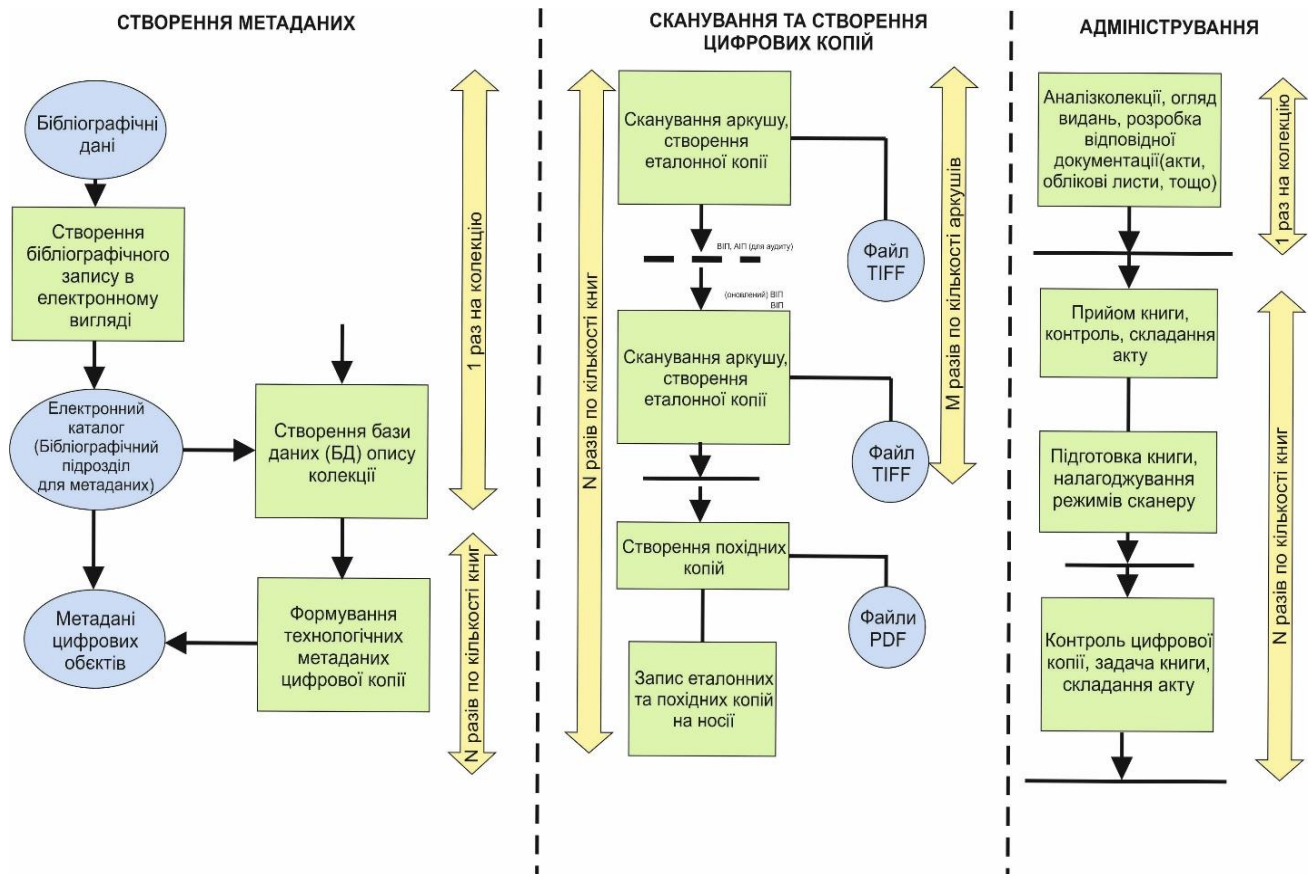

Рис. 1. Функціональна структура електронної бібліотеки

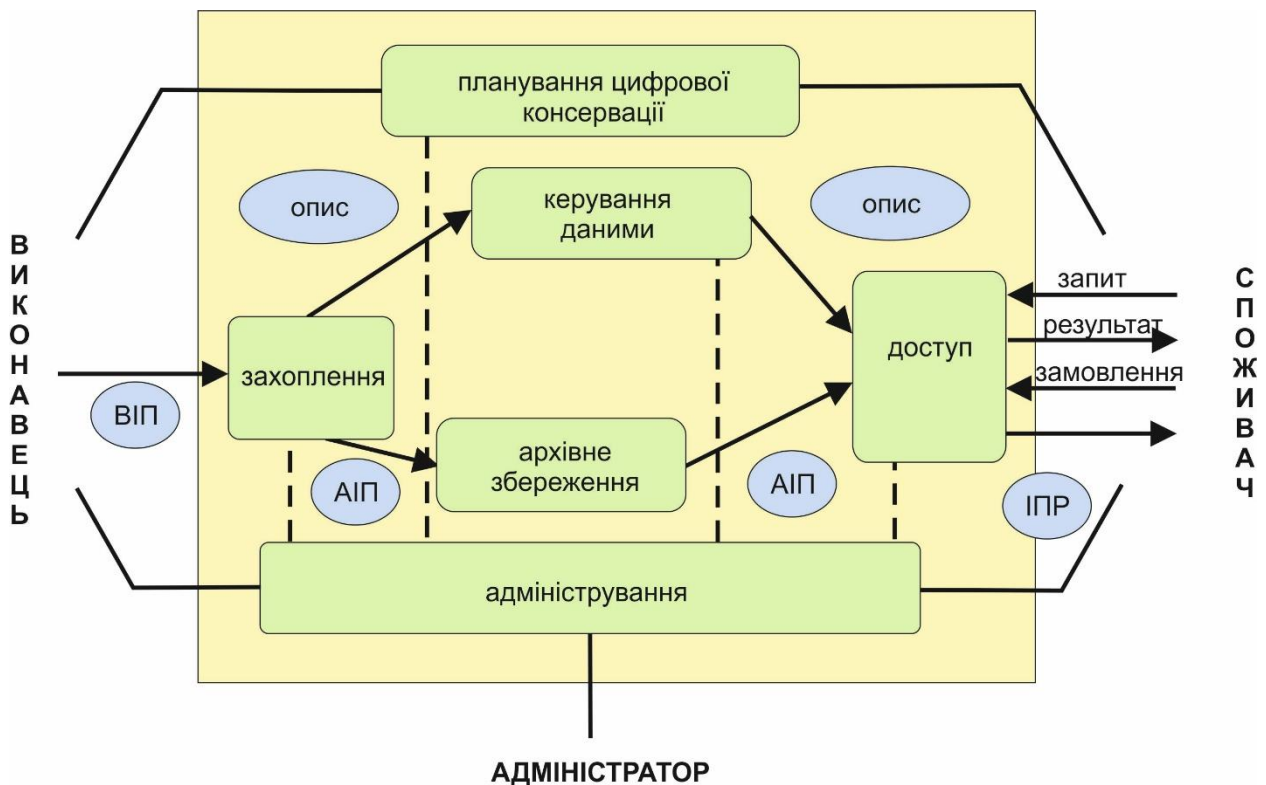

Рис. 2. Функціонально-компонентний склад процесів створення та функціонування електронної бібліотеки

(ВІП – вхідні інформаційні пакети; АІП – архівні інформаційні пакети; ІПР – інформаційні пакети розповсюдження).

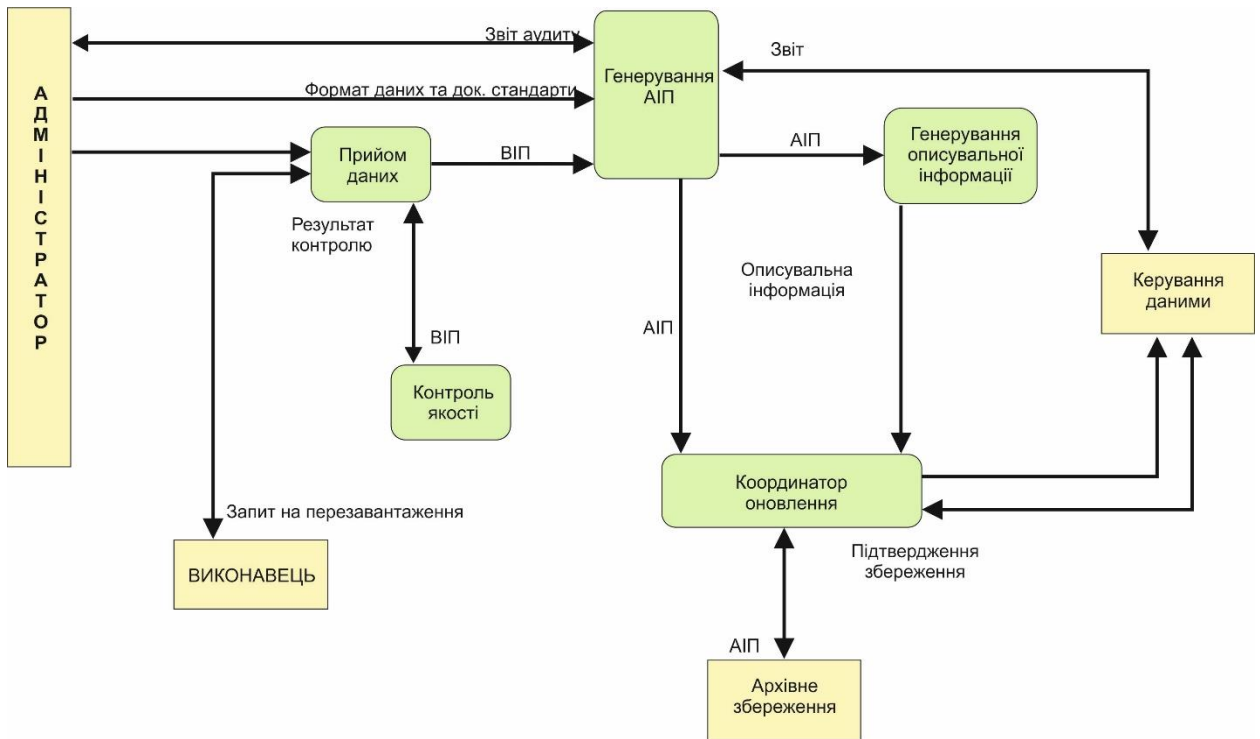

Рис. 3. Процес завантаження даних в архів

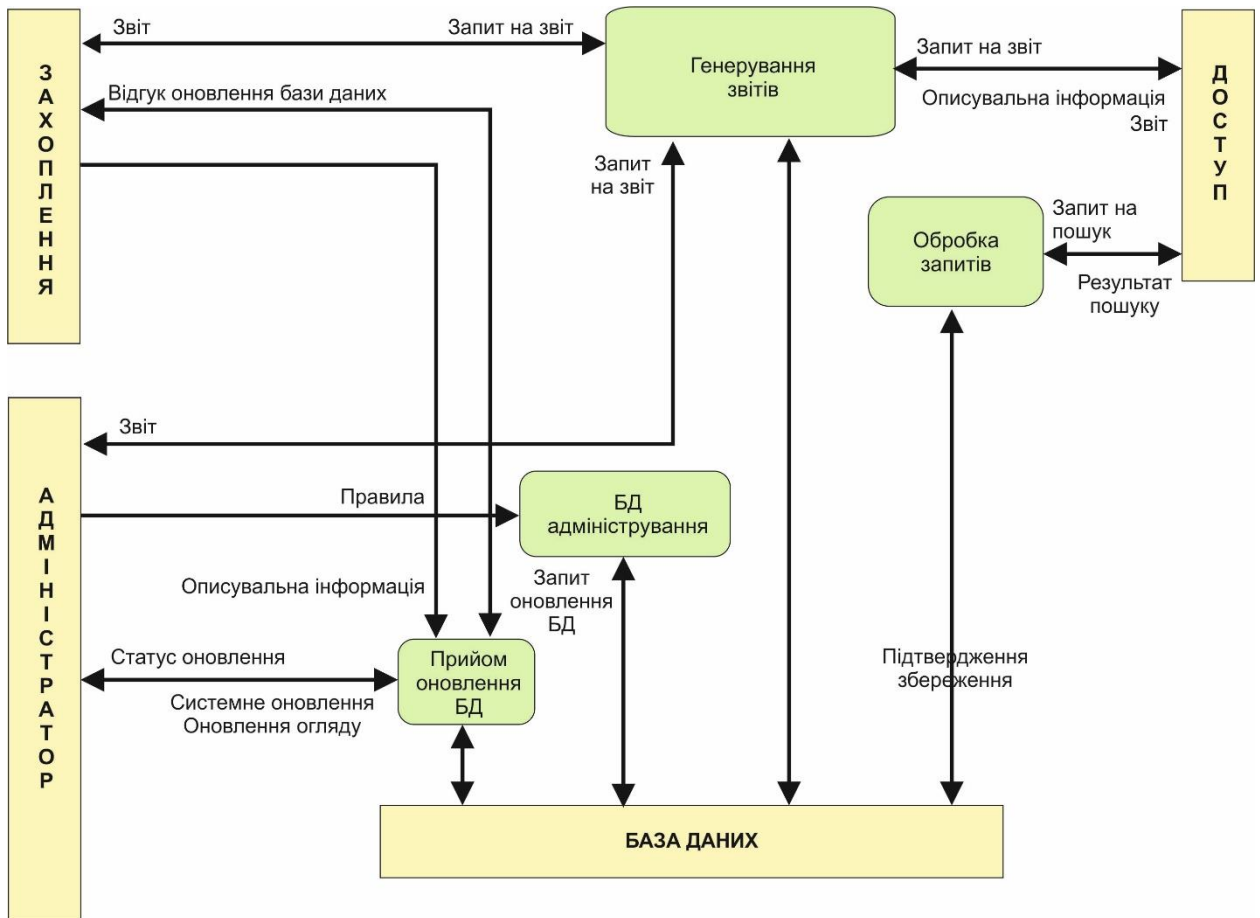

Рис. 4. Управління даними та метаданими

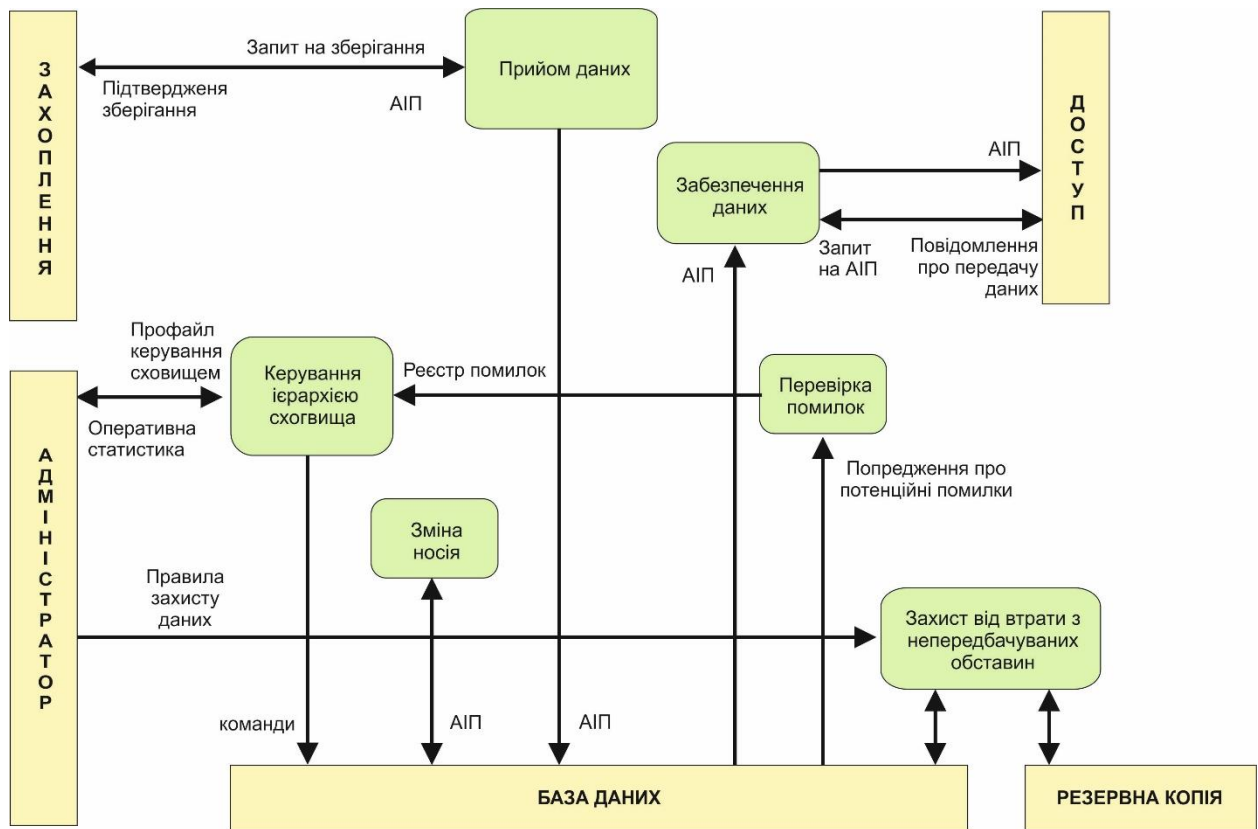

Рис. 5. Цифрове архівне збереження

Рис. 6. Доступ до цифрового архіву

Найбільшою популярністю серед студентів користується наступна тематика: методи формування та використання мультимедійного контенту; дослідження репродукції (відтворення) запам'ятованого інформаційного матеріалу (мультимедійного контенту); методи та засоби репродукування мультимедійного контенту «із комп'ютера в друк»; створення вебсторінок (сайтів) тощо.

У заключній частині навчального посібника надається таблиця-каталог ЕБ (понад 50 назв). Приклад таблиці має наступний вигляд (скорочений варіант):

Таблиця 1. Каталог ЕБ

Найменування ЕБ	Тематичні напрямки	Обсяг доступної інформації	Посилання
Видавництва			
ЕБ видавництва Elsevier	Усі галузі науки	Журнали, електронні книжки	[4]
ЕБ видавництва Springer-Verlag	Усі галузі науки, мистецтво та дизайн	Журнали, серійні видання, що включають online книжки	[5]
ЕБ видавництва John Wiley & Sons	Усі галузі науки, бізнес, освіта	Журнали, довідники, електронні книжки, посібники	[6]
Міжнародні та національні асоціації, організації та фонди			
ЕБ асоціації ACM	Комп'ютерні науки	Журнали, труди конференцій, інформаційні бюлетені	[7]
ЕБ IEEE	Інформатика, обчислювальна техніка, сучасні інформаційні технології, штучний інтелект	Наукові журнали, збірники конференцій	[8]
Інформаційні корпорації, агентства, провайдери			
ЕБ Ingenta Select	Усі галузі науки	Електронні видання	[9]
ЕБ OCLC FirstSearch Electronic Collection Online	Усі галузі науки, музика та мистецтво, бібліографія та бібліотечні науки	Журнали від академічних та професійних видавців	[10]
ЕБ MEOS-Minerva Electronic On-line Service	Усі галузі науки	Повнотекстові журнали видавництв	[11]
Національні та міжнародні університети, інститути, наукові та учбові заклади			
ЕБ Electronic Journals Library	Усі галузі науки, класичні, англійські, американські, романські, слов'янські вчення. Природа науки, дослідження, системи вищої освіти	Більше 20 000 найменувань, із них понад 2000 лише в online вигляді. Вільний доступ до журналів	[12]
Каталог відкритих періодичних видань DOAJ	Усі галузі науки, релігія, мистецтво, архітектура	Журнали	[13]
Пошукові системи та інші інформаційні ресурси			
Пошуковий портал Google Scholar	Усі галузі науки	Інформація для науковців	[14]
Сайт FreeFullText	Різні галузі науки	Наукові періодичні видання	[15]

Висновки. В електронному посібнику подано інформацію про базові принципи створення та функціонування електронних бібліотек, розглянуті компоненти електронних бібліотек та методи пошуку. Розкрито значення електронних бібліотек в системі освіти. Рекомендовано для студентів ОС «Магістр» спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія»

освітньо-професійна програма «Технології електронних мультимедійних видань», які вивчають дисципліну «Електронні бібліотеки, довідкові та пошукові системи». Видання також може бути корисним для фахівців, які працюють в даній галузі.

Джерела:

1. Мелешко М.А., Денисенко С.М., Помазков Ю.М. Модель суб'єктного оточення відкритої архівної інформаційної системи // Міжнародна науково-технічна конференція "Інтелектуальні технології лінгвістичного аналізу". Тези доповідей. – Київ: НАУ, 2009. – С. 44.

2. Мелешко М.А., Денисенко С.М., Жирун О.А. Моніторинг механізму взаємодії мультимедійного навчального середовища і особи, що навчається // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. – Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010. – №2 (29) – 216 с. – С. 163-166.

3. Мелешко М.А. 10 років підготовки фахівців спеціальності «Технології електронних мультимедійних видань» в Національному авіаційному університеті // XX Міжнародна науково-практична конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі. Тези доповіді. – Київ, 2015.

4. <http://www.elsevier.com>

5. <https://www.springer.com/gp>

6. <https://www.wiley.com/en-ua>

7. <https://dl.acm.org/>

8. https://ieeexplore.ieee.org/Xplore/guesthome.jsp?utm_source=mm_link&utm_campaign=vix&utm_medium=pubs&utm_term=Xplore%20guest

9. <http://www.ingentaconnect.com/>

10. <https://www.oclc.org/support/services/worldcat-org/documentation/dbdetails/details/ECO.en.html>

11. <http://meos.minerva.at/>

12. <https://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit/index.phtml?bibid=AAAAA&colors=7&lang=en>

13. <https://doaj.org/>

14. <https://scholar.google.com.ua>

15. <http://www.freefullpdf.com/#gsc.tab=0>

УДК 339.92:001

Шленьова Марина Геннадіївна

кандидат філологічних наук, доцент

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

МОЖЛИВОСТІ SCIENCE DIRECT ДЛЯ БІБЛІОТЕКАРІВ ТА НАУКОВЦІВ

3 грудня 2020 року, завдяки укладеній угоді між Державною науково-технічною Бібліотекою (ДНТБ) України та компанією Elsevier, усі ЗВО та наукові установи України отримали річний доступ (до кінця 2021 р.) до наукометричних баз та аналітичних ресурсів, зокрема ScienceDirect [1].

В Україні за часів пандемії все більше уваги приділяється дистанційному спілкуванню і можливостям онлайн-доступу до потрібних ресурсів. Бібліотеки не є винятком: вони стали ланкою між користувачами та освітніми онлайн-матеріалами. Завдяки зусиллям МОН та ДНТБ щороку мільйони українських науковців мають змогу знайомитись із новітніми розробками та публікаціями закордонних колег.

У попередні роки все починалось з доступу до наукометричних баз Scopus Web of Science, потім українські науковці протягом обмеженого періоду часу мали доступ до патентної бази Derwent, минулого року деякі українські університети отримали доступ до колекції журналів Springer за 1997-2020 рр. та електронних книг Springer за 2017 р. Цьогоріч новинкою для наукової спільноти став доступ до аналітичної бази Scival та каталогу електронних книг на платформі ScienceDirect.

База даних ScienceDirect – сучасна інформаційна платформа від Elsevier для вчених, викладачів, студентів, фахівців R&D департаментів тощо. На ній розміщено 25% міжнародних електронних повнотекстових наукових публікацій з усіх галузей науки, з них – 37000 книг власного видавництва Elsevier, понад 2500 наукових журналів та архів сучасного аудіо / відео контенту [2]. За підпискою усі відомчі бюджетні установи МОН мають отримати доступ саме до книжного архіву Elsevier (включно з безстроковим доступом до колекції 2088 електронних монографій 2019-2020 рр.). Щодо журнальних статей, вони розміщені на платформі за строгою структурою: фізичні і технічні науки, природничі науки, медичні науки та соціальні і гуманітарні науки. У вільному доступі можна почитати та завантажити більшість анотацій, але доступ до повних текстів статей здійснюється лише за передплатою. Платформа ScienceDirect має зручний та інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс, широко розповсюджені формати завантаження повних текстів (PDF і HTML) та наявність гіперпосилань на значну кількість статей за кожною галуззю на платформі інших видавництв [3].

В умовах карантинних обмежень та лімітованого доступу до бібліотек і фондів, онлайн-доступ до фахових книжок – це можливість для студентів, аспірантів, молодих та досвідчених вчених не припиняти наукові розвідки, збагачувати знання за темою своєї наукової роботи та шукати матеріал, який можна згодом використати у власній науковій діяльності. За певних умов, можливо отримати віддалений доступ до платформи ScienceDirect і здійснювати повноцінний пошук із дому.

Доступ до бази на сайті <https://www.sciencedirect.com/> можливий за попередньої угодою між бібліотекою вашої установи та ДНТБ, відповідно до наказу МОН від 29 травня 2020 року №721 (зі змінами від 17 листопада 2020 року № 1426), здійснити підключення можливо протягом 2021 р [4].

Оскільки основна частина контенту бази даних ScienceDirect опублікована англійською мовою, пошук на сайті краще здійснювати англійською мовою. Принципи пошуку, оператори та комбінації такі самі, як і на платформі Web of Science.

Щоб допомогти українським вченим краще познайомитись із можливостями платформи, Директорат науки та інновацій МОН домовились з Elsevier щодо проведення у лютому та березні 2021 р. онлайн-вебінарів щодо використання платформи ScienceDirect. Спікерами будуть польські колеги та представники ДНТБ. Зокрема, науковці матимуть змогу дізнатися більше про:

- створення та налаштування власного облікового запису на платформі ScienceDirect;
- варіанти віддаленого доступу, які забезпечать комфортну роботу;
- доступ до відповідного значущого та цікавого наукового вмісту;
- ефективний пошук наукової літератури;
- пошук контенту із відкритим доступом;
- те, як розширити та зміцнити власні знання за допомогою тематичних сторінок;
- користування сервісом рекомендацій, щоб не пропустити провідних досліджень у вашій галузі.

Компанія Elsevier має довгостроковий успішний досвід співпраці з українськими закладами вищої освіти. Щодня на її наукометричних платформах здійснюються мільйони пошукових запитів, зокрема й українськими науковцями. Завдяки отриманому доступу до платформи ScienceDirect таких запитів побільшає, вчені зможуть не припиняти своїх досліджень, зокрема через карантинні обмеження, спричинені розповсюдженням коронавірусу. Роль бібліотекарів у цьому процесі є ключовою: їм потрібно не тільки самостійно опанувати можливості платформи, але й навчити своїх користувачів, зокрема як правильно зареєструватись на платформі та отримати віддалений доступ для роботи з дому. Щороку ми маємо змогу користуватись новими продуктами Elsevier і цього року, завдяки можливості здійснювати доступ на платформі ScienceDirect, статистичні дані повинні покращитись, а українські вчені – скористатись шансом на вивчення закордонного наукового досвіду за конкретною галуззю знань.

Джерела:

1. Державна науково-технічна Бібліотека (ДНТБ) України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dntb.gov.ua/>
2. ScienceDirect [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.sciencedirect.com
3. ScienceDirect Краткое руководство. Elsevier B.V., 2017.
4. Наказ МОН України № 1426 від 17 листопада 2020 р. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2020 р. № 721 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-29-travnja-2020-r-721>

Розділ 3. Метаморфози фахової підготовки: потреби практики

УДК 371.48

Білоцерківець Ірина Петрівна

молодший науковий співробітник

Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Орієнтація на високодуховне має плекатися у дитини ще змалечку, у родині, і підкріплюватися навчально-виховним процесом як провідною діяльністю дитини. Завдяки духовності особистість стає сильнішою, легше долає труднощі, які трапляються на її життєвому шляху, підвищується здатність особистості відповідати на виклики сучасності та адекватно на них реагувати, приймати виважені рішення у складних ситуаціях. Дитина має з дитинства розуміти своє призначення у житті: приносити користь іншим людям, суспільству загалом, лише у цьому випадку вона досягне внутрішньої гармонії, особистого щастя і благополуччя.

Академік І. Д. Бех вважає, що духовна дія і духовний вчинок мають бути пронизані внутрішнім смислом, а «духовними цінностями мають володіти усі люди», на відміну від професійних здібностей та компетентностей. Але Я-духовне завжди зустрічає перепони на своєму шляху, як внутрішні, так і зовнішні, і тому головна вада освітнього процесу, на думку І. Беха, полягає в тому, що «зростаюча особистість у своєму становленні зупиняється лише на знанні духовності, не стаючи її повноцінним носієм». Науковець наголошує, що потрібні широкоохоплювальні впливи, аби справжня духовність «могла набути належного престижу і в результаті цього духовно розвинена особистість стала реальністю».

Учений також стверджує, що формування духовності значною мірою залежить від оточення, в яке потрапляє учень; оточення часто виступає вирішальним фактором у становленні Я-людини.

Бібліотекознавство як наука здатне запропонувати освітньому процесу свої ресурси у вихованні високодуховних особистостей. Ситуація останніх років зумовила значні зміни у діяльності і педагогічних працівників, і науковців, що провадять дослідження в царині освіти. Актуальним стає розроблення нових технологій, методів, способів та прийомів провадження освітньої діяльності, все більша частка якої відводиться самостійній роботі учнів та студентів. Для самостійної роботи якнайкраще підійде затишна зала наукової

бібліотеки, де завжди надають кваліфіковану допомогу бібліографи, бібліотекарі, зорієнтують в «океані» інформації, допоможуть підібрати літературу з певної тематики.

Бібліографи-фахівці, як представники науки та сфери культури, мають володіти низкою компетентностей, з-поміж них:

–Ціннісно-сміслові (осмислення духовності та керуваність у повсякденному житті вищими духовними принципами);

–Дослідницькі (постійне пізнання світу);

–Загальнокультурні (полікультурні, загальна ерудованість);

–Психологічні (уміння адаптуватися до змін, застосовувати знання з психології у професійній діяльності задля підвищення її ефективності).

Сучасний ринок праці гостро відчуває потребу в активній та відповідальній особистості, яка діє оптимально доцільно. Це ж передбачає її ґрунтовну науково-технічну підготовленість і фахову компетентність. Якраз у такі умови перегляду традиційного уявлення про цінність професії для людини та суспільства з одночасним ускладнення її змісту й операційно-технічних засобів потрапляє сучасна молодь, яка прагне здобути надійну професію, мріє про вагомі професійні досягнення й соціальний престиж. Тому проблема формування у старшокласників образу майбутньої професії та себе як майбутнього професіонала набула в останні роки особливої соціальної й індивідуально-суб'єктивної значущості.

За Дж. Равеном (2002), компетентність випускника навчального закладу визначається значущістю для нього його професії (професійної ситуації), задоволеністю нею та перспективами щодо професійного майбутнього.

До загальнопрофесійних компетентностей майбутнього бібліотекаря чи бібліографа можна віднести також:

–Адаптивність,

–Гнучкість у прийнятті рішень,

–Креативність,

–Знання з психології, позаяк бібліотекар має справу з людьми; його відмінними рисами мають стати доброзичливість та готовність допомогти,

–ІКТ-компетентність.

Слід зазначити, що у загальному вигляді структуру компетентності (теоретичні знання; вміння та навички; риси, якості особистості, досвід та поведінка; мотиви, цінності, ідеали; готовність і здатність до певних видів діяльності та до навчання впродовж життя тощо) можна представити як сукупність динамічних і статичних компонентів (Сисоєва С. О., 2012).

На завершення варто зауважити, що, згідно з науковими дослідженнями, підготовка висококваліфікованого працівника на ринку праці передбачає оволодіння учнем / студентом

не лише необхідних для майбутньої професійної діяльності компетентностей, знань, вмінь та навичок, а й виховання високих моральних якостей.

Морально-етичні уявлення і переконання, на думку автора, мають стати провідними у педагогічній діяльності та у діяльності науковця.

Отже, на сьогодні виховання моральних цінностей у підростаючого покоління стають надважливими завданнями освітньої діяльності. Бібліотеки як невід'ємна і обов'язкова, зокрема щодо самостійної роботи учня чи студента, складова освітнього та культурного простору, неодмінно має долучитися до такого виховання. Значущість духовних цінностей у соціокультурному просторі важко переоцінити: адже духовність, загальна культура людини та соціуму загалом, а також благополуччя соціального середовища взаємопов'язані.

Стосовно подальших досліджень з цього напрямку, вважаю перспективним дослідження духовності як психологічного явища на більш ґрунтовному рівні, а також дослідження компетенцій, необхідних бібліографу, вивчення їх складу, етапів формування, аналіз особливостей повсякденної праці бібліографів за змінених умов діяльності.

Джерела:

1. Бех, І.Д. Зростаюча особистість у цінності духовності / І. Д. Бех // Виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2016 рік / за ред. І. Д. Беґа, Ж. В. Петрочко. – Вип. 5. – Івано-Франківськ: НАІР, 2017. – 308 с.
2. Равен, Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Равен Джон. – Москва, 2002.
3. Сисоєва, С.О. (2015). Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового закону України «Про вищу освіту» / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика, № 1-2 (42-43).

Омельяненко-Набіуліна Олена Федорівна

провідний бібліотекар

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БІБЛІОТЕКАРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

**(на прикладі діяльності інформаційно-бібліографічного відділу
Наукової бібліотеки КНУКіМ)**

Обговорення професійних компетентностей бібліотекарів залишається актуальним напрямом для наукової спільноти бібліотекознавства і має певні тенденції для розробки у майбутньому. Суспільнозначуща інформація викристалізовується поступово і окреслює найважливіші відомості у той царині суспільних відношень, яка є предметом дослідження у даній конкретній галузі знань. Така інформація актуалізується у кожному конкретному проміжку часу і потребує набуття освітньо-кваліфікаційних знань і вмінь, що є основою і підставою отримання професійних компетентностей. Вони, у свою чергу, дозволяють розпізнати, отримати, зберегти і передати цю інформацію у нескінченному русі інформаційних процесів.

Наша розвідка стосується особливостей, умов, цілей, завдань і напрямів набуття професійних компетентностей у роботі бібліотекарів, чия безпосередня професійна діяльність реалізується у вищій школі і конкретно пов'язана з бібліографічною та інформаційно-аналітичною діяльністю. Для стислого розгляду окресленої проблеми слід звернутися до переліку вимог, необхідних для розвитку професійних якостей бібліотекарів, що працюють у інформаційно-бібліотечному відділі наукової бібліотеки університету.

Для успішної роботи інформаційно-аналітичного спрямування фахівець має відповідати таким вимогам:

- 1) мати базову фахову вищу освіту;
- 2) здійснювати навчання впродовж життя;
- 3) вміти працювати дистанційно;
- 4) працювати на перетину професій;
- 5) удосконалювати знання з ІТ-технологій;
- 6) володіти комп'ютерною та лексичною грамотністю;
- 7) креативно мислити та діяти;
- 8) вміти опрацювати великі обсяги інформації;

9) володіти кількома мовами.

Всі перелічені вимоги формують підстави для набуття фахових компетентностей бібліотекарів. Сьогодні нікого не дивує отримання другої вищої освіти, вивчення іноземної мови, засвоєння знань та вмінь комп'ютерних технологій (опанування різних комп'ютерних програм) тощо. Відбувається повсякденна робота з самовдосконалення, підвищення фахової майстерності, оригінальності мислення, вміння аналізувати інформацію, переробляти великі обсяги останньої. Для інформативно-аналітичної роботи, якій надається перевага при безпосередньому виконанні функціональних обов'язків, важливим залишається вміння поєднувати процеси аналізу та синтезу фактичної інформації [1].

Суттєвим і актуальним залишається вміння продукувати суспільнозначущий інформаційний ресурс, орієнтуватися в політичних та суспільних подіях, правильно зазначати «акценти», але завжди залишати можливість для користувача самому робити висновки. Розширити горизонти мислення, зацікавити, утримувати увагу, ініціювати потребу користувачів звернутися до бібліотекара ще і ще раз, залишити приємне враження. У цій взаємодії все важливо, а саме: етичні виміри у спілкуванні, естетика зовнішнього вигляду у поєднанні з багатим внутрішнім світом, вміння представити свою команду однодумців у царині наукових дискусій, ініціатива пропозицій та висловлювань на теренах міжнародних конференцій. Саме так формуються професійні компетентності бібліотекаря [4].

Усе зазначене вище можна представити як єдиний ступеневий процес розвитку особистості (фахівця), що поєднує три етапи: отримання фахової освіти у закладах вищої освіти, постійне підвищення кваліфікації, яке є невід'ємною складовою профільної діяльності, що визначає її якість та здійснюється на засадах інноваційних методів навчання і професійного розвитку. Другий етап об'єднує дистанційну освіту, майстер-класи, онлайн-тренінги, відеокурси, конференції та круглі столи, семінари, консультації тощо. Третій етап – це самонавчання, так зване самовдосконалення, що розглядається як творчий процес зростання особистості та фахівця. Це повсякденна робота з фаховою періодикою, поглиблення комунікації через відвідування тренінгів і майстер-класів, конференцій, семінарів, презентацій тощо.

Як приклад формування професійних компетентностей і підвищення кваліфікації фахівця, можна навести активну участь співробітників бібліотеки у міжнародному онлайн-семінарі «Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти» (16-17 лютого 2021 р.), де були висвітлені європейські практики та стандарти боротьби з дезінформацією. Серед основних питань семінару була запропонована тема: «Медіаграмотність є важливою складовою протидії дезінформації». Сучасний стан, виклики суспільству та громадянам України, шляхи протидії фейковим інформаційним потокам та інші цікаві проєкти стали

сходинами для поглиблення і розширення знань, збагачення професійних компетентностей в межах інформаційно-бібліографічної діяльності Наукової бібліотеки КНУКіМ.

До речі, не слід забувати в яких умовах ведеться робота бібліотекаря сьогодні. Виклики, які пандемія поставила перед країною в цілому і перед кожним фахівцем бібліотечної справи зокрема, важко однозначно оцінити, але безумовно – часи складні і потребують мобілізації зусиль. Дистанційність у роботі звела майже нанівець комунікацію як таку. Безумовно активізувалося онлайн-навчання, участь у відеоконференціях, онлайн-семінарах, міжнародних конференціях тощо. Акцент робиться на активізації наукової роботи бібліотекарів Наукової бібліотеки КНУКіМ. Інформаційно-аналітична робота, бібліографічна діяльність здійснюється у звичайному режимі.

Ведеться бібліографічний супровід численних наукових журналів КНУКіМ, виконується інформаційно-аналітичне опрацювання документів, кожен день складається Дайджест для керівництва університету та бібліотеки, обробляються періодичні видання, готуються наукові статті та тези на конференції, складаються покажчики. Звіти щодо виконання роботи у певний проміжок часу обговорюються та корегуються у колі співробітників.

Аналізуючи роботу з читачами, слід зазначити, що читачі (студенти КНУКіМ, викладачі, аспіранти) звертаються до бібліотеки у випадку, якщо їхніх зусиль та знань не вистачає для самостійного опрацювання та відбору інформації, що призводить до збільшення кількості складних запитів і потребує застосування творчого підходу у роботі бібліотекаря. Бібліотекар оцінює запит, формує етапи дослідження документів, здійснює інформаційний пошук і виконує поставлену задачу, застосовуючи свої аналітичні здібності.

Спрацьовує так звана професійна інтуїція – внутрішні знання, що накопичені і здобуті з досвідом фахової роботи. Бібліографічна практика пов'язана з аналізом інтенцій (*інтенція* – комунікативний намір) в запитах користувачів та в текстах документів. Інтуїтивно вибираючи чи оцінюючи лінгвістичні одиниці, як правило, іменник чи дієслово, при відборі джерел, підготовці реферативної інформації, анотацій, створенні бібліографічної продукції, формулюванні рубрик в електронному каталозі та базах даних, бібліографи використовують метод інтент-аналізу. *Intention* — наміри, мета, аналіз намірів. Тракується як теоретико-експериментальний підхід, що дозволяє шляхом вивчення мовлення виявити прихований сенс мовлення, намірів, мети, які впливають на дискурс [2].

Таким чином, перелік фахових компетентностей, сформований завдяки вмінню здійснювати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, поширення знань у будь-яких форматах, дозволяє відповідати сучасним вимогам на теренах сучасного бібліотекознавства. Фахові компетентності дозволяють застосовувати принципи

проектування баз даних, інформаційних систем, соціальних та інших комп'ютерних мереж, електронних бібліотек та архівів; створювати, наповнювати та забезпечувати функціонування вебсайтів і вебспільнот у мережі Інтернет тощо.

Джерела:

1. Вилегжаніна Т. Бібліотечна професія в сучасній Україні / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2012. – № 3/57. – С. 4–6.
2. Степко В. В. Професійні компетенції сучасного бібліографа бібліотеки вищого освітнього закладу / Вероніка Віталіївна Степко // Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару, (Київ, 24–25 квіт. 2018 р.). – Київ, 2018. – Вип. 1. – С. 97–98.
3. Сульженко Л. Ключові компетенції сучасного професіонала, або Що цінує роботодавець / Людмила Сульженко // Довідник кадровика. – 2019. – № 5. – С. 40–46.
4. Цимбалюк П. Професійні компетенції бібліотекарів – важливий складник успішної бібліотеки / Поліна Цимбалюк // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. – 2020. – № 3. – С. 34–35.

УДК 02-005.963:070(477.54)

Глазунова Людмила Володимирівна

кандидат наук із соціальних комунікацій

Вірютіна Катерина Миколаївна

завідувачка сектору

Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

Харківське обласне відділення (філія) ВГО Українська бібліотечна асоціація

м. Харків, Україна

**ШКОЛА БІБЛІОТЕЧНОГО ЖУРНАЛІСТА
ХАРКІВСЬКОГО ОБ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ:
ЗМІНЮЄМО ФОРМАТИ, ВІДПОВІДАЄМО НА ВИКЛИКИ**

Навчально-інноваційний проєкт Школа бібліотечного журналіста (ШБЖ) Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) реалізується за підтримки Харківського обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація (ХОВ УБА) з 2013 року [1]. За сім років проведено 19 шкіл, навички журналістської майстерності опанувало 270 бібліотекарів з усіх регіонів України і 169 фахівців Республіки Білорусь – представників 81 бібліотеки різних систем і відомств [2]. Виклики 2020 року не зупинили здійснення проєкту, а дали поштовх до подальшого розвитку й удосконалення. Відповіддю команди школи на обмеження, спричинені пандемією і локдауном, стало проведення трьох

всеукраїнських шкіл в онлайн-форматі і дистанційного курсу «Журналістика в школі / журналістика в бібліотеці: базові навички».

Зазначимо, що дистанційний формат навчання – не новація для проекту. Традиційно навчальний процес базується на принципах «blended learning». Заняття «face to face» з тренерами (лекції, тренінги, професійні майстерні, подіумні дискусії, експрес-вишколи, експериментальні лабораторії тощо) поєднуються із навчанням онлайн (віртуальні майстер-класи, вебінари). Обов'язкова складова – самостійне опрацювання учасниками навчальних і методичних матеріалів, виконання практичних робіт (написання текстів різних жанрів, верстка газети, створення різноманітного медіаконтенту). З 2017 року, в межах міжнародної професійної співпраці, по скайпу проводяться онлайн-лекції за тематикою школи для фахівців Республіки Білорусь: співробітників Президентської бібліотеки Республіки Білорусь, слухачів Інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, студентів та викладачів Білоруського державного університету культури і мистецтв. З 2016 р. у співпраці з Дистанційною академією (ДА) видавничої групи «Основа» (<https://osnova.d-academy.com.ua>) ХДНБ навчає бібліотекарів, учителів та викладачів на дистанційних курсах (платформа «Moodle») за темами «Електронна бібліографія», «Публічна / вузівська бібліотека в цифровому середовищі. Електронна бібліографія», «Бібліотека в цифровому середовищі. Кросплатформні сервіси та кросмедійний контент», «Бібліотека в цифровому середовищі. Цифрова бібліографія». Завдяки цій багаторічній співпраці, у червні 2020 року, вперше в межах ШБЖ було реалізовано курс «Журналістика в школі / журналістика в бібліотеці: базові навички».

До навчання долучились не тільки фахівці публічних і бібліотек закладів освіти, а й вчителі шкіл, доцент кафедри журналістики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова та редактор газети «Джерело» (м. Дніпро). Слухачі опановували модулі: «Цифрова журналістика. Жанри сучасної журналістики», «Підготовка та створення періодичного видання», «Подкасти: тренд журналістики», «Просування школи / бібліотеки у соціальних мережах», «Робота конвергентних редакцій. Сервіси для створення шкільних / бібліотечних медіапроектів». Учасники курсу брали участь у вебінарах, відповідали на тести, спілкувалися на форумі. Закріплювали знання під час виконання практичних завдань зі створення медіапроектів (лонгриду, нотатки у фейсбучі, газети у програмі «Publisher», стінгазети у сервісі «Padlet»). Учасники отримали навички командної роботи у конвергентній редакції і базові знання з SMM, зокрема просування створених медіапроектів у фейсбучі. В межах курсу також були проведені додаткові, бонусні вебінари від партнерів школи: заступниці директорки з менеджменту та проблемно-аналітичних питань ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для юнацтва» М. Медведської за темою

«Створюємо актуальний контент: практичні поради для бібліотек та шкіл» і засновниці Школи практичної журналістики та Kharkov Storytelling Club, експертки у сфері комунікацій І. Лянної за темою «Новини: як підвищити рівень цитування в ЗМІ». Загалом курс пройшли 59 осіб. За результатами навчання слухачі отримали електронні сертифікати, а найкращі – дипломи.

Традиційно в квітні проводиться всеукраїнська ШБЖ. В умовах соціального дистанціювання 2020 року командою тренерів було вирішено перевести заняття чергової VIII Всеукраїнської школи бібліотечного журналіста в онлайн. Платформою для організації навчання було обрано фейсбук. Продовжуючи вивчення мультплатформної бібліотечної журналістики, основою освітньої програми стала тематика інсталабів з циклу «Мобільні технології у бібліотеці», які проводились для працівників ХДНБ протягом останніх двох років [3]. Наскільки затребуваними і актуальними виявилися формат й тематика, показала кількість заявок на участь – 150 бібліотекарів виявили бажання опанувати базові навички роботи в інстаграмі і взяти участь у VIII і 173 фахівця у X Всеукраїнських онлайн-школах бібліотечного журналіста.

Рекордна кількість заявок і підвищений попит дозволили реалізувати у 2020 році три всеукраїнські онлайн-школи за темою «Мультплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички», дві (VIII та IX) з них з міжнародною участю (14–30 квітня, 15–30 червня). X Всеукраїнська онлайн-школа (25 серпня – 4 вересня) реалізовувалась у межах грантового проєкту «Бібліотечний інтерактив: цифрові інструменти для освіти та саморозвитку» за підтримки House of Europe (Дім Європи).

До навчання долучилося 116 фахівців наукових, публічних бібліотек та бібліотек закладів освіти, представників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти з різних куточків України і Республіки Білорусь. Заняття відбувались дистанційно у закритій групі у фейсбуці. Учасники опановували навчальні модулі: самостійно опрацьовували матеріали (презентації, рекомендовані джерела, відеотьюторіали), проходили тестування, долучались до лекцій у форматі відео наживо із тьюторами і виконували практичні завдання (готували дописи за темою «Моя улюблена книга», пост-анонс або сторіз в інстаграм). Щоб показати, як цікаво і напружено триває навчання, брали участь у фейсбук-флешмобі «#ВсеукраїнськаШБЖ. Навчаюсь. Удосконалююсь. Розвиваюсь!». Неформальне спілкування відбувалося у месенджері [4].

Навчальні модулі включали наступні теми: «Мультплатформна бібліотечна журналістика. Тренди у нових медіа» (тьютор – кандидат наук із соціальних комунікацій, заступник директора з наукової роботи ХДНБ, голова ХОВ УБА Л. В. Глазунова); «Інстаграм: просуваємо бібліотеку. Постинг в інстаграм: пишемо тексти, які читатимуть»

(методист відділу науково-методичної роботи ХДНБ О. В. Соцков); «Instavisaual: поради для бібліотекарів» (головний бібліотекар відділу науково-методичної роботи ХДНБ В. В. Лужанчук); «Онлайн-сервіси графічного дизайну: створюємо постер-анонс» (зав. сектором відділу науково-методичної роботи К. М. Вірютіна); «Креатив в інстаграмі: відео, інтерактив, ігрофікація» (провідний бібліотекар відділу науково-методичної роботи ХДНБ А. А. Тіщенко).

Традиційно до проведення майстер-класів долучаються випускники минулих шкіл. Так, учасницею та спікеркою X Всеукраїнської ШБЖ стала завідувачка редакційно-видавничого сектору науково-методичного відділу КЗ «Обласна бібліотека для дітей» Черкаської обласної ради С. Хаустова, яка розповіла про контент-стратегію просування своєї книгозбірні в інстаграмі.

Щоб удосконалити освітній процес і зробити навчання більш корисним для наступних слухачів, наприкінці кожної школи проводиться опитування. З 116 учасників трьох всеукраїнських онлайн-шкіл відповіді надали 103. За результатами анкетування програма навчання доповнюється. Так, за численними запитами учасників IX Всеукраїнської (з міжнародною участю) онлайн-школи було вирішено провести додатковий онлайн-тренінг за темою «Прямий ефір в інстаграмі» (спікер – А. А. Тіщенко). Серед проблем, які виникають під час навчання, слухачі назвали такі: слабкий смартфон, відсутність інтернету, проблеми з версіями фейсбуку, замало часу на опрацювання додаткових матеріалів, брак часу через навантаження на роботі. І хоча учасникам «не вистачає живого спілкування», 97 відсотків респондентів влаштував формат навчання, а зміст курсу виправдав сподівання. Також, наскільки справдилися очікування учасників шкіл, можна дізнатися з віртуальних дошок: «Знаю. Хочу знати. Дізналася», представлених на блозі ШБЖ (<http://journalist-library.blogspot.com>).

ХОВ УБА планує і надалі розвивати онлайнві формати підвищення професійної майстерності. У 2021 році будуть запроваджені експрес-курси за напрямом «Цифрова журналістика в школі / в бібліотеці». Передбачається можливість опанувати теми: «Шкільна / Бібліотечна газета: базові навички», «Жанри і тренди: базові навички», «Кросплатформні сервіси: базові навички», «Цифрові медіапроекти в школі / в бібліотеці: базові навички». А в травні бібліотекарів, що бажають опанувати базові навички роботи в інстаграмі, чекає XI Всеукраїнська онлайн-школа бібліотечного журналіста.

Джерела:

1. Ракитянська В.Д., Глазунова Л.В. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр неформальної освіти бібліотечних фахівців // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : II наук.-практ. інтернет конф., Харків, НБ ХНМУ, 24-31

жовт. 2016 р. / Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка. Харків, 2016. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/14140> (10.02.2021).

2. Глазунова Л.В., Сафонова В.В., Вірютіна К.М. Школа бібліотечного журналіста // Бібліотечна енциклопедія Харківщини : регіон. корпорат. проект / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2016. URL: <http://libenc.korolenko.kharkov.com/bibliotechna-enciklopediya/proekt-na-diyalnist/57.html> (10.02.2021).

3. Вірютіна К. Сучасні акценти в неформальній освіті бібліотечних фахівців України: навчальні практики ХДНБ ім. В. Г. Короленка // Сучасна публічна бібліотека: виклики, можливості, досягнення : матеріали VII Всеукр. шк. методиста, 7–11 жовт. 2019 р. / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2019. С. 81–87. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=11686> (4.02.2020).

4. Школа бібліотечного журналіста Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка : блог. URL: <http://journalist-library.blogspot.com> (10.02.2021).

УДК 374.72:027.53](477.73)

Дубіна Світлана Володимирівна

завідувачка відділом

Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека, м. Миколаїв, Україна

ONLINE & OFFLINE: МОЖЛИВОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У БІБЛІОТЕЦІ

2020 рік став роком виклику для бібліотек, випробуванням на мобільність та готовність до змін. Карантинні обмеження спонукали до спілкування, організації роботи та проведення заходів у віддаленому режимі, опанування цифрових інструментів та використання онлайн-сервісів. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека (далі – Миколаївська ОУНБ) стала надійною платформою для користувачів у розширенні можливостей та опануванні нових знань завдяки досвіду та напрацьованим методикам щодо організації курсів і тренінгів, у т. ч. дистанційних. Розуміючи важливість підтримки процесу цифровізації суспільства, бібліотека не просто надає доступ до джерел інформації, а й сприяє формуванню у мешканців громади сучасних компетенцій.

Серед форм роботи бібліотеки у напрямку неформальної освіти дорослих та підвищення професійного рівня бібліотечних фахівців, що проводяться за участю фахівців Регіонального тренінгового центру, є наступні: комп'ютерні курси факультету «Основи комп'ютерних знань» Університету третього віку, тренінги з циклу «Домашня арт-студія», засідання дискусійного клубу «Матриця майбутнього», заходи у рамках проєкту «Академія життя: life skills», вебінари у рамках вебкоучингу «БібліоSTUDIES», дистанційні курси та тренінги для бібліотечних фахівців Миколаївської області.

Доступ офлайн

Факультет «Основи комп'ютерних знань» Університету третього віку

З 2013 р. у Миколаївській ОУНБ успішно функціонує факультет «Основи комп'ютерних знань» Університету третього віку. Ініціатива реалізується на базі Регіонального тренінгового центру (РТЦ) у партнерстві з Миколаївським міським територіальним центром соціального обслуговування населення. Навчання людей поважного віку комп'ютерній грамотності – це можливість для них набути впевненості у своїх силах, отримати певний рівень знань, умінь і навичок та зорієнтуватися у розвитку сучасних технологій. Комп'ютерні курси поділені на тижневі тренінгові модулі:

– «Комп'ютер для початківця» (допомагає ознайомитися з конфігурацією комп'ютера, освоїти ази роботи в операційній системі «Windows 10», дізнатися про роботу в текстовому редакторі MS Word);

– «Інтернет: освоюємо нові комунікаційні можливості» (сприяє поглибленню і закріпленню практичних навичок роботи в мережі Інтернет);

– «Сервіси мережі Інтернет» (сприяє долученню до віртуального спілкування за допомогою електронної пошти, месенджерів та соціальних мереж);

– «Онлайн-платежі комунальних послуг» (формує вміння проводити оплату електронних платежів з використанням онлайн-систем.

Теоретичний та практичний матеріал комп'ютерних курсів постійно вдосконалюється, враховуючи побажання учасників. Тренери РТЦ працюють над новим модулем – «Користування сучасними гаджетами», що планується запустити у поточному році. Модуль акцентований на цифровій грамотності, тобто допоможе навчитися впевнено, ефективно та безпечно користуватися смартфоном та планшетом.

Загалом протягом 2014-2020 рр. у рамках роботи факультету «Основи комп'ютерних знань» було проведено 382 тренінги для 312 учасників.

Бібліотека активно долучилася до національної кампанії з цифрової грамотності «Будь на часі!», популяризує ресурси проєкту «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України. На базі РТЦ користувачам пропонують підвищити свій рівень цифрової грамотності на національній онлайн-платформі за допомогою освітніх серіалів з відомими особистостями. З метою популяризації можливостей проєкту через власний досвід фахівець сектору РТЦ щотижня переглядає новий освітній серіал, проходить тестування та викладає свої враження в пості, що розміщується на сторінці «Фейсбук» та вебсайті бібліотеки.

Тренінги з циклу «Домашня арт-студія»

П'ятий рік поспіль фахівці РТЦ проводять тренінги з циклу «Домашня арт-студія» для користувачів, які прагнуть отримати навички підготовки інформаційних друкованих та відеоматеріалів для власного використання.

Комп'ютерні курси поділені на тижневі тренінгові модулі: «Підготовка зображень для електронного фотоальбому за допомогою Adobe Photoshop», «Створення електронного фотоальбому за допомогою MS PowerPoint», «Створення подарункових публікацій за допомогою MS Publisher», «Створення відеоролику за допомогою MS Кіностудії».

Тренінги навчають основам роботи з комп'ютерними програмами Adobe Photoshop, MS PowerPoint, MS Publisher, MS Кіностудії. Учасники занять отримують навички обробки фотозображень, створення сімейного електронного фотоальбому, виготовлення вітальної листівки, календаря, візитної картки, а також монтування відеороликів. У рамках циклу було проведено 65 тренінгів з 16 тем, учасниками яких стали 77 осіб.

Тренінги для бібліотекарів Миколаївської ОУНБ

Тренери РТЦ сприяють підвищенню професійного рівня фахівців ОУНБ, зокрема у напрямку ІТ-технологій та формування навичок, що покращують якість бібліотечної діяльності. Протягом 2020 р. було проведено 6 тренінгів з підвищення кваліфікації, а саме курс «Практичний poradnik для бібліотекарів»: «Технічний супровід масових заходів (використання мультимедійної техніки)», «Word-робота над помилками», «Огляд програм для створення дизайну рекламних матеріалів», «Чек-лист «Організація та проведення онлайн-заходу». Загалом у 2015-2020 рр. тренерами РТЦ проведено 95 тренінгів з підвищення кваліфікації для 96 осіб.

Доступ онлайн

Дискусійний клуб «Матриця майбутнього»

За останній рік заходи в онлайн-форматі стали звичними для користувачів і, до речі, дуже зручними, адже дозволяють стати їхнім учасником швидко і не виходячи з дому.

Великою популярністю серед онлайн-заходів користується дискусійний клуб «Матриця майбутнього», що був створений у 2020 р. на базі бібліотеки у співпраці з Асоціацією «Інноваційний кластер RInnoHub» та Регіональним фондом підтримки підприємництва у Миколаївській області. Основною метою дискусійного клубу є створення ефективної платформи для дискусій з важливих тем сьогодення та майбутнього, формування свідомого погляду громадян на суспільні процеси та навичок дискутувати, уміння знаходити відповіді на моральні, етичні, філософські та соціально-політичні питання.

На платформі Zoom відбулися засідання дискусійного клубу за темами: «Життя громадського суспільства в умовах загроз вірусних захворювань», «Зміна клімату: в яких

кліматичних умовах будемо жити найближчі десятиліття?», «Освіта – спосіб життя або данина моді?», «Харчування: живемо, щоб їсти або їмо, щоб жити?». Використання платформи дозволило залучити учасників з різних міст України, зокрема фахівців, які бажали поділитися своїми знаннями. Учасники засідань мають можливість поспілкуватися з кваліфікованими фахівцями, відомими науковцями, краєзнавцями, творчими особистостями, познайомитися з кращими практиками з різних сфер діяльності, отримати інформацію про сучасні світові дослідження в різних галузях людської діяльності, обговорити актуальні теми та отримати безкоштовну консультацію провідних фахівців.

Протягом 2020 р. було проведено 4 онлайн-засідання для 114 учасників. Тематика та формат засідань анонсується на сайті Миколаївської ОУНБ (<http://www.reglibrary.mk.ua>) та сторінці у Фейсбук (<https://www.facebook.com/reglibrary.mk>).

Академія життя: life skills

У 2020 р. між Миколаївською ОУНБ та ГО «Європейська освіта дорослих» визначився актуальний вектор співпраці – реалізація проекту «Академія життя: life skills». Метою даного проекту є сприяння оволодінню дорослими людьми життєвими навичками, що дають їм можливість повноцінно брати участь у житті суспільства та підвищувати якість свого життя. Після презентації проекту для громадськості відбулося 3 заходи, у тому числі в онлайн-форматі, для 97 учасників: майстер-класи «Соціальні мережі» та «Ти і твій віртуальний простір: лабіринти сучасного медіа», онлайн-зустріч «Самоізоляція: життєві навички».

Дистанційні курси

Сучасний фахівець – це людина, яка вільно володіє сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищує і вдосконалює свій професійний рівень. Основними перевагами дистанційного навчання є можливість освоювати матеріал у зручний час без відриву від основної роботи з можливістю одночасного використання великого обсягу навчальної інтерактивної інформації будь-якою кількістю фахівців.

Миколаївська ОУНБ багато років проводить підвищення професійного рівня бібліотечних фахівців Миколаївської області на платформі MOODLE (<http://e-osvita-myk.tk/>) «Дистанційна освіта в Миколаївському регіональному тренінговому центрі» за дистанційними курсами, розробленими фахівцями Головного тренінгового центру для бібліотекарів (м. Київ).

Участь у навчанні беруть фахівці публічних бібліотек області. У 2012-2020 рр. навчання проводилося за модулями: «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці», «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек»,

«Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника». Усього було проведено 19 місячних курсів для 309 представників ЦБС та публічних бібліотек ОТГ області. У 2021 р. планується навчання фахівців Миколаївської області за новим актуальним модулем «Адвокація: представлення інтересів бібліотек».

Вебкоучинг «БібліоSTUDIES»

Фахівці публічних бібліотек територіальних громад часто стикаються з викликами, що пов'язані з прийняттям ефективних рішень, виконанням нових функцій та, відповідно, потребують підвищення професійного рівня виконання основних бібліотечних процесів та застосування інформаційних технологій.

Саме з метою забезпечення професійного розвитку бібліотечних працівників Миколаївської області у 2018 р. було започатковано вебкоучинг «БібліоSTUDIES», що передбачає проведення циклу тематичних вебінарів з професійних питань.

Тематика запропонованих вебінарів стосувалась актуальних для публічних бібліотек ТГ питань, зокрема: роботи з бібліотечним фондом («Облікова та регламентуюча документація», «Технологічний шлях списання БФ», «Проблемні питання обліку, перевірки, вилучення та збереження бібліотечних фондів», «Особливості обліку бібліотечних фондів» та ін.), підвищення рівня цифрової грамотності («Соціальні мережі як інструмент іміджевого позиціонування бібліотек», «Можливості здобуття нових технологічних навичок у бібліотеці» та ін.), адвокаційної, проектної та PR-діяльності («Адвокаційна діяльність бібліотек», «Проектна діяльність бібліотек: координати розвитку», «Організація читацьких об'єднань як інструмент згуртування громади навколо бібліотеки») тощо.

Слухачам за кожною темою надаються консультації, інформаційні матеріали та презентації. За 2018-2020 рр. було проведено 29 вебінарів, навчання пройшли 392 учасники.

Інформація про навчання розміщується на сторінці «БібліоSTUDIES» (<http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/2013-06-26-08-27-40/2013-06-26-09-34-25/bibliostudies>). Учасники приєднуються до групи у програмі Skype або Zoom за умови заповнення онлайн-анкети в Google Forms.

Таким чином, можна зробити висновок, що бібліотека завдяки комплексному підходу до неформальної освіти дорослих – поєднанню офлайн та онлайн-форматів здобуття умінь та навичок, застосуванню різних способів подання матеріалу та різноманітних форм заходів – сприяє ефективному здобуттю мешканцями громад та бібліотечними фахівцями сучасних компетенцій. Подальша діяльність бібліотеки полягатиме у постійному моніторингу потреб дорослого населення, ефективній організації неформальної освіти, впровадженні сучасних методик та технологій.

Джерела:

1. Аніщенко, О. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд ХХІ століття / О. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма // Рідна школа. – 2017. – № 11/12. – С. 3–8.
2. Дементьєва, І. В. Web-коучинг «БібліоSTUDIES»: що, де і як... [Електронний ресурс] / І. В. Дементьєва // Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади / Нац. б-ка України ім. Я. Мудрого. – Режим доступу: <http://oth.nplu.org/?p=1786>, вільний (дата звернення: 21.01.2019). – Назва з екрана.
3. Дистанційна освіта [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформ.-аналіт. портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>, вільний (дата звернення: 08.02.2021). – Назва з екрана.
4. Коучинг: взгляд профессионала [Электронный ресурс] // Освіта.ua. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/add-education/articles/coaching/7369/>, свободный (дата обращения: 05.02.2021). – Загл. с экрана.
5. Розвиток неформальної освіти дорослих у Миколаєві [Електронний ресурс] // Миколаївська міська рада : офіц. портал. – Режим доступу: <https://mkrada.gov.ua/news/13668.html>, вільний (дата звернення: 09.02.2021). – Назва з екрана.

УДК 351.85:378

Вдовіна Олена Олександрівна

кандидат наук із соціальних комунікацій

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

м. Полтава, Україна

САМООСВІТА БІБЛІОТЕКАРЯ:

НОВІ МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Глобальна інформатизація та перехід інформації у цифрову площину змінюють усі сфери людської діяльності, в тому числі і зміст роботи бібліотек. Бібліотека сьогодні – це не лише один із соціальних і культурних інститутів, затребуваних суспільством, це, передусім, інформаційна установа, що здійснює активну комунікацію з користувачами засобами, інструментами та каналами передачі інформації, що відповідають сучасним вимогам суспільства.

Цифрове суспільство висуває високі вимоги до бібліотечних фахівців, до їхньої професійної підготовки. Щоб залишатися в епіцентрі основних трендів розвитку громадянського суспільства, встигати за швидкими змінами, що відбуваються у ньому, бібліотекар повинен постійно отримувати нові знання та навички. Особливої гостроти нині набуває питання освіти сучасного бібліотекаря, а фактор постійно зростаючого дефіциту висококваліфікованих бібліотекарів – головні причини перегляду ролі та можливого внеску бібліотек у систему безперервної бібліотечної освіти. Варто звернути увагу й на те, що якою

високою не була б якість підготовки випускника вищої бібліотечної школи, вона ніколи не буде ідеально відповідати вимогам практики. Бібліотеки змушені постійно компенсувати прогалини у підготовці як потенційних співробітників, так і фахівців, що працюють вже багато років.

В останні роки особливо гостро відчувається потреба подальшого розвитку концепції самоосвіти працівників бібліотечної сфери. Це є свідченням того, що значно зростає активність бібліотек у підвищенні кваліфікації та перепідготовці фахівців, хоча сучасні умови менше, ніж будь-коли сприяють цьому процесу.

Безліч питань організації та розвитку системи самоосвіти як на всеукраїнському, так і на регіональному рівнях залишаються невирішеними. Насамперед, уваги потребують такі питання як: створення єдиного освітнього простору, управління системою безперервної освіти, структура та організаційні засади взаємодії бібліотек та навчальних закладів, технологія розподілу функціональних ролей і обов'язків, змістовна оболонка освітнього процесу та його форми. Як правило, фахівці найчастіше обговорюють останній аспект. Одне з важливих завдань сьогодні – узагальнення та аналіз накопиченого бібліотеками досвіду [1] та створення умов, за яких фахівці з бібліотечної справи могли б займатися самоосвітою.

Зауважимо, що нині гостро стоїть завдання збереження спадкоємності між старим і новим поколінням бібліотекарів. Особливу значимість при навчанні персоналу бібліотечної установи набуває формування нової професійної культури, вміння вчитися, швидко адаптуватися до нових умов, розуміти і використовувати набуті знання. Відмінний принцип навчання в бібліотеці повинен виражатися в спрямованості на вирішення функціональних завдань. Головне завдання бібліотек у системі безперервної освіти полягає у розвитку та підтримці компетентності фахівців протягом всього періоду їхньої трудової діяльності.

Аналіз кадрової складової бібліотечної галузі України, представлений, зокрема, Всеукраїнським дослідженням «Кадровий ресурс публічних бібліотек України» [2], виявив не лише потребу в оновленні кадрів публічних бібліотек, але й тенденції до зміни уявлення того, що повинен знати та вміти бібліотечний фахівець. Усе це тягне за собою з однієї сторони – зміну парадигми підготовки фахівців, а з іншої – необхідність постійної самоосвіти незалежно від стажу трудової діяльності.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що сучасний бібліотекар повинен володіти знаннями, які умовно можна поділити на два види: власне бібліотечні та комунікаційно-цифрові. До бібліотечних можемо віднести професійні знання, уміння й навички, які активно використовуються у повсякденній роботі у процесі управління бібліотечними фондами, аналітико-синтетичної обробки інформації тощо. Це внутрішня, невидима для користувача діяльність бібліотеки, що забезпечує створення інформаційно-

бібліотечного продукту [2]. Натомість до комунікаційно-цифрових відносимо комплекс знань, безпосередньо націлених на роботу з потенційним споживачем інформації (користувачем). До них відносимо: комунікативні навички, проєктний менеджмент, знання SMM-технологій, психології, івент-менеджменту тощо.

Для оволодіння знаннями та реалізації у сучасному бібліотечно-цифровому просторі, фахівцям з бібліотечної справи необхідно самостійно налагодити процес постійного освоєння нового, ознайомлення з сучасними тенденціями у бібліотечній галузі, перейняття кращих традицій обслуговування користувачів та аналітичної роботи. Визначальну роль у цьому процесі відіграє самоосвіта.

Під самоосвітою традиційно розуміють форму індивідуальної навчальної діяльності співробітника, мотивовану професійними потребами та інтересами і спрямовану на набуття необхідних знань, умінь і навичок, їхнє постійне вдосконалення. Самоосвіта набуває у даний час різноманітної форми і змісту. Активними формами підвищення кваліфікації, що стимулюють самоосвіту, є професійні тренінги, майстер-класи, круглі столи, ділові ігри, хакатони, вебінари, конференції.

Спонукають прагнення до набуття нових знань, творчу та професійну активність бібліотекарів різноманітні фахові конкурси. Їхня мета не тільки привести у рух нереалізовані професійно-особистісні можливості бібліотекарів, виявити талановитих співробітників, але і привернути увагу громадськості та адміністративних органів до бібліотечної професії. Саме тому результатом самоосвіти є підвищення рівня самооцінки фахівця, покращення іміджу бібліотеки, зростання продуктивності праці, якості обслуговування користувачів та кількості відвідувачів.

Загалом самоосвіта дає позитивний результат у тому випадку, якщо вона провадиться цілеспрямовано, планомірно і систематично. У багатьох бібліотеках немає індивідуальних планів самоосвіти, не виділяються години для підвищення кваліфікації, не існує цільових програм розвитку персоналу. Не в усіх великих бібліотеках регулярно проводяться так звані методичні години. У зв'язку з цим, методичним відділам доцільно розробити цикл методичних видань, які висвітлюють сучасний інноваційний досвід роботи бібліотек, зробити посібники максимально доступними для кожної бібліотеки. Це дозволить працівникам сільських і селищних бібліотек самостійно стежити за результатами і досягненнями бібліотечної науки і практики.

Сформована система організації самостійної роботи бібліотекарів [3], спрямованої на розвиток їхньої професійної компетенції, потребує перегляду. Необхідно знайти такі форми навчання, які б стимулювали потребу в самоосвіті, створювали атмосферу творчого пошуку в бібліотечних колективах. Враховуючи сучасну епідеміологічну ситуацію, спричинену

поширенням вірусу COVID-19, самоосвіта бібліотекарів переміщується з формату офлайн (наживо) у формат онлайн (використовуючи освітні ресурси мережі Інтернет чи приймаючи участь у конференціях та вебінарах за допомогою програм Zoom, BigBlueButton та інших). На даний час найпопулярнішими ресурсами для самоосвіти не лише бібліотекарів, але й працівників інших інформаційних установ та архівів є:

1. «Prometheus» (доступ <https://prometheus.org.ua>) – перший та найбільший проєкт безкоштовної освіти для всіх, був заснований у 2014 році. Проєкт невпинно розвивається та зростає, збільшує кількість доступних курсів та впроваджує новітні навчальні методи. Перевагами є швидка реєстрація, використання ресурсів 24/7, зручний інтерфейс, широке коло освітніх пропозицій [4].

2. «Цифрові комунікації в глобальному просторі» (доступ courses.prometheus.org.ua) – онлайн-курс, спрямований на поширення знань про інформаційні технології серед усіх нефаківців, які не мають базових навичок технічного спрямування, але прагнуть навчитись працювати в сучасному інформаційному середовищі. Курс створено в межах грантової програми «Нарощування цифрового потенціалу громадянського суспільства» за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Курс розрахований на всіх, хто хоче навчитись працювати з інформаційними технологіями на базовому рівні, для представників громадських організацій, волонтерських об'єднань, для всіх, хто хоче опанувати нові знання й поширювати інформацію за допомогою інструментів цифрових комунікацій. Перевагами є цікавий перелік тем курсу та зрозуміла, логічна, чітка подача матеріалу.

Основні теми курсу:

1. Поняття про цифрові комунікації. Сучасні веб-ресурси.
2. Пошукові системи. Створення веб-ресурсів.
3. Хмарні технології.
4. Вебдизайн та графічні редактори.
5. Підготовка текстового та графічного контенту для веб.
6. Основи SMM.
7. Цифровий етикет.
8. Захист вебресурсів та інформаційна безпека.
9. Використання ІТ-технологій у роботі недержавних громадських організацій.

3. «Дистанційна Академія» (доступ <https://osnova.d-academy.com.ua/>) – освітня платформа від Видавничої групи "Основа" (м. Харків) також пропонує добірку онлайн-

курсів, але вже платних. Курси мають різну тривалість та вартість, доступні постійно. Інформації про сертифікат на сайті "Дистанційної Академії" не знайдено.

3. «Електронна бібліографія» – дистанційний курс для бібліотекарів-бібліографів, архівістів, музеєзнавців та всіх охочих підвищити свій професійний рівень.

4. Курси на порталі Української бібліотечної асоціації від програми «Бібліоміст».

5. «Інтернет у роботі бібліотеки» (доступ <https://osnova.com.ua/>) – перший дистанційний курс для бібліотекарів, в межах якого можна ознайомитися з технологією та алгоритмом пошуку в мережі Інтернет; можливостями різних інформаційних пошукових систем; перевагами електронних бібліотек для комплектування бібліотек закладів загальної середньої освіти; інтернет-технологіями у професійному спілкуванні шкільних бібліотекарів (форуми, блоги, мережеві співтовариства тощо).

6. «Дія. Цифрова освіта» (доступ <https://osvita.diiia.gov.ua>) – онлайн-курси, спрямовані на розвиток цифрових навичок громадян.

7. "Електронна бібліографія" – дистанційний курс для бібліотекарів, бібліографів, архівістів, музеєзнавців та всіх охочих підвищити свій професійний рівень.

8. Масові відкриті онлайн-курси (МООС) – це безкоштовні онлайн-курси, доступні для всіх, хто бажає зареєструватися. МООС надають доступний та гнучкий спосіб вивчення нових навичок, просування вашої кар'єри та надання якісного освітнього досвіду. МООС.org є розширенням освітньої платформи edX.org, світового лідера в онлайн-курсах. Сайт пропонує онлайн-навчання за програмами у ключових галузях, таких як: штучний інтелект, Blockchain, бізнес і управління, комп'ютерні науки, кібербезпека, програмування, підприємництво, робототехніка, статистика, мовні курси та багато іншого. Курси представлені майже всіма мовами світу.

Отже, для вирішення проблем, з якими сьогодні стикаються бібліотекарі у своїй щоденній роботі, вкрай необхідний високий рівень професіоналізму, перегляд традиційних форм і методів роботи, використання інноваційних методів обслуговування. Усе це можливе лише за умови регулярної роботи над собою та самоосвіти, прагнення до самовдосконалення, професійного та особистісного зростання.

Джерела:

1. Жданова Т.А. Библиотека в системе непрерывного профессионального образования. URL: http://www.spsl.nsc.ru/fulltext/GPNTB/033_gpntb.pdf (дата звернення 01.02.2021).

2. Х'ютагогіка для бібліотекаря. URL: <https://inlnk.ru/qdOIM> (дата звернення 01.02.2021).

3. Ромашкина Т.А. Самообразование как основа профессионального развития библиотекарей: по материалам исследования. URL: <https://www.fessl.ru/docs-downloads/bookpdf/DVGNB/81/84-88.pdf> (дата звернення 01.02.2021).

4. Офіційний сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/23614-2/> (дата звернення 01.02.2021).

Толочко Світлана Євгенівна

завідувачка відділом

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА БІБЛІОТЕКАРІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКіМ

Розвиток неформальної освіти відбувається в умовах глобалізації та в інформаційному суспільстві і є невід'ємною складовою людського існування. Якщо формальна освіта для людини – це школа, середні і вищі навчальні заклади, що контролюються державою, то потреба в неформальній освіті виникає майже щоденно і свідомо ініціюється самою особистістю, оскільки постійне засвоєння нових знань та необхідність оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення. Бібліотекарі Наукової бібліотеки КНУКіМ не є виключенням з для цього твердження, їхня мотивація походить з потреби у набутті нових компетенцій і підтриманні вже набутих у належному стані. Бібліотекарі працюють у певному професійному середовищі, спілкуються між собою, працюють з користувачами і, що природньо, відчувають бажання і потребу отримувати неформальну освіту.

Наше майбутнє пов'язано з розбудовою незалежної суверенної держави Україна, де майбутні громадяни – це носії досягнень науково-технічного прогресу у суспільстві знань. Саме відчуття такої відповідальності перед майбутніми поколіннями і становлення такого суспільства нерозривно пов'язане зі зростанням потреби бібліотекарів у постійному підвищенні кваліфікації, оновленні знань, освоєнні нових видів діяльності. Певне місце при цьому займають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що безмежно розширюють горизонт доступу до інформації і дозволяють як бібліотекарям, так і користувачам реалізувати свій потенціал і поліпшити умови життя. Серед наукової спільноти бібліотекознавства і в міжнародному співтоваристві прийнято термін «інформаційна грамотність». Серед пересічних людей володіти навичками роботи з комп'ютером і сучасними гаджетами – це даність і навіть рівень «просунотості», здатність бути сучасним та затребуваним.

Вважається, що інформаційно грамотні люди знають, як треба вчитися, вони знають як відшукати інформацію, як організувати знання. У широкому розумінні інформаційна грамотність дозволяє бібліотечним фахівцям визначати свої інформаційні потреби. Бібліотекарі краще вмотивовані, здатні аналізувати і синтезувати отриману інформацію, вони знають, у якій формі краще подати знання, як знайти інформацію та як

використовувати її таким чином, щоб інші вчилися у них. Відбувається процес перетину інформаційних потреб, тобто неформальна освіта дає знання і сама їх утворює, щоб передати далі на більш високому якісному щабелі процесу пізнання об'єктивної дійсності.

Сучасні бібліотекарі безумовно засвоїли ази комп'ютеризації та цифровізації, але ці процеси навчання безперервні і швидкоплинні. Оцифрування фонду Наукової бібліотеки КНУКіМ вимагає поглиблення знань і навичок опрацювання з програмами і така робота ведеться повсякденно.

З метою якісного та ефективного обслуговування користувачів продовжується формування електронної бібліотеки шляхом оцифрування документів з метою їх зберігання; передачі електронних аналогів друкованих видань, підготовлених співробітниками бібліотеки та науковцями університету. Електронна бібліотека – універсальна за змістом, складається із більше 6000 документів на сервері бібліотеки. Містить повні тексти навчальної, наукової, довідкової літератури, методичних посібників. Пошук можливий за параметрами: автор, назва документа, вид документа, галузь знань. Доступ до повнотекстових документів електронної бібліотеки надається зареєстрованим користувачам при введенні особистого пін-коду і шифру читача та здійснюється через електронний каталог з вебсайту бібліотеки [1].

Поглиблення знань як провідного фактору конкурентоспроможності людини, дієвого засобу адаптації дорослої людини до швидкоплинних змін сьогодення, реалізується у часі і просторі. Водночас, освіта впродовж життя – це не тільки «учіння довжиною в життя», але й «учіння шириною в життя», що детермінує розвиток неформальної освіти дорослих як соціокультурного феномена, як рівноправної її складової. На цьому наголошується у документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, CEDEFOP, OECD та ін.) і зумовлює актуальність і необхідність пошуку оптимальних шляхів розвитку.

Цікавим є той факт, що початок розвитку неформальної освіти на концептуальному рівні пов'язується з міжнародною конференцією у Вільямсбергу (США, 1967), коли було розглянуто питання світової кризи в освіті. Ф. Кумбс застерігав, що відбувається «світова криза освіти, правда, не так ярко виражена, як продовольча чи військова криза, але вона може мати серйозні наслідки» [2].

Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації – пріоритетний напрям Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», реалізація якого передбачає актуалізацію системи знань, вмінь і навичок персоналу бібліотек і трансформацію системи їхньої безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів [3]. Бібліотекарі Наукової бібліотеки КНУКіМ

самостійно планують індивідуальну програму неформальної освіти, відповідно до своїх потреб, використовуючи доступні варіативності навчання – формальні, неформальні, інформальні. Упродовж 2017–2018 років всі співробітники бібліотеки підвищили кваліфікацію в Інституті публічного управління та кадрової політики при Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Відповідно до результатів онлайн-опитування, проведеного Секцією університетських бібліотек Української бібліотечної асоціації з метою вивчення думки бібліотекарів-працівників бібліотек українських університетів щодо їхніх потреб у безперервному навчанні, переважна більшість респондентів схвально ставляться до необхідності самостійного планування та ініціювання професійного розвитку. Разом з тим, посиляючись на найпоширеніші стримуючі чинники в процесі підвищення кваліфікації (брак часу, нестача коштів, слабка мотивація), бібліотекарі засвідчують важливість підтримки їхнього прагнення до оновлення компетентностей з боку професійної громадської організації, членами якої вони є, та адміністрації бібліотек [4]. Важливим залишається мотивація бібліотекарів. Це питання, яке повинно бути на контролі у керівництва, а з іншого боку – походити з внутрішньої потреби бібліотекаря. Досвід професійної роботи не заміщує бажання бути сучасним і затребуваним.

Неформальна освіта співробітників Наукової бібліотеки КНУКіМ охоплює науково-аналітичну, бібліографічну, інформаційно-аналітичну роботу. Написання тез до участі у міжнародних конференціях, наукові статті у фахових журналах, виступи на конференціях та «круглих столах» щодо актуальних питань у галузі бібліотекознавства – це складові неформальної освіти. Така робота мобілізує понятійний апарат, розширює світогляд, збагачує тезаурус бібліотекарів, розвиває мовлення. Проявляються особистісні якості мислення, покращуються аналітичні здібності, зростає авторитет особистості.

Джерела:

1. Горбань Ю. І. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: часи змін та доповненої реальності : до 55-річчя від дня заснування / Ю. І. Горбань, О. О. Скаченко ; наук. ред. Т. К. Гуменюк ; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка. – Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. – С. 55.
2. Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире: Системный анализ / Ф. Г. Кумбс ; [пер. с англ.] – Москва : Прогресс, 1970. – 260 с.
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». – 2016. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p>. – Назва з екрана.
4. Сербін О. Безперервна бібліотечна освіта: від дослідження до практичних цінностей / О. Сербін, Є. Кулик // Бібліотек@ – творимо свободу : зб. матеріалів ІХ Львів. міжнар. бібл. форуму. – Київ : УБА, 2018. – С. 35–38.

Мотько Альона Олександрівна

аспірантка

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ –
ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ
ВГО УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ**

Формування культури академічної доброчесності є одним із пріоритетних завдань у сфері освіти та науки, про що свідчить його акцентування профільним міністерством, активне обговорення науковцями та освітянами під час різноманітних наукових форумів, публікації у фаховій періодиці. Закон України «Про освіту» (стаття 42) дає визначення поняття «академічна доброчесність» та окреслює порушення академічної доброчесності, до яких відносить не лише плагіат, а й самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання тощо [1].

Бібліотеки традиційно функціонують як осередки культурного розвитку, тож підтримка ними формування культури академічної доброчесності як компоненту загальної інформаційної культури стала органічною складовою діяльності. Особливо актуальним це питання є для наукових бібліотек – бібліотек закладів вищої освіти, академічних, обласних універсальних наукових та деяких національних, – одним з пріоритетних завдань яких є інформаційна підтримка науково-дослідної діяльності та сприяння освіти й просвіті.

Беручи участь у формуванні культури академічної доброчесності, бібліотеки інформують користувачів про те, що таке академічна доброчесність, чому важливо дотримуватись її принципів, пояснюють, які види недоброчесної поведінки виокремлюються, як їх виявляти та запобігати, як уникати помилок, що можуть призвести до випадків академічної недоброчесності, зокрема в аспекті коректного цитування. Крім інформування і роз'яснення, бібліотеки також проводять практичні заняття – тренінги, семінари, вебінари, під час яких навчають користувачів правилам цитування, пошуку потрібної інформації в різних джерелах тощо; готують відповідні методичні матеріали, якими користувачі можуть послуговуватись, працюючи в автономно. У 2020 р. бібліотеки долучилися до загальнодержавної кампанії з відзначення Міжнародного дня академічної доброчесності (21 жовтня).

Проведення такої комплексної діяльності потребує високого рівня культури академічної доброчесності самих бібліотечних працівників, їхньої здатності виконувати роль

тренерів і ефективних посередників доброчесної наукової комунікації. Тож цілком закономірним стало приділення особливої уваги підготовці і підвищенню кваліфікації бібліотекарів для сприяння формуванню культури академічної доброчесності з боку ВГО Українська бібліотечна асоціація (далі – УБА).

2016 р. УБА за підтримки Посольства США в Україні почала реалізацію проєкту «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», спрямованого на «включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах» [2].

УБА розробила програму підвищення кваліфікації «Академічна доброчесність та бібліотеки» (2018 р.), завдяки якій бібліотекарі можуть отримати «базові та професійні компетенції щодо реалізації завдань інформаційно-бібліотечного супроводу освітньої та наукової діяльності з питань академічної доброчесності; отримати навички пошуку, аналізу та опрацювання інформації про умови та процедури забезпечення академічної доброчесності» [3].

Окрім того, в рамках проєкту, Асоціація видала низку методичних рекомендацій («Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах» (2016 р.) [4]; «Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ» (2016 р.) [5]; «Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності» (2019 р.) [6]); інформаційні огляди («Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці» (2016 р.) [7]; «Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат» (2016 р.) [8]).

У цих виданнях висвітлюються засади формування академічної культури в бібліотеках; даються пояснення стосовно поширених стилів цитування для різних галузей знань та найпопулярніших програм виявлення академічного плагіату; наводяться поради щодо проведення занять з формування академічної доброчесності серед студентів закладів вищої освіти; визначаються компетентності, які мають розвивати працівники бібліотек задля ефективної участі у формуванні культури академічної доброчесності та підтримки університетської спільноти. Крім того, в рамках проєкту для промоції культури академічної доброчесності УБА було підготовлено низку матеріалів рекламного характеру – інформаційну листівку і рекламно-інформаційні плакати.

Окрім напрацювання теоретико-методологічної основи для ефективної участі бібліотек у формуванні культури академічної доброчесності, УБА також приділяла увагу прикладному аспекту формування в бібліотекарів необхідних компетентностей та популяризації наявного позитивного досвіду. Під час конференцій, форумів, круглих столів та тренінгів, організованих УБА та за її партнерства, їх учасники мали змогу долучатись до обговорення

питання академічної доброчесності, обмінюватись зарубіжним та вітчизняним практичним досвідом, висувати власні ідеї та пропозиції.

Активними промоутерами заходів з підтримки формування культури академічної доброчесності стали Секція університетських бібліотек та Секція працівників шкільних бібліотек УБА, якими було напрацьовано практичні рекомендації щодо комплексу заходів діяльності бібліотек зі сприяння формуванню культури академічної доброчесності, серед яких – організація оперативного інформування професійної спільноти стосовно формування культури академічної доброчесності через відповідні рубрики на вебсайтах бібліотек, проведення вебінарів, тренінгів, лекцій з питань академічної доброчесності в рамках бібліотекознавчого лекторію, підготовка тематичних бібліографічних покажчиків, проведення, активна участь у присвячених академічній доброчесності заходах УБА.

Загалом, станом на початок лютого 2021 р. за пошуком за ключовими словами «академічна доброчесність» на сайті УБА отримано посилання на 21 інформаційний матеріал, присвячений питанню академічної доброчесності, завдяки чому є можливість простежити ключові моменти, напрями і форми діяльності Асоціації з даної проблематики, починаючи з 2016 р. і до сьогодні.

Важливо наголосити, що УБА однією з перших в країні на організаційно-інституційному рівні почала акцентувати проблему дотримання академічної доброчесності в науково-освітньому середовищі й організувала комплексну роботу з її вирішення у партнерстві з Американськими Радами з міжнародної освіти, за сприяння Посольства США в Україні та за підтримки Міністерства освіти і науки України. Тобто навіть до того, як проблема дотримання принципів академічної доброчесності в науково-освітньому середовищі була формалізована на законодавчому рівні. Адже згаданий вище Закон України «Про освіту» із присвяченою академічній доброчесності статтею 42 був ухвалений у 2017 р. Наразі в Україні успішно реалізується ще один проєкт – «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» за сприяння Посольства США в Україні та підтримки Міністерства освіти і науки України і Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Отже, можна стверджувати, що робота УБА із залучення бібліотек до формування культури академічної доброчесності характеризується комплексністю, системністю та систематичністю. Вона органічно поєднує різні формати (онлайн і офлайн), форми (тренінги, круглі столи, форуми тощо) і напрями – інформаційний (підготовка рекламно-інформаційної продукції, інформування через вебпортал, інформаційні кампанії), практичний (конференції, форуми, семінари, вебінари, тренінги) і теоретичний (розробка методичних рекомендацій, інформаційних оглядів, програми підвищення кваліфікації). Ця діяльність Асоціації за

відсутності на початку напрацьованих керівних документів загальнодержавного рівня, що стосувалися питання дотримання принципів академічної доброчесності, виконувала компенсаторну функцію, надаючи бібліотекам необхідне теоретичне та практичне підґрунтя для ефективної участі у формуванні культури академічної доброчесності.

Джерела:

1. Про освіту. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.02.2021).
2. Проект «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек». Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://cutt.ly/XkRDnaH> (дата звернення 09.02.2021).
3. Академічна доброчесність та бібліотеки: програма підвищення кваліфікації працівників бібліотек / Головний тренінговий центр для бібліотекарів; розробники: Воскобойнікова-Гузева О. В., Загуменна В. В., Кулик Є. В., Пашкова В. С., Сербін О. О., Сошинська Я. Є., Шевченко І. О. Київ: УБА, 2018. 40 с. URL: <https://cutt.ly/1kRDХуу> (дата звернення 09.02.2021).
4. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах: методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець. Київ: УБА, 2016. 117 с. URL: <https://cutt.ly/jkRD9qu> (дата звернення 09.02.2021).
5. Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ: методичні поради / автори-укладачі: Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, Я. Є. Сошинська. Київ: УБА, 2016. 39 с. URL: <https://cutt.ly/tkRFqoV> (дата звернення 09.02.2021).
6. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності: рекомендації / О. Бруй, Л. Савенкова, С. Чуканова; за участі: О. Ляху, О. Мурашко. Київ: УБА, 2019. 16 с. URL: <https://cutt.ly/akRFdSm> (дата звернення 09.02.2021).
7. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці: інформаційний огляд / автори-укладачі: Якуніна Н. В., Чинюк А. А., Руденко Я. В. Київ : УБА, 2016. 41 с. URL: <https://cutt.ly/fkRFzbX> (дата звернення 09.02.2021).
8. Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат: інформаційний огляд / автори-укладачі: А. Р. Вергун, Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова. Київ: УБА, 2016. 36 с. URL: <https://cutt.ly/dkRFmzi> (дата звернення 09.02.2021).

Розділ 4. Інноваційний поступ сучасних бібліотек

Денбновецький Станіслав Олександрович

аспірант

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На всіх етапах розвитку суспільства бібліотечні установи своїм змістовим наповненням і функціональними особливостями використання співвідносилися із суспільними потребами когнітивної еволюції. Рівень їхнього розвитку за обсягами збереження інформаційного ресурсу, якістю й ефективністю задоволення суспільних проблем стає, по суті, одним з основних показників цивілізованості. Остання, у кінцевому підсумку, завжди залежала від якості використання тієї частини суспільно значущого ресурсу, що була перевірена практикою й становила акумульований досвід – знання, що завжди були фундаментом базису пізнавальної діяльності та є орієнтиром оцінювання нової інформації з точки зору її практичного використання й поповнення бібліотечних ресурсів.

На етапі індустріального розвитку суспільства, науково-технічного прогресу потреба в урізноманітненні та використанні суспільно значущої інформації, у продукуванні знання обумовила розвиток електронних інформаційних технологій. Вони не тільки здійснили революційний етап у становленні інформаційної сфери сучасної цивілізації, а й стали якісно новим фактором у розвитку глобалізації, створили можливості для глобальних інформаційних обмінів, реальну перспективу для об'єднання цивілізації у єдиний інформаційний організм. При цьому масиви електронної інформації та їх ефективне використання в практиці суспільних перетворень, урізноманітнення і вдосконалення технологій використання потребували істотних змін у діяльності бібліотечної галузі [1].

Трансформація традиційної бібліотечної діяльності, приведення її у відповідність з новими суспільними запитами інформаційного обслуговування – такі завдання постали перед бібліотечним співтовариством зі стрімким поширенням електронних інформаційних технологій. Інтернет дедалі більшою мірою ставав конкурентом бібліотечним інформаційним центрам – і потреба визначення нового місця цих центрів в істотно оновленій інформаційній системі суспільства набуває більшої гостроти та актуалізує проблему.

Насамперед, для бібліотек проблемою стало те, що, за традицією, обслуговування читачів вони здійснювали, в основному, стаціонарно. Розвиток абонементної роботи передбачав також відвідування читачами бібліотеки для вибору й оформлення книг для використання за межами читальних залів. Намагання розвинути виїзні форми роботи бібліотеки були малоефективними. Водночас, поява персональних комп'ютерів надавала змогу користувачу отримати інформацію в інтернеті хоча й сумнівної, на перших етапах, якості, але негайно, на робочому місці, удома. Бібліотека надавала можливість читачеві користуватися інформацією в межах своїх фондів. Користувачі інтернету одержували доступ практично до всього глобального інформаційного простору. Крім того, читач мав справу з фіксованою інформацією переважно на папері. Порівняно з електронною інформацією друкована мала цілісну форму й не давала технологічних можливостей маніпулювати текстом, навіть у межах авторського права, у процесі нового інфотворення. Для такого інфотворення, дедалі більше затребуваного суспільством, електронні тексти були зручнішими.

Україна на сьогодні ще має розгалужену систему бібліотечних установ, які при їх модернізації можуть задовольняти інформаційні запити членів суспільства: навчальні, довідково-пізнавальні, розважальні, культурологічні, виробничі тощо. Важливим при цьому є лише врахування тієї обставини, що пропонована інформація має бути актуальною, якісною, корисною, пропонуватися в прийнятній для сучасного користувача формі.

Розв'язання цієї проблеми є реальним і в умовах сьогодення, за умілого поєднання бібліотечними фахівцями традиційного бібліотечного ресурсу, документів з фондів бібліотек і ресурсу електронного. Для цього, як мінімум, потрібне підключення бібліотечних установ до інтернету, організація ефективної кооперації в забезпеченні різних форм доступу до інформації, формування об'єднаних каталогів і фондів інформації, розробка сучасних технологій бібліотечного обслуговування.

Бібліотечні установи можуть значною мірою зменшити проблеми, що постають нині перед органами державної влади, науковими установами, громадськими організаціями, бізнесом та іншими соціальними структурами в пошуку якісної електронної інформації. Ця обставина є важливою в умовах бурхливого розвитку інфотворення різної, здебільшого низької, якості, оскільки у виробництві нової інформації кваліфіковані фахівці просто губляться в масах захоплених інфотворчістю й новими можливостями спілкування людей [2]. Відтак, у зростаючих масивах електронної інформації губляться знання, якісні й необхідні для суспільного розвитку. Незважаючи на вдосконалення пошукових систем, інших навігаційних інструментів, ця проблема набирає гостроти, адже точність з

опрацювання вихідної інформації завжди є запорукою якісного процесу подальшої діяльності.

В умовах розвитку комп'ютерних технологій бібліотеки як сучасні інформаційні центри мають змогу розширити контингент своїх користувачів, використовуючи дистантні форми інформаційного обслуговування. При цьому, як свідчить досвід, інформаційна, інформаційно-аналітична діяльність бібліотечних працівників може здійснюватися з використанням сайтів інформаційних центрів або в режимі дистантного виконання тематичних замовлень абонентів на території України.

Система бібліотечних установ України, через комплектування новими інформаційними ресурсами для вітчизняних користувачів, може стати ефективним фільтром, який забезпечуватиме національний інформаційний простір від проникнення негативних зарубіжних впливів в умовах розгорнутої проти нашої держави інформаційної війни, а також інших протиправних дій в інформаційній сфері сьогодення [3].

Розробка відповідних технологій і здійснення комплектування бібліотечних фондів, у тому числі електронними документними ресурсами, що оптимально відповідатиме запитам суспільства, програмам розвитку, цілям виробничої та іншої діяльності, сприятиме прискоренню суспільного розвитку, водночас підвищить значущість бібліотечних установ у суспільстві, розширюючи контингент користувачів.

Джерела:

1. Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності. Київ, 2012. 249 с.
2. Горовий В.М. Інформатизація: проблеми становлення // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. / Рада нац. безпеки і оборони України. – Київ, 2001. – № 135. – С. 25-30.
3. Довгань О. Д. Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико-правові та організаційні аспекти. – Київ, 2015. – С. 273-298.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОЦИФРУВАННЯ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПРАКТИК ПЕРЕМІЩЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЧЕРЕЗ КОРДОН

Зміни політичної, економічної та культурної ситуації в Україні, трансформація суспільних стосунків та свідомості, зміни форм власності та багато інших об'єктивних та суб'єктивних факторів на сучасному етапі посилюють проблематику раціонального використання історичних і культурних пам'яток, а також їхньої ефективної охорони, що передбачає удосконалення законодавства про культуру. Зокрема, актуальним є розробка напрямку, пов'язаного з охороною та використанням книжкових пам'яток, а передусім – удосконалення нормативного регулювання процесу їхнього переміщення через державний кордон, оскільки означена практика наразі перебуває в зародковому стані. У цьому контексті надзвичайно важливим є звернення до позитивного досвіду західних країн, зокрема країн Європейського Союзу.

Книжкова пам'ятка, що визначається сучасними дослідниками як рукописні і друківані книги та книжкові колекції, що мають історичну, культурну чи наукову цінність і охороняються спеціальним законодавством [1, с.8]; «видання чи окремих екземплярів, що наділений однією з ознак цінності з точки зору пріоритетності або етапності змісту, кількісної рідкості або хронологічної віддаленості від теперішнього часу, а також незвичністю книжково-матеріального втілення твору, художнього оформлення або має індивідуальні особливості, що характеризують умови побутування книги в суспільстві та в часі» [2, с.14], є специфічним видом пам'ятки історії та культури, унікальним та незамінним свідченням історичного розвитку людства. Її збереження як основи духовного, інтелектуального та матеріального життя суспільства необхідне для включення в сучасне та майбутнє наукове, соціально-економічне та культурне життя суспільства.

Інституалізація галузі охорони культурної спадщини в цілому та питання переміщення книжкових пам'яток через державний кордон являє собою процес визначення та закріплення правових норм, інтегрування їх в державну систему, що здатна діяти в напрямі задоволення суспільної потреби збереження культурної пам'яті.

Нормативно-організаційний супровід переміщення книжкових пам'яток через державний кордон здійснюється в межах державної охорони та використання історико-культурних пам'яток – історично сформованого соціального інституту, стійкої форми організації діяльності соціуму, спрямованого на реалізацію моральних та етичних норм, що забезпечують збереження та актуалізацію культурного спадку.

Ще до прийняття заходів із захисту культурних цінностей відповідно до міжнародних концепцій, в країнах Європейського Союзу нормативно-правовим законодавством з особливою увагою регулювалося переміщення книжкових пам'яток, зокрема їх вивіз з національної території, і заборонялося у випадку, коли це могло призвести до збідніння національного культурного спадку. Відповідно керівним принципом усього європейського нормативно-правового законодавства є те, що книжкові пам'ятки, як і решта культурних цінностей, через власну особливу природу не призначені для переміщення, а мають лишатися в межах державного кордону [5, р.310]. Наприклад, відповідно до італійського законодавства передбачається контроль за міжнародним переміщенням книжкових пам'яток з метою збереження цілісності культурного спадку, забороняється остаточний експорт книжкових пам'яток та їхнє вільне пересування, що виправдане необхідністю захисту культурного спадку окремих держав [4, р.44].

Цифрові технології активно перетворюють систему суспільного устрою в цілому та галузь культури зокрема. Цифровізація активно впроваджується в культурний простір, змінюючи не лише форму долучення до культурних цінностей, але й дозволяє набути нового досвіду взаємодії з культурним компонентом.

У 2011 р. Європейським Союзом було затверджено проєкт оцифрування європейського культурного спадку з метою його захисту та примноження. Відповідно до нього, усі держави-члени Євросоюзу були запрошені до «нового відродження» з об'єднанням в мережу європейського культурного спадку (усіх колекцій, що зберігаються в бібліотеках, архівах та музеях) задля забезпечення більшого доступу культури та знань Європи і позитивного впливу на такі важливі сектори як туризм, дослідження та освіта. Даний проєкт є частиною ширшої ініціативи, що реалізується Комісією в межах Європейського цифрового порядку денного з метою забезпечення переходу культурних закладів до цифрової епохи [4, р.141].

У межах практики оцифрування книжкових пам'яток європейських країн проводяться тематичні та широкомасштабні проєкти з комплексного оцифрування фондів (наприклад, фонди Бібліотеки та архіву Ватикану, фонди Королівської бібліотеки Нідерландів). Серед тематичних згадаємо проєкт, в межах якого було оцифровано і передано у відкритий доступ рукописи Леонардо да Вінчі – численні записні книжки, що зберігаються в різних закладах і приватних колекціях (частина з них недоступна дослідникам). Оцифрування «Кодексу

Арундела» (записні книжки Леонардо до Вінчі, датовані 1478–1518 рр., названі ім'ям графа Арундела, який скупив їх в 1639-х рр. в Іспанії) було реалізовано в межах спільного проекту Британської бібліотеки та компанії Microsoft. Нині у відкритому доступі представлено 570 оцифрованих у високому розширенні листів щоденників митця, а «Кодексу Фостера» (три томи заміток та замальовок, які Леонардо виконав в техніці «дзеркального» письма у 1487–1505 рр.) – в межах проекту лондонського Музею Вікторії і Альберта, в зібранні якого перебуває дана книжкова пам'ятка [6].

Особливу категорію видань складає так званий «вивезений спадок» – книжкові пам'ятки, які держава має повернути іншим країнам.

Надзвичайно важливою практика оцифрування книжкових пам'яток виявилася в контексті пошкодження (вирізання окремих сторінок, розділів, карт або ілюстрацій) та викрадення книжок з бібліотечних фондів з метою подальшого вивезення закордон (відповідно до нормативно-правового регулювання порядку переміщення культурних цінностей через державний кордон); передачі книжкових пам'яток за межі постійного зберігання в інші країни (тимчасовий вивіз культурних цінностей, що вважаються державною власністю, здійснюється державними музеями, архівами, бібліотеками та іншими державними сховищами з метою організації виставок, здійснення реставраційних робіт та наукових досліджень) та ін.

На сучасному етапі портал europa.eu пропонує доступ більш ніж до 15-ти мільйонів оцифрованих книжкових пам'яток, проте це лише невелика частина творів, що зберігаються в європейських бібліотеках [3].

Дане регулювання спрямовано передусім на збереження національного культурного спадку в державах-членах, і водночас ця нова ініціатива посприяла віртуальному поширенню культурного спадку, подоланню національних кордонів та створенню єдиного європейського культурного спадку. У контексті теми даного дослідження наголосимо, що створення бази даних культурних цінностей, зокрема книжкових пам'яток, значно полегшує процедури перевірки товарів, представлених на експорт, та виявлення спроб їхнього незаконного переміщення через державний кордон.

Джерела:

1. Горбань Ю. І. Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей у бібліотеках України : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 160 с.

2. Жаворонкова Е. Ю. Книжный памятник как объект формирования фонда крупной библиотеки : автореферат дис. канд. педагогических наук : 05.25.03 / Московский государственный университет культуры. Москва, 1998. 16 с.

3. Digital Agenda: "Comité des Sages" calls for a "New Renaissance" by bringing Europe's cultural heritage online. 2011. URL :

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_11_17 (дата звернення: 4 лютого 2021).

4. Magri G. La circolazione dei beni culturali nel diritto europeo: limiti e obblighi di restituzione. Quaderni del Dipartimento di Scienze Giuridiche dell'Università di Torino. 2011. nuova serie, 13. 154 p.

5. Siehr K. The protection of Cultural Heritage and International Commerce. International Journal of Cultural Property, 1997. Volume 6. Issue 2. pp. 304–325.

6. The Codex Arundel: Looking Through Da Vinci's Notebooks. Endpaper. 2013. URL : <http://blog.paperblanks.com/2013/03/da-vinci-codex-arundel/> (дата звернення: 4 лютого 2021).

УДК 02 (480)

Сафонова Тетяна Анатоліївна

кандидат наук із соціальних комунікацій

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРВІСУ НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ

Сьогодні у більшості країн Європейського Союзу досягнуте глибоке розуміння соціальної ролі бібліотек. У країнах з розвиненою демократією і ринковою економікою бібліотечне обслуговування населення розглядається як частина інформаційної політики держави.

Аналіз новітніх тенденцій розвитку інформаційно-бібліотечного обслуговування показує, що динамізм соціально-економічного життя, інформатизація суспільства, зростання наукового і культурного рівня людей, інформаційних потреб обумовлюють необхідність трансформації роботи бібліотек. Використання інформаційно-комунікаційних стало двигуном соціально-економічного розвитку багатьох країн світу, а забезпечення гарантованого вільного доступу громадян до інформації є одним з найважливіших завдань держав.

Спираючись на думку багатьох фахівців, Фінляндія є країною, що представлена новою моделлю бібліотек на самому високому технологічному рівні, які характеризуються відкритим інформаційним простором з гармонійним поєднанням традиційних функцій та генеруванням нових. У світовому бібліотечному середовищі фінські бібліотеки визнаються як одні з найкращих через свою доступність, відкритість та готовність до змін і вдосконалення. У сфері бібліотечного обслуговування широкого кола населення цю країну також можна розглядати як провідну. В теперішній час бібліотека набуває значного впливу у суспільному житті населення і займає місце основного центру освіти, дозвілля та культурного розвитку громадян. Зі зміною ролі бібліотеки набувають змін методи і форми

бібліотечного обслуговування користувачів. На прикладі бібліотечної системи Фінляндії можна дослідити процес реорганізації обслуговування і впровадження нової стратегії взаємодії з користувачами.

Усі бібліотеки Фінляндії є мережею. Центральна бібліотека для всіх публічних бібліотек – міська бібліотека Гельсінкі, обласні бібліотеки є центральними для регіонів, і в кожному муніципалітеті є центральна бібліотека з філіями. Ця ієрархія відповідальності кожного з суб'єктів закріплена в законодавчих нормативних актах. Провідною бібліотекою Фінляндії є Національна бібліотека у Гельсінкі (раніше вона була Університетською). На сьогодні Національна бібліотека, найбільша серед публічних у країні, є координаційним центром для університетських, політехнічних, спеціальних, публічних бібліотек [1].

Усі публічні бібліотеки прагнуть до роботи на основі єдиної методики каталогізації та обслуговування користувачів. З самого початку бібліотечна політика Фінляндії була націлена на забезпечення вільного доступу до літератури і бібліотечних послуг для підвищення освітнього рівня нації і сприяння особистому розвитку. Головним показником ефективності діяльності фінських бібліотек є відвідуваність, яка виступає індикатором затребуваності бібліотечних послуг.

Сучасна бібліотечна справа Фінляндії характеризується поширенням великої кількості новацій, спрямованих на підвищення якості обслуговування користувачів. Бібліотека – базовий культурний заклад Фінляндії, який виконує не тільки свої основні функції, але і є популярним місцем для зустрічей та творчої реалізації. У населення сформувався стійкий привабливий імідж бібліотеки як осередку дозвілля та освіти, а у влади – розуміння значимості бібліотек у суспільстві. Щороку в країні виходить понад 10 тис. книг фінською мовою. Більш ніж тисяча публічних бібліотек Фінляндії забезпечують пересічному фінському читачеві у середньому 20 книжок на рік [2].

Фінські бібліотеки є основною частиною всієї освітньої системи, тому практично всюди вони знаходяться поблизу навчального закладу. Бібліотеки організують національні свята, концерти. Їхня провідна роль полягає у збереженні національних фондів, задля чого створюються багаточисленні національні електронні бази даних [1].

Широкий спектр послуг на сьогоднішній день надає бібліотечна система Helmet. Це єдина мережа муніципальних бібліотек столичного регіону Фінляндії (Гельсінкі, Еспоо, Кауніайнен і Вантаа) [3]. До послуг користувачів більш ніж 60 бібліотек та 3,2 мільйони книг та інших матеріалів. Кожного дня в бібліотеках відбуваються цікаві події та заходи, інформація про які розміщується в календарі подій.

Об'єднані в мережу бібліотеки Helmet досягають результатів, яких неможливо було б досягти поодиночі. Перелік послуг бібліотечної мережі виглядає наступним чином.

Послуга бібліотечного консультування: у користувачів є можливість записатися на індивідуальну консультацію до бібліотекаря, якщо потрібна допомога з пошуком інформації або через складнощі використання комп'ютера. Інший аспект послуг бібліотечної мережі становлять послуги для роботи і відпочинку. До цієї секції входять послуги бронювання і використання бібліотечного комп'ютера. Забронювати час для роботи за бібліотечним комп'ютером в Гельсінкі і Вантаа можна особисто або через інтернет, для цього читачеві знадобиться номер читацького квитка і його пін-код.

Цікавими у аспекті бібліотечно-інформаційного сервісу є музичні послуги. Міські бібліотеки Helmet пропонують широкий вибір послуг як для любителів, так і для музикантів-професіоналів. У спеціально обладнаних студіях бібліотек вони можуть репетирувати свої твори, взяти музичні інструменти напрокат, забронювати кімнату для репетицій, студію для звукозапису або сцену.

Послуги для навчання в бібліотечній системі Helmet представлені наявністю вільного доступу до різних гаджетів і бездротової мережі. До послуг відвідувачів широкий вибір літератури, а також словників і баз даних. Досвідчені співробітники бібліотек завжди раді прийти на допомогу.

У бібліотеках даної системи є і послуги для роботи. Користувачі мають змогу забронювати комп'ютери і приміщення для індивідуальної або групової роботи. Є можливість проводити свої заходи у бібліотеці, виставки, лекції, презентації тощо.

Для послуг дозвілля в бібліотеках працюють мейкерспейси і майстерні. Мейкерспейс – це відділ бібліотеки, в якому відвідувач може здійснювати свої проекти, скориставшись пристроями, предметами, інструментами та програмами, наданими мейкерспейсом. У більшості мейкерспейсів можна користуватися 3D-принтером, швейною машинкою, взяти ноутбук для роботи в бібліотеці, а також оцифрувати аудіокасети, платівки або кіноплівку. Або надрукувати принти на футболку.

При необхідності, працівники мейкерспейса допоможуть розібратися з комп'ютером і мобільними пристроями. До інших послуг бібліотечної системи відноситься послуга речей напрокат. Крім предметів, що входять до фондів, бібліотеки Helmet пропонують своїм відвідувачам можливість скористатися сервісом прокату речей Kuipoma. Доступ до даного сервісу можливий в бібліотеці Валліле.

У кожній з бібліотек системи є власні мобільні бібліотеки – бібліобуси, послуги яких доступні всім користувачам. Всі шість бібліобусів Helmet – це такі ж бібліотеки, як, скажімо, бібліотека Пасіла або Селло. Тільки розміром поменше і з високим рівнем мобільності. У кожному бібліобусі працює електронний каталог, є можливість оформити читацький квиток, взяти і здати книжки, забрати замовлення або запитати поради у

бібліотекаря. Пересуваються такі мобільні бібліотеки за розкладом або за домовленістю.

На спеціальних зупинках бібліобуси проводять від півгодини до декількох днів, в залежності від ситуації. Väkky (Еспоо) і Skidi (Гельсінкі) спеціалізуються на дитячих послугах та заходах. Вони обладнані й оформлені, в першу чергу, для маленьких гостей і курсують по школам і дитячим садкам [4]. Великою популярністю у Фінляндії користуються бібліотеки самообслуговування. Це бібліотеки, в яких встановлена система, що дозволяє відвідувачам користуватися послугами бібліотеки самостійно. Години роботи таких бібліотек включають і той час, коли співробітників немає на місці. В цей час контроль за приміщеннями здійснюється автоматично за допомогою відеокамер [5].

Бібліотеки системи Helmet та їхні послуги користуються великою популярністю серед населення. Активного розвитку набуває і послуга самообслуговування та мобільний додаток Helmet « Кишенькова бібліотека». При розробці бібліотечних послуг у Фінляндії, перш за все, враховуються потреби користувачів. У бібліотечній системі Фінляндії реалізуються кілька проєктів, використовують різні технології – консорціуми «LINNEA 2», «FinELib», національний портал електронних ресурсів «Nelli» й ін. Мета цих проєктів полягає у забезпеченні користувачам онлайн-доступу до широкого кола наукових електронних матеріалів через єдиний інтерфейс [6].

Можна зробити висновок, що зараз у Фінляндії сфера надання бібліотечно-інформаційних послуг розвивається високими темпами. Бібліотеки впроваджують нові технології і мотивують людей до відвідування бібліотеки, розробляють плани з розвитку систем обслуговування, які вже показують свої результати, проводиться робота в інтернет-структурах щодо розвитку і допомоги користувачам при роботі з бібліотекою. Все це в цілому показує високий рівень організації і виховання суспільства за допомогою бібліотек.

Про досвід бібліотек цих країн можна багато що ще сказати, він дуже багатий і оригінальний. Добре розроблені системи залучення читачів будь-якого віку і бібліотечно-інформаційного сервісу в цілому можна і потрібно застосовувати у нас в країні. Цей досвід гідний захоплення, вивчення і втілення на практиці.

У свою чергу, відстеження нових тенденцій підготує бібліотекарів до наступної хвилі соціальних і технологічних перетворень, щоб забезпечити сприятливе майбутнє для бібліотек та бібліотечної професії як лідера у інформаційному світі.

Джерела:

1. Шуляк С. Електронні бібліотеки країн Скандинавії / С. Шуляк // Образ. – 2018. – Вип. 1. – С. 74-81.
2. Соломенникова В. К. Обслуживание пользователей: направления, проблемы, решения, перспективы / Соломенникова В. – Режим доступа: http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnuk_NB/2012_Vupysk_VII/291-296.pdf .

3. Авдеева Н.В., Сусь И.В. Национальные электронные библиотеки разных стран: реальность и перспективы / Н.В. Авдеева, И.В. Сусь // Информационные ресурсы России. – 2016. – №2. – С. 15-19.

4. Библиобусы Вантаа, Хельсинки и Эспоо [Электронный ресурс] / Helmet. – Электрон. дані. – [Фінляндія], 2017. – Режим доступу: http://www.helmet.fi/gu-RU/Bibliotechnye_uslugi/Bibliobusy. – Мова рос., фін. – Назва з екрана. – Дата звернення: 13.09.2017.

5. AboutHelka [Электронный ресурс] / Helsinki University Library. – Finland. – Режим доступу: <https://helka.finna.fi/Content/about>.

6. Финские библиотеки [Электронный ресурс] // Все о Финляндии. – Режим доступу: <https://intofinland.ru/финские-библиотеки>.

УДК 378: 004.01

Кропочева Наталія Миколаївна

науковий співробітник

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського,

м. Київ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК: ПРОЄКЦІЯ ЗМІН ЧИ ЗМІНА ПРОЄКЦІЙ

Тема наукового дослідження відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського (надалі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) орієнтована на вивчення інформаційних ресурсів освітнянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти (2020–2022 рр.).

Зазначена тема певною мірою продовжує низку досліджень попередніх років, проведених в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. В той же час, слід відмітити, що першорядні завдання зазначеного наукового дослідження включають ряд взаємопов'язаних понять і термінів, що кардинально змінюють узагальнене сприйняття й рівень вирішення проблемних питань дослідження, сфокусованих у стратегічно важливих суспільних сферах.

Перш за все, слід визначити та артикулювати низку питань, що виникають під час ознайомлення із зазначеною темою. По-перше, визначаючи напрями і мету створення галузевих інформаційних ресурсів, ми приймаємо аксіоматичність положень про постійне оновлення, удосконалення інформаційних технологій, програмного забезпечення, продовження автоматизації діяльності бібліотек, створення оптимальних можливостей доступу до контенту, підготовленого фахівцями бібліотечних установ.

По-друге, змінюючи та удосконалюючи форми та методи створення інформаційних ресурсів, більш коректно називати це структурованими інформаційними потоками, адже кожна бібліотечна установа намагається створювати ту модель інформаційного забезпечення, що найбільше відповідає змісту навчального процесу, тематиці наукових досліджень і досягненню відкритості та доступності продуктованих інформаційних потоків.

І, по-третє, фокусуючи увагу на цільових інформаційних запитах певних груп користувачів, ми декларуємо (в певному розумінні) подальші механізми співробітництва, кооперації, партнерства з урахуванням принципів динамічності, нелінійності, доповненості, що формуватимуть в подальшому вироблення, точніше, застосування комунікаційних каналів різноманітного тематичного спрямування.

Визначену послідовність міркувань щодо назви наукового дослідження продовжимо в руслі тих пріоритетних орієнтирів, що визначатимуть цільові блоки дворівневого характеру, трансформація кожного із яких внесе певні змістові зміни і в стан другого компоненту. Тобто зміни в формах, методах відображення створених інформаційних продуктів, трансформації в рівнях доступу до них створюють додаткові варіативні засоби представлення свого наукового доробку користувачами різних цільових груп.

З'ясуємо стрижневі аспекти зазначеного положення.

Створені та представлені в науково-інформаційному середовищі закладів вищої освіти репозитарії, платформи відкритих журнальних систем, бази даних дисертаційних та магістерських робіт, результати конференцій та інших науково-практичних заходів, інформаційно-методичні матеріали (плани, програми), навчальні ресурси, репрезентовані в системі Moodle, дистанційні курси, онлайн-курси широкого діапазону навчальних дисциплін (зокрема в умовах поширення COVID-19), сформовано за інформаційно-бібліографічною класифікацією, окрім репозитаріїв та е-навчальних ресурсів, що мають різновекторну спрямованість.

Таким чином, виокремлені інформаційні ресурси дають можливість атрибутувати їх за такими складовими:

- типовидовий розподіл документів;
- способи представлення даних;
- відтворення за допомогою електронних технічних засобів.

З огляду на особливості згенерованих інформаційних ресурсів та особливості представлення наукових звітів щодо виконання науково-дослідницьких досліджень в рамках закладів вищої освіти, можемо стверджувати наступне:

–структурування сформованих бібліографічних, реферативно-аналітичних ресурсів відповідно до наукових досліджень, здійснюваних (завершених) науковими бібліотеками

закладів вищої освіти, слід оприлюднювати у формі тематичних (на рівні кафедри, факультету) збірок в інституційних репозитаріях та інших відкритих е-архівах бібліотек ЗВО;

– диференціація інформаційних ресурсів за рівнем, місцем їхнього продукування (зовнішніх, власної генерації, локального доступу) [1, с.51].

Окреслені напрями створюють певні проблемні та дискусійні зони, пошуки вирішення яких розширюватимуть інформаційне поле узагальнень, висновків та вироблення практичних механізмів цілеспрямованого впливу на процес проєктування інформаційно-освітнього середовища та електронних ресурсів.

Джерела:

1. Пономаренко Л. О. Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти: найістотніші результати першого етапу НД // Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України: матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (22 груд. 2020 р.). – Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2020. – С. 50–52.

УДК 075:352.07

Пристаї Галина Іванівна

кандидат наук із соціальних комунікацій

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,

м. Івано-Франківськ, Україна

МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ:

НОВІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ З ІНФОРМУВАННЯ ТА ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ МЕДІАСВІДОМОСТІ МЕШКАНЦІВ

Праця присвячена дослідженню втілення грантової програми кафедрою журналістики Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в межах реалізації проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Аналізується досвід роботи за 2020-2021 рр., наведено плюси та мінуси проведення онлайн-тренінгів, запропоноване авторське бачення впровадження міжнародних проєктів.

Ключові слова: *інфомедійна грамотність, соціальні мережі, медіаграмотність, IREX, кафедра журналістики, проєкти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.*

Актуальність даної теми полягає у необхідності поглиблювати рівень знань з медійної грамотності серед громадян України. Мета публікації – висвітлити прийоми та концептуальні підходи з інформування та перезавантаження медіасвідомості мешканців Івано-Франківщини на прикладі реалізації грантової програми кафедрою журналістики Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Зазначимо, 15 серпня 2020 року кафедра журналістики Факультету філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» для реалізації міжнародного проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» пройшла конкурсний відбір. Грантова заявка на тему: «Створення та розповсюдження друкованих матеріалів і проведення тренінгів для популяризації медіаграмотності» отримала грантову підтримку IREX для реалізації проєкту.

Метою запропонованої діяльності було створення, розповсюдження друкованих матеріалів та проведення тренінгів для популяризації медіаграмотності в селах, малих містах, територіальних громадах Івано-Франківської області, а також школах, ліцєях, коледжах м. Івано-Франківська.

Проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» виконувався Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси. Грантова програма розроблена для вищих навчальних закладів.

До реалізації проєкту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» були залучені викладачі та студенти кафедри журналістики: Пристай Галина Іванівна – керівник проєкту; Князюк Ігор Васильович – менеджер, а також експерти: Марчук Ганна Іванівна, Бойчук Ігор Васильович, Марчук Наталія Василівна, Хороб Соломія Степанівна, Савчук Руслана Любомирівна, Шотурма Наталія Володимирівна.

За умовами грантової програми даний проєкт реалізувався представниками університету у співпраці з громадською організацією у період з жовтня 2020 року до лютого 2021 року. Відповідно до грантової програми IREX, проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» реалізувався представниками університету у співпраці з громадською організацією. Виокремимо, що був підписаний «Протокол про наміри» між партнерською громадською організацією «Асоціація сталого розвитку громад» та ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» для реалізації проєкту.

Відмітимо, проєкт спрямований на розвиток навичок слухачів, які не уявляють свого життя без інтернету чи телебачення, критично ставитися до інформації та перевіряти її. Інформувати школи з районних центрів, ОТГ та сіл про основи медіаграмотності та

критичного сприйняття інформації. Проєкт ставив перед собою завдання допомогти школярам розібратися що таке медіа та як працювати з інформацією.

У контексті порушеної проблеми проєкт також спрямований на те, щоб учні отримали рівний доступ до якісної освіти, як в містах і ОТГ, так і в селах. Окрім цього, територіальні громади повинні навчилися управляти освітою ефективно, долучати громадян до прийняття рішень, а школа – стати освітнім центром громади, осередком демократії та прав людини.

Наголосимо, у зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19 і через можливі непередбачувані ситуації для реалізації проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» керівником проєкту був створений Резервний робочий план. Ризики були передбачені, тому до реалізації завдань проєкту залучено семеро тренерів-експертів та налагоджена комунікація із органами місцевого самоврядування, головами територіальних громад та директорами освітніх закладів Івано-Франківщини. У резервному плані було прописано, що аналізуючи становище, яке склалося в Україні у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 та згідно з укладеним Меморандумом в межах реалізації проєкту, можна констатувати, що ризику не підлягали жодні поставлені, прописані та завізовані завдання у затвердженому Робочому плані. Також прописано, що без жодних ризиків відбудеться проведення заключної сесії та підготовка звіту реалізованого проєкту. Кожен із семи тренерів відповідав за певну ділянку роботи та був залучений до фінального проведення показового заходу.

Зазначимо, що впроваджуючи грантові програми проєкту грантери застосовували нові інструменти із впровадження інфомедійної грамотності. Вперше, втілюючи міжнародний проєкт, було проведено тренінги на тему: «Інфомедійна грамотність: DOs and DON'Ts, тобто «Інфомедійна грамотність – за і проти, або плюси і мінуси». Тренерам – викладачам кафедри вдалося створити, розробити, написати та апробувати на практиці:

- 1) два види єврофлаєрів;
- 2) макети брендової продукції проєкту (рол-ап, блокноти, футболки);
- 3) два сценарії онлайн-тренінгів з інфомедійної грамотності;
- 4) презентації;
- 5) відеоролик.

Вищенаведені створені та використані брендові матеріали, які були підтримані донором, тільки підсилювали значущість тематики проєкту. Тож розроблені друковані матеріали студентами 1-го курсу спеціальності «Журналістика» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника підсилили навчання учасників проєкту розрізняти факти від суджень, донести інформацію як працюють медіа, визначати неправдиві новини, а також як протидіяти дезінформації, пропаганді та маніпуляціям. Електронні та

друковані матеріали, створені в межах проєкту, надані громадськості після публічного спілкування.

Проєкт допоміг розвинути навички інфомедійної грамотності як вчителям, так і учням, покращив якість освіти в громадах Івано-Франківщини. Відмітимо, у рамках Грантової програми проєкт передбачав проведення 20 тренінгів у закладах освіти Івано-Франківської області із залученням 400 учасників та заключну сесію для учасників тренінгів щодо підведення підсумків проєкту із залученням ЗМІ. Усі заплановані результати були досягнуті та отримано приємні неочікувані результати. На прохання громадськості Івано-Франківщини залучено 558 учасників та проведено 23 тренінги, а також на прохання керівництва охоплена Закарпатська область – школярі та вчителі Рахівської школи.

Зазначимо, що на завершення проєкту, відповідно до Угоди, 10 лютого 2021 року проведено завершальну онлайн-конференцію із залученням 65-х учасників (заплановано було 50 учасників) та із дотриманням дистанції було проведено прес-конференцію на прохання ЗМІ Івано-Франківщини. Також керівником проєкту Галиною Пристай у ток-шоу «Європейський вектор» на телерадіокомпанії «ВЕЖА» проведено інтерв'ю про завершення і значимість проєкту. Тож разом із фінальною конференцією та прес-конференцією проєкту фахівцями кафедри журналістики Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника проведено 26 публічних онлайн-заходів та залучено 638 учасників. Родзинкою проєкту є створений та погоджений командою IREX відеоролик про поширення фейкових новин у соціальних мережах.

Варто наголосити, найбільшим успіхом проведення тренінгів є те, що проєкт викликав велике зацікавлення самою тематикою. Про це свідчать висновки, коментарі, цитати учасників, які навчилися різним інструментам для перевірки інформації, дезінформації, стали медіаграмотнішими та критично мислячими. Зазначимо, вся інформація зафіксована виключно для звітності донора.

Варто зазначити, що досягнута основна ціль грантової програми:

- сприяння медіаграмотності на місцевому рівні та формування спільноти людей, які критично оцінюють інформацію, яку вони споживають;
- розроблення та використання інноваційних рішень та підходів для навчання медіаграмотності в Інтернеті;
- підвищення обізнаності про медіаграмотність у суспільстві.

Треба зауважити, що втілюючи грантову програму, фахівці спеціальності «Журналістика» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» зіткнулися з кількома проблемами, які у майбутньому будуть враховані. Це проблеми з технічним ресурсом та платформами для проведення проєктів. Наголосимо, потрібно

враховувати також територіальні межі, де втілюються проєкти. Виконуючи умови донора у період карантину, тренінги проводилися виключно онлайн, але не всі учасники володіли навичками платформи Zoom, яка була вимогою IREX. Також у багатьох запланованих закладах Івано-Франківщини навчання проходило офлайн і це також створювало ризики для неможливості проведення тренінгів.

Методологія досягнення результатів грантової програми стала затребуваною і прорекламованою командою кафедри журналістики Факультету філології як у Івано-Франківській області, так і для міст інших регіонів України. Так, на фінальній онлайн-конференції були пропозиції від вчителів – учасників тренінгів про продовження проєкту. Учасники запропонували команді IREX розробити тренінги для усіх навчальних дисциплін у школах.

Проведені тренінги стали також частиною профорієнтаційної роботи спеціальності «Журналістика». Розроблені в межах проєкту тренінги будуть використовуватися викладачами кафедри журналістики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника для проведення тренінгів і у навчальних закладах та для стейкхолдерів, не охоплених проєктом, із зазначенням, що вони є результатом проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» від IREX .

Тож проєкт завершується, але вже заплановані територіальні межі, де будуть проведені додаткові тренінги. Це міста, які не були прописані у Робочому плані та Угоді в межах втілення проєкту. Є заявки від мешканців міст та сіл територіальних громад Івано-Франківщини: Косів, Рогатин, Тисмениця, Верховина, Лисець тощо. Зазначимо, що є заявка для проведення тренінгу у березні-квітні 2021 року для інституцій культури м. Харкова.

Отже, можна відзначити, що в межах проєкту досягнуто мету покращити якість освіти в громадах, щоб учні та мешканці незалежно від того, де територіально знаходиться навчальний заклад, мали доступ до якісної освіти. Значимим є те, що проведено нетворкінг та створено мережу людей, зацікавлених у темі медіаграмотності. Дану мережу можна використовувати для проведення заходів (онлайн і офлайн) в майбутньому, а також для залучення до майбутніх проєктів IREX. Розроблені брендові матеріали будуть використовуватися учасниками проєкту і в майбутньому, тому їх можемо віднести до середньо- та довгострокових результатів проєкту.

Результати проведеного дослідження не є завершеними. Наступні розвідки будуть присвячені дослідженню цільової аудиторії грантових програм, розвитку та поширенню напрацювань і досвіду інфомедійної грамотності у інших областях України, так як проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» втілювався у 12 регіонах України з 20 індивідуальними проєктами.

Джерела:

1. Газетна журналістика : навч.-метод. посіб. для спец. 6.030200 – Журналістика / укл. О. В. Богуславський. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2003. – С. 5-7.
2. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.92 [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2782-12>.
3. Потятиник Б. Вимирання традиційних медій скасовується (принаймні до 2015 року) [Електронний ресурс] / Б. Потятиник // Сайт Інституту медіаекології. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/mediaeco/index.htm>.
4. Сайт «PRINT-PORT». – Режим доступу: <http://www.print-port.com.ua> .
5. Сайт. – Режим доступу: <https://kjourn.pnu.edu.ua> .
6. Сайт. – Режим доступу: <https://pnu.edu.ua/blog> .

УДК 021.2:[328.181:004]

Плахтій Альона Миколаївна

аспірантка

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

БІБЛІОТЕЧНІ ОСВІТНІ ПРОЄКТИ З ЕЛЕКТРОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДИ

Сьогодні функції та зміст діяльності публічних бібліотек України суттєво розширюються і вони стають дедалі важливішими для суспільства: зростає затребуваність цих закладів серед мешканців регіонів, їхніми послугами й можливостями активніше користуються органи державної влади та місцевого самоврядування. На нашу думку, така взаємодія вкрай важлива і вона має поглиблюватися задля успішного розвитку бібліотечно-інформаційної сфери країни. Адже, коли поступ суспільства дедалі більше пов'язується саме з інноваційними чинниками економічного зростання і підвищення якості життя населення, значно актуалізується проблема пошуку нових форм і методів державного регулювання соціальної сфери (суб'єктом якої є бібліотека) на принципах партнерства і договірних засадах [1, с.6].

Напрямки, в яких може розвиватися співпраця: організація пунктів доступу до офіційної інформації органів влади; надання юридичної консультативної допомоги; організація пунктів доступу громадян до електронного урядування; організації віртуальних виставок, екскурсій, лекцій тощо, реалізації проєктів історико-патріотичної спрямованості; інформаційне обслуговування представників влади; участь у грантових конкурсах, що організовують державні та місцеві органи влади; співробітництво з депутатами обласних, районних, міських, сільських та селищних рад.

Реалізація цих напрямів досягається шляхом програмно-проектної діяльності бібліотек. Робота за програмами дає можливість вирішувати актуальні проблеми в питаннях обслуговування населення, допомагає залучати потенційних спонсорів, зацікавлені організації, сприяє підвищенню іміджу бібліотеки в суспільстві.

Виділяють три класи програм, у яких беруть участь бібліотеки. Це мегапроекти, що являють собою цільові програми розвитку культури на обласному чи регіональному рівнях. Вони містять ряд взаємозалежних проектів розвитку не тільки бібліотечної діяльності, але і музеїв, театрів, центрів дозвілля, тобто всієї сфери культури, об'єднаної в мегапроекті загальною метою, виділеними ресурсами і часом, що відпущений на їхнє виконання. Інший клас складають мультипроекти – комплексні програми, пов'язані з визначенням концепцій і напрямків стратегічного розвитку бібліотек, пристосованого до динамічних змін зовнішнього середовища. Такий тип програмування формується сьогодні в бібліотечній сфері на рівні малого міста. Саме мультипроекти відображають важливі тенденції керування бібліотечною справою на регіональному рівні. Третій клас проектів – монопроекти, що здійснюються на рівні однієї бібліотеки. Вони мають певну мету і чітко визначені норми по фінансах, ресурсах, часу і якості [2, с.3].

Бібліотеками досить активно використовується можливість втілення в свою роботу нових ідей, проектів та отримання допомоги на їхню реалізацію. Таку можливість надавали і надають різноманітні програми, благодійні організації та професійні об'єднання («Бібліоміст», Міжнародний фонд «Відродження», Міжнародний бібліотечний фонд «Україна 3000», Міжнародний бібліотечний фонд захисту та сприяння розвитку бібліотек України тощо), які оголошують різноманітні конкурси. Так, Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) в рамках програми «Бібліоміст» щоквартально, з 2010 р. по 2014 р., проводився конкурс проектів співпраці бібліотек з місцевими громадами, призначений саме для публічних бібліотек України.

Розглянемо детальніше приклади співпраці бібліотек з громадою та владою. З часу затвердження Президентом України Указу Про Національну програму правової освіти населення від 18 жовтня 2001 року N 992/2001, метою якої є підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права і обов'язки, бібліотеки активно включились в роботу з популяризації правової інформації серед населення. Визначним кроком до цього було створення, перш за все, публічних центрів регіональної інформації. Основними ресурсами в них є: копії розпоряджень, постанов, рішень місцевих органів самоврядування соціокультурного стану та розвитку. Така діяльність не лише забезпечує «прозорість» діяльності органів влади для населення, але й утворює необхідне

підґрунтя для зворотного зв'язку з населенням, вивчення потреб користувачів і представників владних структур, координацію зусиль населення й влади щодо розв'язання поточних та перспективних завдань життя місцевості або регіону.

Важливим для успішного розвитку бібліотек України був проєкт Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)». У 2001 році урядом США було виділено приблизно два мільйони доларів на відкриття в публічних бібліотеках по всій Україні майже 150 безкоштовних інтернет-центрів для читачів. Завдяки цьому бібліотеки з різних регіонів України (національного рівня, республіканські (АР Крим), обласні, міські, районні, сільські) стали переможницями всеукраїнського конкурсу проєктів, який проводився під час реалізації цієї програми. Кожна бібліотека, яка перемогла, отримала до 24 тисяч доларів на придбання техніки, програмного забезпечення, оплати послуг провайдера, навчання користувачів [3].

Під час проведення програми відбувся ряд тренінгів для бібліотекарів з надання читачам цієї нової послуги. Центр інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, який організовував та проводив конкурс LEAP, постійно навчав директорів бібліотек і керівників проєктів, консультував бібліотекарів, а також через відкриті в усіх областях України інтернет-центри поширював інформацію з актуальних питань. Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Української бібліотечної асоціації був співорганізатором даного проєкту. Як підкреслено у масштабному дослідженні «Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та Інтернету» (К., 2008), «завдяки цьому проєкту була розроблена концепція створення центрів Інтернету в публічних книгозбірнях, здійснювалося навчання персоналу бібліотек. Проєкт сприяв розвитку співпраці з органами влади та громадами».

Більш того, відкриття цих центрів стало поштовхом для: збільшення підтримки бібліотек з боку владних структур і бізнесових кіл; привернення уваги до книгозбірень засобів масової інформації; активізації співпраці з громадськими організаціями, закладами освіти та науковими установами. Цей проєкт реалізовувався шляхом поетапного проведення багатьох конкурсів. У 2010 р. було проведено спеціальний конкурс «LEAP-2010: оновлення комп'ютерів і програмного забезпечення для успішних Інтернет-центрів», який мав на меті переоснащення вже діючих інтернет-центрів. За результатами конкурсу гранти отримали 22 бібліотеки з різних областей України, хоча було в планах надати гранти всім книгозбірням, чому завадило недостатнє фінансування проєкту.

У 2005 р., профінансувавши спеціально обладнані робочі станції та принтери для шрифту Брайля в Центральній спеціалізованій бібліотеці для сліпих у Києві та в обласних бібліотеках Рівного та Херсону, уряд США реалізував також ініціативу розширення доступу

до інтернету незрячих. Ці центри стали першими в Україні публічними інтернет-центрами для сліпих; завдяки ним незрячі можуть активніше брати участь у житті суспільства та спілкуватися із друзями і колегами в Україні й закордоном [4].

Прикладом ефективної діяльності бібліотек у контексті розвитку громадянського суспільства є проєкт зі створення пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках, започаткований Українською бібліотечною асоціацією (УБА) в червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Основною метою проєкту було визначено:

1) сприяння розбудові правового суспільства, створення умов доступності та прозорості рішень влади для громадськості, розширення участі громадян у законотворчому процесі, створення віддаленого доступу до всіх видів відкритої державної інформації, що відповідає індивідуальній та суспільній значущості;

2) використання ресурсів і потенціалу бібліотек для реалізації концепції електронного урядування, забезпечення високого ступеня обізнаності з наявними ресурсами електронного урядування та його послугами;

3) сприяння участі громадськості та інститутів громадянського суспільства у процесах підготовки та експертизи проєктів рішень, які приймаються на всіх рівнях державного управління, налагодження чіткої комунікаційної системи у середовищі «влада-громада» шляхом розбудови Мережі Пунктів доступу громадян до офіційної інформації у бібліотеках України.

Пункти доступу громадян (ПДГ) – це інформаційні центри у бібліотеках України (спеціально облаштоване комп'ютерне місце з підключенням до інтернету), де громадяни мають можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади (з електронних джерел у т. ч.) та дізнатись, яким чином можна долучитись та впливати на законодавчий процес.

У 2010 році розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні. Для того, щоб поширити можливості електронного урядування серед населення та залучити до цієї мети бібліотеки України, було розроблено проєкт «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», який є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий уряд»», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 220-р., за допомогою якого з'ясувалися основні тенденції ринку електронних послуг на державному та регіональному рівнях, обговорюються шляхи залучення населення областей України до використання електронних послуг, ефективність просування цих послуг серед мешканців областей, узгоджуються програми спільних дій та відпрацьовуються ефективні механізми

взаємодії органів та установ у сфері надання адміністративних послуг онлайн. У рамках цього проекту проходили й «особливі» тренінги з електронного урядування, адже участь брали й люди з особливими потребами. Ця категорія населення, як жодна інша, потребує можливості відстоювати свої права та вирішувати побутові питання, не виходячи з дому. На цих тренінгах громадяни дізнавалися, як писати звернення до органів влади різних рівнів і конкретних народних депутатів, про вебресурси, де можна познайомитися зі спеціалізованим законодавством та запропонувати зміни до нього.

У 2014 році Фонд «Монсанта» ухвалив рішення про виділення 1,8 млн. гривень на реалізацію соціального проекту Української бібліотечної асоціації у 5 областях (Вінницькій, Житомирській, Рівненській, Полтавській та Черкаській). Проект, що став переможцем міжнародного грантового конкурсу Фонду, був спрямований на перетворення 25 сільських бібліотек на сучасні інформаційні центри.

Проект «Бібліотека – громада: відкритий простір» передбачав обладнання сільських бібліотек комп'ютерною та офісною технікою, поповнення бібліотечних фондів літературою, періодикою та іншими інформаційними ресурсами. Планувалося навчити працівників цих установ користуватися комп'ютерною технікою та ефективно використовувати інформаційні ресурси інтернету. Загальною метою проекту було створення сучасних центрів суспільної активності заради розвитку місцевих громад.

У 2014 році Українська бібліотечна асоціація розпочала проект «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців конституційних прав», який проводився за фінансової підтримки Посольства США. Проект передбачав проведення тренерами регіональних тренінгових центрів для бібліотекарів у кожній області України циклу з шести вебінарів, що орієнтовані на навчання громадян України віком від 18 років більш ефективно реалізовувати своє виборче право [5].

Навчальні вебінари інформували про виборчі права громадян України; вибори народних депутатів до Верховної Ради України; вибори Президента України; вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів; способи захисту своїх виборчих прав; діяльність Центральної виборчої комісії.

Формат вебінару дозволяв користувачам пройти навчання, не виходячи з дому. Ті, хто не міг прослухати вебінар у реальному часі, отримували доступ до запису всього навчального циклу, який був розміщений на сайті бібліотеки-учасниці проекту від області, а також на блозі УБА «Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек».

У 2015 році Українська бібліотечна асоціація, а саме Молодіжна секція УБА, стала партнером Британської Ради в Україні у межах проекту «Активні громадяни». Мета проекту полягала у сприянні соціальним змінам і забезпеченні сталого розвитку шляхом створення і

розбудови мережі молодих лідерів із залученням молодіжних організацій, які є рушіями реформ у своїх громадах, та надання їм знань і навичок, що сприятимуть побудові відносин між людьми на засадах рівності та рівних можливостей, поваги до різноманіття, вміння вести безконфліктний діалог. В Україні проєкт був спрямований на набуття молоддю знань і навичок, які б сприяли міжкультурному діалогу та вирішенню конфліктів в масштабі всієї України, насамперед на Сході України.

Основні компоненти проєкту включали:

- тренінгові семінари для молоді, які охоплювали вміння ефективної взаємодії для кращого розуміння місцевих громад і глобальної взаємозалежності, питання сталого розвитку для запровадження позитивних змін, навички планування і менеджменту проєктів;
- поширення учасниками отриманих знань у своїх громадах серед молоді;
- проєкти соціальної дії, які будуть розроблятися і запроваджуватися учасниками програми на основі набутих знань та їх поглядів на потреби розвитку своїх громад.

У 2016 році Українська бібліотечна асоціація стала одним із співорганізаторів проєкту «Містки громадської активності», що фінансувався Європейським Союзом, Національним фондом на підтримку демократії та Польсько-Американським Фондом Свободи в рамках програми RITA – «Зміни в регіоні», яку реалізує Фонд «Освіта для демократії, та впроваджувався у партнерстві з ГО «Центр культурного менеджменту» (Львів), Благодійним фондом «Помагаєм» (Дніпро) та Фондом розвитку інформаційного суспільства (Варшава).

Цей дворічний проєкт був орієнтований на сприяння демократичним перетворенням в Україні шляхом впровадження нових, а також підтримки вже існуючих активних громадських ініціатив з особливим акцентом на невеликих містах, які виявилися найбільш уразливими в сучасних українських умовах. Цільовою групою проєкту стали лідери громадянського суспільства, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та громади невеликих українських містечок. Проєкт діяв у всіх регіонах України, але перевага надавалася учасникам з Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Львівської та Харківської областей. Проєкт був покликаний покращити зв'язки і співпрацю між цільовими групами, сприяв суспільному діалогу та кращому взаєморозумінню, а також підвищив залучення місцевих спільнот до впровадження соціально-економічних змін [5].

Вже багато років у бібліотеках міст України створюються Центри обслуговування громадян, які забезпечують доступ населення до послуг в системі електронного урядування. Вони надають теоретичну та практичну допомогу з доступу громадян до інформації про послуги, що надаються національними та місцевими органами влади. Завдяки цьому зменшується бюрократія та розширюються права й можливості громадян, що позитивно впливає на доступність, прозорість, зрозумілість, а, найголовніше, – на ефективність

місцевого урядування. Ініціатива з електронного урядування вже допомогла багатьом бібліотекам стати невід'ємними центрами громади для мешканців свого міста, а незабаром цю можливість зможуть мати й більшість бібліотек сільських громад.

З метою ще більшої взаємодії бібліотеки та громади, захисту спільних інтересів, вивчення думки місцевої громади щодо ролі бібліотечних закладів у нових умовах, проводяться громадські обговорення / слухання. Найчастіше такі заходи проводять для висловлення думки громадськості щодо конкретного рішення або заходу місцевої влади. Громадські слухання можна розглядати як форум, на якому збираються окремі громадяни, групи громадян та місцеві посадові особи для обміну думками та інформацією щодо конкретного питання перед прийняттям рішення або з метою зміни вже прийнятого. Всі, хто бере участь у громадських обговореннях, можуть обмінятися важливою та актуальною для них інформацією, тим самим створюючи атмосферу відкритості та легітимності рішень влади, підвищуючи власну поінформованість та надаючи громаді більше влади.

Успішна діяльність публічних бібліотек України в місцевих громадах висвітлюється на блозі Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади». Ключове завдання блогу як простої та відкритої платформи – у створенні можливості для взаємозбагачення бібліотек ТГ через обмін найкращими практиками та сприяння якісним змінам у бібліотечній сфері України.

Сьогодні українське суспільство переживає зміни, пов'язані з реформою децентралізації державної влади в Україні та створенням територіальних громад. Бібліотеки, як соціальні заклади, здатні позитивно впливати на формування культурного середовища в громаді, доносити інформацію до широкого кола людей. Проектна діяльність стає рушійною силою для розвитку бібліотеки, сприяє впровадженню у нашу діяльність нових інформаційних технологій, створенню центрів вільного доступу до інформації, запровадженню нових бібліотечних послуг з безкоштовним доступом до мережі Інтернет. Проектна діяльність змінює професійну свідомість бібліотечних працівників, спонукає їх до пошуку реальних можливостей щодо вирішення нагальних проблем.

Джерела:

1. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. Вип. 4. – С. 3–7.
2. Проектна діяльність бібліотек – вимога часу: методичні поради / Надвірнянська ЦРБ; уклад. М. Кушнерчук, 2016. 10 с.
3. Публічна бібліотека імені Лесі Українки міста Києва. URL: <http://lucl.kiev.ua/index.php/pro-biblioteku-4/pro-biblioteku-54> (дата звернення: 18.02.2021).
4. Шендрік О. О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України (90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. з соц. ком. : 27.00.03 «Книгознавство,

бібліотекознавство, бібліографознавство» / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2018. 21 с.

5. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti> (дата звернення: 15.02.2021).

УДК 027.7:[004.4+004.77

Сошинська Ярослава Євгенівна

кандидат історичних наук, доцент

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК МОБІЛЬНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ КОРИСТУВАЧІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Повсюдна цифровізація, яка отримала своє прискорення в умовах пандемії, безперечно, впливає на розвиток сервісів, що пропонуються користувачам університетських бібліотек. В економічно та інформаційно розвинених країнах саме університети є потужними дослідницькими та інноваційними центрами, а їхні бібліотеки – мультифункціональними інформаційними системами.

Однією з трансформаційних тенденцій нашого життя – повсякденного, професійного, академічного – є розвиток мобільних сервісів, що значно розширює наші можливості роботи з інформацією та робить її помітно комфортнішою. За даними Statista, у 2020 році кількість унікальних користувачів мобільного інтернету склала 4,28 мільярди або понад 90 % усього світового інтернет-населення. При цьому клієнти значно збільшили свій досвід користування різного роду мобільними додатками [1].

З огляду на цей тренд, університетські бібліотеки, відповідаючи, а часом і випереджаючи запити користувачів, також розвивають свої послуги на основі мобільних технологій. Ще 2014 року Yan Quan Liu та Sarah Briggs проаналізували мобільні сервіси ста провідних університетських бібліотек [2] та дійшли таких висновків:

1) найпопулярнішими мобільними послугами бібліотек є електронні книги (93%), мобільна версія електронного каталогу (88%), мобільний доступ до бібліотечних баз даних (82%), мобільна версія вебсайту бібліотеки (82%), надсилання мобільних текстових повідомлень (77%), QR-коди (59%), спеціальний мобільний додаток для вебсайту бібліотеки (29%) та доповнена реальність (5%).

2) більшість бібліотек (83%) пропонували користувачам від чотирьох до шести вказаних вище мобільних сервісів;

3) мобільні версії вебсайтів бібліотек, як правило, надавали користувачам інформацію про графік роботи бібліотеки, контактну інформацію, доступ до персональних акаунтів, дозволяли здійснювати пошук в електронному каталозі та базах даних (наприклад, EBSCOhost Mobile, JSTOR та PubMed), продовжувати термін користування книгами, користуватися міжбібліотечним абонементом;

4) університетські бібліотекарі активно комунікували з користувачами, відповідаючи на їхні запити, передусім, через бібліотечні чати, смс і текстові повідомлення та соціальні мережі;

5) для подальшого розвитку мобільних бібліотечних сервісів надзвичайно важливим є планування надання мобільних послуг (стратегічне та операційне); залучення для цього необхідних ресурсів, як-от персоналу, часу та фінансування; налагодження чіткої взаємодії між структурними підрозділами та зацікавленими сторонами, аби скоординувати дії для покращення мобільного зв'язку та маркетингу нових бібліотечних послуг; регулярне отримання відгуків про нові сервіси від користувачів бібліотеки.

Маємо зазначити, що університетські бібліотеки в Україні також докладають зусиль для розвитку мобільних сервісів, однак, результати цієї діяльності та набутий досвід ще не отримали багатоаспектного наукового аналізу. Хоча, на порядку денному у світі мова йде вже не стільки про зручні мобільні сервіси для користувачів, що є необхідною умовою функціонування університетських бібліотек та надання ними відповідного рівня обслуговування учасникам освітньої й дослідницької спільноти, як про використання мобільних технологій для інтелектуальної інтеграції цифрових бібліотечних ресурсів [3].

Джерела:

1. Clement J. Mobile Internet Usage Worldwide – Statistics & Facts. Retrieved from <https://www.statista.com/topics/779/mobile-internet> .

2. Yan Quan Liu, Briggs S. A Library in the Palm of Your Hand: Mobile Services in Top 100 University Libraries. *Information Technology & Libraries*, 2015, 34 (2), pp. 133-148, doi: 10.6017/ital.v34i2.5650.

3. Wang C. Intelligent Integration of Digital Resources in University Libraries Based on Mobile Agent Distributed Computing. *2020 IEEE International Conference on Artificial Intelligence and Computer Applications (ICAICA)*, 2020, pp. 239-244, doi: 10.1109/ICAICA50127.2020.9182629.

Данькевич Юлія Володимирівна

кандидат філологічних наук, доцент

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна

ВЕБСАЙТ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ

Станом на сьогодні, не лише створення, а й обов'язкова подальша підтримка власного вебсайту наукової бібліотеки закладу вищої освіти є, безумовно, як актуальним, так і перспективним спрямуванням. За даними відкритих джерел, перший у світі вебсайт – www (Word wide web) – відкрито у 1991 році Європейською радою з ядерних випробувань (Велика Британія). У 1994-95 роках у США та Англії з'явилися перші бібліотечні сайти. І всього через кілька років, у 1998 році, був створений вебсайт Національної бібліотеки Харківського національного університету. Власне, він став одним із перших вебсайтів в Україні [1].

Продуманий та якісно інформаційно наповнений вебсайт наукової бібліотеки сучасного закладу вищої освіти уможливить, зокрема, належний рівень обслуговування, а саме: розширить її функції, надасть доступ віддаленому користувачеві до власних ресурсів у мережі Інтернет. Загальні вимоги, яким має відповідати вебсайт, за слушним зауваженням науковців, це:

- якість наповнення, стабільність та актуальність інформаційних ресурсів;
- зручність навігації, єдність дизайну всіх розділів;
- дотримання при його створенні і експлуатації таких принципів, як відкритість – надання повної інформації про всі аспекти діяльності бібліотеки, фонди, послуги, правила обслуговування [1];
- індивідуальний підхід до різних груп користувачів (на сайті виділена сторінка викладача, сторінка студента), також інформативність – максимальне наповнення інформаційними ресурсами (каталоги, картотеки, бази даних).

Основна функція вебресурсу сучасної наукової бібліотеки закладу вищої освіти окреслюється безперебійним керуванням потоками інформації, що підтримують освітню, наукову, методичну та іншу діяльність, пріоритетну для закладу вищої освіти. Безсумнівно, «наявність вебсайту бібліотеки ще не є гарантією того, що дані ефективно використовуватимуться, а вебсайт постійно наповнюватиметься актуальною інформацією» [2, с.178]. Така система є лише засобом керування даними і для одержання відповідного результату має ефективно використовуватися. Тому «проблема функціонування

вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти полягає не в інсталяції сторінки, а в її ефективному використанні» [2, с.178].

Свого часу Пітер Роб і Карлос Коронел влучно визначають основні переваги ефективного використання вебсайту:

- інтерпретація та представлення даних шляхом структурування й упорядкування необробленої («сирої») інформації;
- поширення інформації серед визначеного кола людей у потрібний час;
- захист даних і контроль доступу до даних;
- контроль дублювання даних, використання даних як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях [3].

Впровадження вебсайту наукової бібліотеки закладу вищої освіти вимагає ретельного планування і навіть створення якщо або окремого структурного підрозділу, або наявності фахівця-адміністратора, який володіє навичками такої роботи. Тоді, за Р. Мюрреєм, адміністрування вебсайту повинно вирішувати такі основні проблеми:

- технологічні: програмне та апаратне забезпечення;
- організаційні: адміністративні дії;
- інтелектуальні: внутрішня протидія співробітників будь-яким нововведенням [3].

Звичайно, спершу створення та наповнення, а потім й слідкування за вебсайтом вимагатиме і появу нових співробітників, які складатимуть конкуренцію тим, хто працює давно, чи підвищення кваліфікації тих, хто буде на цій посаді. Окрім того, для повноцінного функціонування вебсайту адміністратор наукової бібліотеки має вирішувати такі основні завдання:

- забезпечувати спільне використання даних і готовність до їхнього використання;
- усувати суперечність даних та забезпечувати їхню цілісність;
- підтримувати безпеку і конфіденційність даних;
- визначати межі і характер використання інформації [3].

Важливим при створенні вебсайту є й урахування певних складових, що й надалі актуалізуватимуть його функціонування: змістовність, беззаперечна грамотність, простота навігації, оперативне оновлення сторінок, їхня доступність, зовнішнє оформлення, якісний дизайн. До того ж, створення вебсайту наукової бібліотеки закладу вищої освіти – це також і реклама його діяльності та послуг. На думку дослідників, щоб зробити сайт «живим та цікавим», необхідно уважно ставитися до деталей [4, с.35]. Беззаперечно, найбільше відвідування серед користувачів вебсайту матиме електронний каталог, що нараховуватиме поважну кількість назв видань. Електронний каталог повинен містити записи про всю наявну у науковій бібліотеці літературу, тематичний пошук, періодичні видання. Електронний

каталог включатиме, з урахуванням дотримання авторських прав, й електронні версії підручників, наукової літератури, навчально-методичні посібники, праці науковців та вчених, періодичні видання [4, с.67]. Актуальним на часі для користувачів може бути й частина, що віддзеркалюватиме чинні інтернет-ресурси: законодавчу базу, нормативні документи, пошукові сервери, бібліотеки України та світу. Тобто, «веб-сайт бібліотеки закладу вищої освіти — один із самих ефективних, зручних методів доведення до користувачів інформації про можливості бібліотеки, її потенціал, комунікативний засіб формування її іміджу та рекламних послуг» [3].

Саме наукова бібліотека закладу вищої освіти є його структурним підрозділом, що забезпечує інформаційну підтримку навчальної і науково-дослідної діяльності. За зауваженням науковців, зрозуміло, що «сьогодні для виконання запитів читачів використання традиційних методів обслуговування вже недостатньо» [3]. Вебсайт стає одним із інструментів бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів наукової бібліотеки, забезпечує вільний доступ до інформаційних ресурсів, інформує про діяльність, мету, завдання, роботу та структуру бібліотеки закладу вищої освіти. Попри те, сайт може виконувати й інші завдання:

- 1) представляти бібліотеку в Україні і світі як українською, так і іноземними мовами;
- 2) надавати інформацію про нові надходження до бібліотеки;
- 3) інформувати про передплату періодичних видань;
- 4) уможливити користування електронним каталогом бібліотеки іншим відвідувачам;
- 5) організувати доступ до електронної бази повнотекстових версій методичних вказівок, підготованих професорсько-викладацьким складом закладу вищої освіти;
- 6) сприяти якомога більшому використанню існуючої у базах даних закладу вищої освіти інформації [3].

На думку фахівців [3], найцікавішими розділами сайту бібліотеки закладу вищої освіти можуть бути:

1. Електронний каталог.
2. Доступ до електронної бібліотеки закладу вищої освіти, що міститиме електронні версії підручників, навчально-методичних посібників, матеріали конференцій, автореферати дисертацій та інші праці професорсько-викладацького складу, аспірантів та студентів.
3. Бюлетень нових надходжень, що може оновлюватися щомісяця. Завдяки йому у користувачів з'явиться можливість на відстані знайомитися з новинками, що надходять до фонду бібліотеки і пропонуються до перегляду у перший тиждень місяця в довідково-бібліографічному відділі. Періодику можна буде подавати у переліку передплачених

закладом вищої освіти періодичних виданнях. У свою чергу, це дозволить користувачам не лише отримати інформацію про певне видання, але і корегувати передплату, подаючи замовлення до бібліотеки.

4. У відповідних розділах веб-сайту можна створити точки доступу, прив'язані до інформаційних потреб користувачів. Приділити увагу ресурсам Інтернету, подати адреси різних вебсерверів. Зокрема:

- офіційні сайти України;
- пошукові сервери України та інших країн світу;
- бібліотеки України;
- закордонні бібліотеки;
- заклади вищої освіти;
- інша інформація [3].

Отже, можливості вебресурсів сучасної бібліотеки закладів вищої освіти є невичерпними, але, на жаль, залежать, у першу чергу, від фінансування бібліотеки, можливості вигравати гранти, бажанні позиціонувати себе на сучасному освітньому просторі.

Джерела:

1. Інтернет-ресурс: URL: <https://uk.wikipedia.org/wik>
2. Університетська бібліотека: нова сфера інформаційної взаємодії: монографія / за ред В. О. Ільганаєвої, Т. О. Колесникової; Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2016. 203 с.
3. Петрицька В. М. Web-сайт як інструмент бібліотечно-інформаційного обслуговування НБ ХНУ в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library .
4. Організація роботи комплексу інформаційно-технологічних систем бібліотеки ВНЗ. ННМБ України, Запорізький державний медичний університет. Київ, 2013. 90 с.

СУЧАСНІ СИСТЕМИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна робота бібліотек закладів вищої освіти неможлива без нового професійного програмного забезпечення, що дозволяє не лише пришвидшити роботу з користувачами, а, насамперед, скероване на автоматизацію усіх процесів. Програмне забезпечення вирішує ряд фахових проблем, що виникають під час традиційної обробки джерел інформації. Програмне забезпечення може не лише розширити можливості роботи з бібліотечними матеріалами, а й, не порушуючи авторських прав, що, безсумнівно, є на часі в інформаційному соціумі, дотриматися академічної доброчесності.

Відповідно до теоретичних джерел, програмне забезпечення бібліотечних процесів – «впровадження автоматизованих інформаційних систем у бібліотечні технологічні процеси» [1, с.96]. Головною метою автоматизації будь-якого процесу є звільнення людини від участі в процесах отримання, перетворення, передачі інформації, а також істотне зменшення трудомісткості виконуваних операцій. Комплексна автоматизація бібліотеки дозволяє працівникам відійти від рутинних процесів і підвищити ефективність своєї роботи [1, с.97]. Основними технічними засобами автоматизації бібліотечних процесів є:

- комп'ютерне обладнання;
- локальна комп'ютерна мережа;
- програмне забезпечення для функціонування автоматизованої бібліотечної інформаційної системи [1, с.98].

Автоматизація бібліотеки є складним процесом, який пов'язаний із багатьма чинниками. Швидке і результативне впровадження залежить від технічних можливостей бібліотеки, від наявності у штаті бібліотеки спеціалістів зі знанням інформаційних технологій. Автоматизація бібліотечних процесів покликана забезпечити:

- одноразове введення даних і багатоцільове їх використання для пошуку документів, передачі масивів даних іншим організаціям, підготовки видань тощо;
- багатоаспектний пошук даних за різними ознаками і їх поєднаннями без формування додаткових карток, покажчиків;

- організацію комплектування фонду з використанням баз даних видавництв з автоматичним формуванням замовлень і автоматизованим обліком їх виконання;
- автоматизований облік і ведення бібліотечної статистики [2, с.240].

У свою чергу, автоматизована інформаційна система містить інформаційні, лінгвістичні, організаційно-технологічні засоби й призначена для автоматизованого чи автоматичного здійснення інформаційної діяльності. Так, прикладом першої вільної автоматизованої бібліотечної системи (АБІС) є Kooha. Розробка АБІС Kooha почалась у 1999 році у Новій Зеландії. Перша інсталяція відбулася у січні 2000 року. Назва «kooha» означає подарунок, дар мовою маорі (Нова Зеландія). Kooha призначена для підтримки традиційних бібліотечних технологічних процесів. Kooha створена на основі бібліотечних стандартів та протоколів, що забезпечує можливість взаємодії між Kooha та іншими бібліотечними системами і технологіями [2, с.240].

Kooha має більшість очікуваних можливостей програмного забезпечення АБІС, зокрема:

- Інтерфейс для бібліотекарів і читачів (відвідувачів);
- Пошук;
- Проста система контролю надходжень до фонду для маленької бібліотеки, зокрема бюджетні витрати та цінові дані (із списками видавництв і конверсією валют). Модуль каталогізації з вбудованим клієнтом;
- Книговидача та керування читачами;
- Здатність працювати з будь-якою кількістю підрозділів, відвідувачів (категорій відвідувачів), примірників (категорій примірників), валют та інших бібліотечних даних;
- Система підтримки періодики (журнали або газети);
- Списки прочитаного для відвідувачів [2, с.242];

2005 року компанія Liblime (Огайо) оновила систему Kooha, до неї інтегрували підтримку Zebra – високошвидкісної контекстуальної бази даних, що збільшило швидкість пошуку в АБІС Kooha та поліпшило масштабованість системи. Kooha має можливості для експорту записів із Amazon та WorldCat.

В Україні система Kooha зокрема використовується у таких бібліотеках закладів вищої освіти:

- Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;
- Гадяцьке училище культури імені І. П. Котляревського;
- Київська Богословська Семінарія;
- Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Львівська Богословська Семінарія;

- Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
 - Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
- Маємо підкреслити, що кожні 2 роки здійснюється адаптація програми [3].

Наступним програми забезпеченням є Evergreen – інтегрована бібліотечна система, розроблена консорціумом PINES (штат Джорджія, США), для застосування у великій публічній бібліотеці та мережі бібліотек цілого штату, де потрібно було обробляти мільйони записів сотень бібліотек [4, с.189].

Evergreen забезпечує підтримку повсякденних бібліотечних операцій, зокрема: облік фондів, реєстрація читачів і надання доступу до онлайн-каталогу. Evergreen має можливість обчислення і контролю термінів видачі і повернення документів. Система дає змогу відстежувати, де знаходиться будь-яка книга або будь-який інший документ бібліотеки. Evergreen має дружній вебінтерфейс бібліотечного каталогу, який дозволяє читачеві знайти все, що йому потрібно незалежно від того, де це знаходиться.

Можливості Evergreen включають:

- Комплектування;
- Каталогізацію: надходження до фондів, введення бібліографічної інформації, класифікацію та індексацію документів;
- Книговидачу;
- Онлайн-каталог публічного доступу (OPAC);
- Статистичну звітність;
- Пошук / введення інформації.

Автори програми склали досить повну документацію системи Evergreen англійською мовою. У процесі адаптації АБІС Evergreen можливі проблеми з інтернаціоналізацією, оскільки система орієнтована на американські стандарти. Evergreen має складну архітектуру, внесення змін у налаштування системи вимагає значних зусиль [4, с.189].

OpenBiblio є простою у використанні системою автоматизації бібліотек, яка містить функції традиційної АБІС: підтримка онлайн-каталогу, книговидачі, каталогізації та управління персоналом і читачами. Програмне забезпечення користується популярністю серед малих і сільських бібліотек по всьому світу, завдяки своїй простоті, розширеній підтримці різних мов і детальній документації. Призначена для компактних науково-навчальних бібліотек. OpenBiblio має такі функціональні можливості:

- Комплектування.
- Каталогізація: створення, зміна або видалення бібліографічних записів, у тому числі імпорт записів.
- Онлайн-каталог публічного доступу.

– Адміністрування: налагодження та керування системою, у тому числі бібліотекою, персоналом, документами і налаштуваннями сайту.

– Статистичні звіти [4, с.190].

У той час як OpenBiblio надає всі необхідні функціональні можливості для компактної бібліотеки закладу вищої освіти, вона не включає більш складні функції, у тому числі такі, як придбання і керування періодикою, що надають інші інтегровані бібліотечні системи з відкритим вихідним кодом, такі як Koha або Evergreen.

CDS/ISIS — акронім назви Computerised Documentation Service / Integrated Set of Information Systems. Цей пакет програмного забезпечення розповсюджений у бібліотеках закладів вищої освіти країн, що розвиваються, як стандарт програмного забезпечення для розробки інформаційних систем. CDS/ISIS — це пакет прикладних програм, призначений для побудови автоматизованих інформаційних систем не лише бібліотек, а й архівів та музеїв. Програмне забезпечення розвивається і безкоштовно розповсюджується ЮНЕСКО. Має версії для роботи під управлінням операційних систем DOS, Windows і Unix. Функціонує у локальних і глобальних комп'ютерних мережах. Використовується у понад 20 тисячах бібліотек закладів вищої освіти у країнах, що розвиваються (наприклад, Чилі, Аргентина, Таїланд) [4, с.192].

CDS/ISIS є інтегрованою системою для введення, зберігання і пошуку інформації, розробленою спеціально для обробки структурованих нечислових баз даних. Одним із головних досягнень системи CDS/ISIS є те, що вона дає змогу маніпулювати необмеженою кількістю баз даних, кожна з яких може складатися із різних елементів даних. Хоча деякі можливості CDS/ISIS вимагають знань і досвіду роботи з комп'ютеризованими системами, система може бути використана тими користувачами бібліотек, хто має незначний комп'ютерний досвід [4, с.192].

Так, виходячи з основоположних засад автоматизації бібліотечних процесів, першим етапом впровадження АБІС став пошук, аналіз та порівняння наявних систем автоматизації бібліотечних процесів.

Отже, впровадження нових програмних систем для бібліотек закладів вищої освіти зумовлює перехід до автоматизованої систематизації, технологія якої поєднує інтелектуальний процес вибору основних рішень про склад пошукового образу документа з виконанням формальних процедур за допомогою засобів систем автоматизації баз даних.

Джерела:

1. Акімова Н., Махмутова М. Функціонування системи автоматизованих бібліотечних процесів у Науковій бібліотеці Чернівецького національного університету. Вісник Львівського університету. 2014. Вип. 9. С. 95–102.

2. Стеценко А. Тенденції та напрями розвитку систем довгострокового зберігання інформації. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2010. Вип. 28. С. 239–246.

3. Короткий посібник користувача АБІС Коха. URL: https://wiki.tntu.edu.ua/1_Koha .

4. Лобузїна К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності. Нац. акад. наук. України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 249 с.

УДК 025.171:027.7

Шостак Валентина Миколаївна

завідувачка сектором

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ КНИЖКОВИХ РАРИТЕТІВ ЯК НАПРЯМОК РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КНУКІМ

Проблеми формування фондів рідкісних та цінних видань бібліотек є невід’ємною частиною проблем загального бібліотечного фонду. Однак, ці проблеми дещо окремі, оскільки мають низку особливостей. Це пояснюється, насамперед, тим, що комплекс традиційно бібліотечних процесів у роботі з книгою-пам’ятником відрізняється від аналогічних процесів у роботі з книгою-джерелом інформації, тобто з книгою основного фонду.

«Також кожний елемент книги розглядається як мікро-джерело історичної інформації про розвиток установи або творчий шлях непересічної для української науки та культури особистості. Ми також простежимо еволюцію індивідуальних особливостей книг, що з’явилися у процесі побутування після остаточного завершення авторської роботи над текстом» [1].

Як важливий історичний та соціокультурний артефакт, кожен напис на книгах – інскрипт, робить кожну колекцію бібліотеки унікальною. Це не лише факт культури, історичний та літературний феномен, а й джерело біографій автора та реципієнта. Написи на книгах свідчать про наукові та дружні стосунки, характер стосунків, чудові епізоди особистої та творчої лабораторії. Напис на книзі у стислому вигляді містить унікальну історичну, культурну та психологічну інформацію.

Професійна спільнота виробила уявлення про культурно-історичну цінність та особливий статус книг з інскриптами. Фахівці знають, що за допомогою інскрипту можна

більш точно встановити дату виходу книги, визначити коло знайомств її творця, іноді – виявити прізвище або дізнатися автора анонімно опублікованої книги.

Книжковими новинками зазвичай діляться з повагою або вдячністю, щоб отримати рецензію, щоб зробити свою роботу доступною для широкої аудиторії. Знахідки та бібліографічні дослідження авторів та реципієнтів у публікаціях, що зберігаються у бібліотечних колекціях, їх аналіз соціальної взаємодії викликає безперечний науковий інтерес. По-перше, задля ясності, основна соціальна функція інскрипту полягає в побудові ієрархії в межах професійних спільнот, заснованої на обміні знаками лояльності та фіксацією статусу всередині системи. По-друге, для того, щоб з'ясувати, як автори показали себе в подарунковому написі: для кого вони написали інскрипт, як розвивалася традиція, етикет запису та які були приклади відхилення від нього. Від якісної роботи бібліотечних працівників залежить чи буде "маленький напис чудовою історією".

Наукова бібліотека КНУКіМ має підфонд рідкісних та цінних документів. Існує декілька визначень рідкісної книги – «найбільш характерним і загально визнаним вважається визначення рідкісної книги, наведене в енциклопедії «Книгознавство»:

– видання, що збереглося у відносно малій кількості примірників і має певну цінність – загальнополітичну, ідейно-естетичну, наукову, художньо-друкарську, історико-побутову, мемуарну, краєзнавчу, бібліографічну та ін.;

– примірник видання, що має неповторні прикмети, які відрізняють його від решти тиражу видання – іменний, розфарбований від руки, з автографом письменника, читацькими замітками, цікавим в історичному або мемуарному відношенні екслібрисом, особливо опрацьований, з додатковими вкладеннями і т.п.» [2].

Одним з бездоганних інструментів духовно-морального виховання та самостійного бачення історичного процесу є робота з документами, автентичними пам'ятками чи комплексами джерел, народжених у певний історичний час, та які зберігають свої особливості, специфіку, свій «аромат і колорит».

Книга – найзначніше досягнення суспільного розвитку, і завдяки «спілкуванню з книгою», будь то цінним чи звичайним виданням, здійснюється спілкування часів. Робота сектору рідкісних і цінних документів наукової бібліотеки КНУКіМ спрямована на зростання духовного рівня користувача, розвиток його інтересу до історії, культури, підвищення загальноосвітнього рівня. Важливо зазначити, що всі раритетні видання, що зберігаються у фонді наукової бібліотеки КНУКіМ, відображені в каталозі «Рідкісні видання з фонду наукової бібліотеки КНУКіМ» та є доступними для користувачів.

Науково-дослідна робота є одним із пріоритетних напрямів діяльності сектору рідкісних цінних документів наукової бібліотеки КНУКіМ. Така діяльність робить бібліотечну професію творчою, створює позитивний образ бібліотекаря та бібліотеки в

цілому. Крім того, проведення науково-дослідних робіт вносить вагомий внесок у вдосконалення практичної роботи, а також у розкриття актуальних питань бібліотечної науки. У бібліотеці проводиться дослідницька робота, що передбачає вивчення складу бібліотечного фонду в цілому та окремих його частин, аналіз використання бібліотечних фондів тощо.

Вивчення особистої книжкової колекції професора Нечитайло А. Л. показало, що її склад багатогранний і його можна представити:

- а) за видами видань: книги (монографії, збірки творів, підручники, брошури, журнали);
- б) за мовами: українська, російська, польська, білоруська, та ін.;
- в) за змістом: наукова, науково-популярна, навчальна, довідкова, енциклопедична;
- г) за галузями знань: археологія, історія, краєзнавство, музеєзнавство, народознавство.

Предметом першочергового інтересу бібліотекарів, що працюють з рідкісними виданнями, завжди були штампи, наліпки та власні записи – тобто все, що зазвичай називають «книжкові знаки» або «власні знаки», і такі видання є у фонді сектору рідкісних та цінних документів наукової бібліотеки КНУКіМ, ці книжкові раритети мають велике історичне значення.

Книжкові позначки, що зустрічаються у виданнях сектору рідкісних і цінних документів, можна розділити на:

- гербовий екслібрис, створений за законами геральдичного мистецтва;
- екслібрис-монограма – це початкові літери ім'я та прізвища власника та можуть слугувати елементом прикраси книги;
- суперекслібрис – власницький знак, відтиснутий на палітурці книги;
- екслібрис-заготовка – рамка, в яку власник вписував своє прізвище.

Таким чином, можна зробити висновок, що книжкові раритети, які складають фонд сектору рідкісних та цінних документів наукової бібліотеки КНУКіМ, є безцінними історичними джерелами, які варті уваги та вивчення.

Джерела:

1. Куцаєва Т. Екслібриси та інскрипти з ім'ям Ф. Вовка / Т. Куцаєва // Українознавство. – 2019. – №4 (73). – С. 258–267.
2. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук ; НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Ін-т української книги. – Київ, 2004. – 643 с.
3. Арістов В. Невідомі колекції рукописів А. О. Титова із фондів НМІУ / В. Арістов // Науковий вісник НМІУ : зб. наук. пр. – 2019. – Вип. 4. – С. 141–144.
4. Дениско Л. М. Книжкові знаки на книгах із колекції рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Текст] : каталог / Л. М. Дениско, Ю. К. Рудакова ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2017. – 352 с.
5. Омелян Я. Екслібриси: книжкові знаки / Я. Омелян. – Тернопіль, 2006. – 112 с.

УДК 027.7

Якубенко Ярослав Анатолійович

завідувач відділу

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ВИСТАВКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Виставкова діяльність була і залишається важливим напрямком роботи бібліотек. Книжкова виставка – одна з найпоширеніших і затребуваних сучасними користувачами документних послуг. Бібліотечна практика має багато різноманітних видів традиційних виставок.

Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент ефективного розвитку галузей соціальної сфери послужили об'єктивною основою зародження і розвитку нових видів бібліотечного сервісу, зокрема, електронних бібліотечних виставок.

Електронні виставки дозволяють формувати і підтримувати імідж бібліотеки, розкривати зміст її фонду, підвищують комфортність бібліотечного обслуговування. Вони широко увійшли в бібліотечну практику, про що свідчать статистичні звіти і підсумкові доповіді про діяльність бібліотек, численні описи практичного досвіду в професійній періодиці, виступи практикуючих фахівців на бібліотечних форумах, результати аналізу сайтів бібліотек.

У даний час йде інтуїтивний пошук методичних, технологічних та дизайнерських рішень, який здійснюється шляхом запозичення сформованих практик традиційної виставкової роботи і досвіду створення електронних продуктів і послуг різного призначення.

Унікальність електронних бібліотечних виставок обумовлює необхідність наукового обґрунтування їх специфіки, відображення її в прийнятих методичних і технологічних рішеннях. Отримавши широке поширення в бібліотечній практиці, процес створення електронних виставок не забезпечений чіткими технологічними приписами.

Електронна бібліотечна виставка – мультимедійний бібліографічний продукт бібліотеки, що представляє собою спеціально підібраний і упорядкований масив електронних документів, а також інші експонати в цифровому форматі, і відомості про них, що розкриває і рекламує інформаційні ресурси, доступні в бібліотеці та за її межами, з метою рекомендації користувачам для огляду, ознайомлення та використання.

«Важливим компонентом у процесі створення електронної виставки є оцифрування та електронна обробка відібраних друкованих документів, що передбачає:

- сканування кольорових обкладинок (ілюстрацій) у форматі JPG;
- сканування за допомогою комп'ютерної програми Abbey FineReader видавничих анотацій. У випадку їх відсутності – сканування змісту, вступу або фрагментів тексту;
- створення бібліографічного опису за алфавітом у форматі Word із шифрами основного книгосховища та підсобних книжкових фондів;
- розміщення вступного слова (преамбули) у форматі Word для презентації електронної виставки на сайті бібліотеки;
- виділення за допомогою засобів виразності Word (жирний шрифт, курсив, підкреслювання тощо) ключових положень тексту;
- перегляд та редагування організованої електронної виставки» [1].

Різноманітність електронних бібліотечних виставок обумовлює необхідність об'єднати їх багатоаспектною класифікацією, підставами якої можуть служити:

- зміст;
- цільове призначення;
- спосіб доступу;
- формат представлення даних поданих документів;
- вартість;
- причина для проведення;
- час видання документів і їх надходження в фонд;
- частота попиту документів;
- ступінь розкриття змісту документів;
- наявність друкованого аналога;
- тривалість функціонування та інші підстави, актуальні для вирішення конкретної наукової або практичної задачі.

Виставка є засобом рекомендації літератури для читання в рамках освітньої програми вищого навчального закладу і за її межами. Вони можуть служити ресурсною базою при підготовці рефератів, усних повідомлень, вони, поряд з довідковими виданнями, дозволяють отримати основні фактичні відомості про тему.

Ілюстрації, що використовуються в електронних виставках, забезпечують додаткову можливість ефективного засвоєння матеріалу. Дизайн та оформлення виставок сприяє залученню студентів до читання, вихованню естетичного смаку. Крім того, електронна форма подання інформації забезпечує підвищення рівня комп'ютерної грамотності.

Технологічні процеси розробки традиційних та електронних виставок багато в чому схожі, в той же час електронне виробництво має унікальну специфіку. Відмінності виявлені в наступних технологічних процесах: визначення цільового призначення для користувача, розробка структури виставки, вибір форми подання, підбір допоміжних матеріалів, підготовка документів до експонування, оформлення виставки, редагування виставки, підготовка виставки до демонстрації, аналіз ефективності.

«Використання у бібліотечній практиці віртуальних виставок дозволяє розв'язати ряд проблем, які неможливо вирішити традиційними методами. Це, зокрема:

- забезпечення збереженості документів;
- оперативність організації виставки;
- необмеженість терміну експонування документів;
- розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації;
- представлення документів, які відсутні у фондах даної бібліотеки, але мають певне значення для розкриття заданої теми;
- можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час (24 години на добу, 7 днів на тиждень)» [2].

Проблема якості бібліотечного сервісу традиційно привертає увагу дослідників і практиків. Для електронних виставок бібліотек не розроблені показники якості, відсутня методика її оцінки. Очевидно, що прийняті в виробничих галузях методи оцінки якості продукції можуть знайти застосування в бібліотечній практиці, але вимагають критичного осмислення, серйозного наукового й експериментального обґрунтування.

Електронні бібліотечні виставки можуть бути реалізовані у формі мультимедійної презентації, відеоролика тощо. Це дозволяє в пошуках ефективних методичних і дизайнерських рішень спиратися на досвід підготовки електронних продуктів в даних форматах на базі відповідного програмного забезпечення.

Джерела:

1. Туровська Л., Смоляр І. Електронна виставка як комунікаційна модель діяльності наукової бібліотеки / Л.Туровська, І.Смоляр // Вісник Книжкової палати. 2015. № 3. С. 29-31.
2. Кудря Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів / Л.Кудря // Бібліотечна планета. 2009. № 1(43). С. 37-39.
3. Григорьянц Е. И. Книга в контексте современной культурной коммуникации / Е. И. Григорьянц // Книга. Исследования и материалы. 2004. Вып. 82. С. 51–59.
4. Пасмор Н. П. Бібліотека і читач: взаємодія у електронному середовищі / Н. П. Пасмор // Новий Колегіум. 2004. № 4. С. 28-30.
5. Пасмор Н.П. Роль і функції бібліотечного веб-сайта в інформаційному забезпеченні самостійної роботи студентів / Н.П. Пасмор // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук, пр. 2002. Вип. 10. С.80–84.

Якубова Тетяна Анатоліївна

кандидат історичних наук, науковий співробітник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна

**БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПАДЩИНА А. КРИМСЬКОГО – СКЛАДОВА
СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.
ДО 150-ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АКАДЕМІКА А. КРИМСЬКОГО.**

Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта передбачає постійне опанування бібліотечними фахівцями кола нових дисциплін, які диктують професійні вимоги. Традиції бібліотечно-інформаційної освіти закладалися в Україні ще у ХІХ ст. За думкою книгознавчині Н. А. Бачинської, хронологічні межі початкового етапу цієї освіти сягають початку ХІХ ст. та продовжуються до першої половини 20-х років ХХ ст. [1]. На початку 90-х років ХХ ст. розпочинається новий етап розвитку бібліотечно-інформаційної освіти, який був зумовлений становленням незалежної держави, інформатизацією, створенням єдиного мережевого інтернет-простору. У зв'язку з активним розвитком в Україні досліджень наукової спадщини видатних українських учених, перед бібліотечними фахівцями постала низка нових наукових завдань. Вони пов'язані з наданням якісних інформаційних послуг, створенням нових наукових баз даних, зокрема з наданням біографічних даних про видатних постатей української та світової науки, що можуть бути використані при підготовці наукових праць.

Українські вчені працюють над новими концепціями бібліотечно-інформаційної освіти, в основу яких закладається розширення професійної сфери бібліотечних фахівців. Ця сучасна освіта почала включати опанування бібліотечними фахівцями інформаційних ресурсів, закритих у радянські часи, у т.ч. фондів репресованих видатних українських науковців, зокрема всесвітньовідомого сходознавця, академіка А. Кримського. В умовах нового етапу досліджень наукової спадщини як цього вченого, так й інших українських учених, а також самого розвитку нового етапу українознавчих студій, сучасні бібліотечні фахівці опановують різноманіття біографістики, архівознавства та інших гуманітарних дисциплін, які потрібні для роботи, зокрема, з новими матеріалами раніше законсервованих бібліотечних фондів. Універсальні галузево-інформаційні бібліотечні системи сьогодні мають можливість поповнювати книгознавчу інформацію. Нові модерні зміни у розвитку сучасної бібліотечно-інформаційної безперервної освіти дозволяють ставити нові професійні

завдання перед бібліотечними фахівцями щодо вивчення та популяризації внеску українських вчених в бібліотечну справу України.

Метою статті є надання історичної та книгознавчої інформації про бібліотечну та архівну спадщину А. Кримського, що дозволяє окреслити певне коло важливих питань у просторі сучасної бібліотечно-інформаційної безперервної освіти. Тим більше, що в 2021 р. виповнюється 150 років від дня його народження. Ця подія надає творчий поштовх для нових наукових досліджень спадщини видатного сходознавця, яка залишила нам ще низку малодосліджених питань, не дивлячись на те, що творчості А. Кримського присвячено немало наукових праць. Адже його наукова діяльність, книгознавчі та бібліотекознавчі зацікавлення викликають інтерес науковців і на початку 20-х років XXI століття.

Наукові дослідження особливої бібліотеки академіка А. Кримського проводяться співробітниками Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Ними здійснюється, зокрема, виявлення та атрибуція книжкових знаків у особистій бібліотеці вченого. Попередні результати історико-текстологічного та бібліографічного опису цієї бібліотеки свідчать про її значний потенціал для наукової роботи дослідників. Як виявилось, бібліотека вченого зберігає «фактографічні історико-аналітичні джерела, цінні контексти мандрівного дискурсу європейців і представників східних народів, потужний арсенал монографій із актуальних проблем арабістики, курдології, японістики і монголознавства» [2]. А. Кримський, формуючи свою бібліотеку, ставив метою можливості доступності бібліотеки для всіх, хто прагне увійти у світ східної культури, її літературних традицій. Значний масив нерозроблених досі матеріалів складають лексикографічні посібники з багатьох сучасних і «мертвих» мов. Наукових досліджень потребують «термінологічні джерела і розмовники, тексти-пам'ятки шумерської, аккадської, єгипетської цивілізацій та писемні артефакти культур народів Передньої Азії» [2].

Особиста бібліотека А. Кримського складалася з розділів: Малоросія, мовознавство, етнографія, сходознавство, збірка арабських і слов'янських рукописів. Вона містить оригінальні та перекладні твори східних авторів, дослідження з історії релігії, літератури і мовознавства, словники з багатьох іноземних мов, у т.ч. грецької, латинської, турецької, санскриту, івриту й арабської. Шрифтовий екслібрис вченого – штемпель без рамки, фіолетового кольору, розміром 5 x 33 мм, з текстом «ХВАНЬКО КРИМСЬКИЙ». Перші книжки зі свого зібрання академік А. Кримський передав Всенародній бібліотеці України (нині НБУВ) ще в 1919 р. Понад дві тисячі видань з Кабінету арабо-іранської філології, який він очолював, увійшли до фондів головної бібліотеки України у 1934 р. (за умови збереження цілісності та нерозпорошеності колекції). У 1951 р. бібліотека поповнилася додатково найбільшою частиною колекції А. Кримського (10151 книжка і 2659 журналів). Ще майже

півтисячі книжок у 1961 р. передали родичі вченого. Нині колекція А. Кримського налічує 14897 видань XVII-XX ст. [3].

Маловідомим для дослідників залишається питання про комплектування фондів бібліотеки Кабінету арабо-іранської філології при Всеукраїнській Академії наук (ВУАН), керівником якого був А. Кримський. У фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІК НБУВ) виявлені книги з бібліотеки Кабінету арабо-іранської філології. Історія побутування цих сходознавчих видань в Україні потребує нових книгознавчих досліджень.

Академік Агатангел Юхимович Кримський (1871 – 1942), видатний вчений-орієнталіст зі світовим ім'ям, 1918 р., – за часів Гетьманату, коли була заснована Всеукраїнська Академія наук (ВУАН), – переїхав до Києва за запрошенням В. І. Вернадського, де став секретарем ВУАН (листопад 1918 – травень 1928 рр.). А. Кримському належала визначна організаційна роль в розвитку орієнталістичних студій в Україні. Він очолював Тюркологічну і Гебраїстичну комісії ВУАН, Кабінет арабо-іранської філології, Комісію з вивчення історії Близького Сходу. Вчений брав участь у заснуванні в 1926 р. Всеукраїнської асоціації сходознавців (ВУНАС), був членом редколегії журналу «Східний світ» [4].

У Києві у складі ВУАН працювала Кафедра (Кабінет) арабо-іранської філології та тюркології (1918 – 1934), яку очолював А. Кримський. Кафедрі підпорядковувалася Єврейська історико-археографічна комісія (1919 – 1929), Комісія з вивчення візантійського письменства та впливу його на Україну (1926 – 1930), пізніше перетворена на Комісію для дослідів з історії Близького Сходу (1930 – 1933), Тюркологічна комісія (1926 – 1933) [5]. Кабінет арабо-іранської філології діяв у структурі історико-філологічного відділу ВУАН. Кабінет арабо-іранської філології був створений на основі унікальної бібліотеки А. Кримського. Ця сходознавча установа, яку він створив, випустила до 1930 р. 6 наукових праць та стала базою для усіх сходознавчих видань в Україні у 20-30 рр. XX ст. [6]. У Кабінеті арабо-іранської філології працював один з головних фундаторів українського сходознавства Тауфік Гаврилович (Тауфік Джубраїл) Кезма (1882 – 1958). Він викладав арабську й турецьку мови в Київському Близькосхідному інституті, працював в Тюркологічній комісії Всеукраїнської академії наук, обіймав посаду професора Київського державного університету імені Т. Шевченка, був керівником семінару з арабістики в цьому університеті [7]. У тому ж Кабінеті працював і Лозієв Павло Нечипорович (1894 – 1981), іраніст, тюрколог, учень А. Кримського (з Лазаревського інституту східних мов), досліджував творчість Омара Хайама [8]. Л. Нечипорович 1952 р. захистив кандидатську дисертацію.

Протягом 1921 – 1929 рр. А. Кримський також очолював Інститут сходознавства ім. О. Потебні в Києві. В травні 1928 р., після чергового переобрання А. Кримського секретарем ВУАН, більшовицький уряд не затвердив його на цю посаду. А незабаром були ліквідовані і всі установи, які очолював вчений.

Очевидно, що фонди бібліотеки Кабінету арабо-іранської філології склались з декількох відділів, які містили східні рукописи, книги з бібліотеки самого А. Кримського, книги сходознавчої тематики, які надходили з фондів різних бібліотек України, а також із закордону. Колекція східних рукописів з фондів бібліотеки Кабінету арабської та іранської філології ВУАН у 20-30-ті рр. ХХ ст. надійшла до фондів Відділу рукописів Всенародної бібліотеки України (ВБУ) [9]. У фондах Відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій ІК НБУВ виявлено книги з печатками бібліотеки Кабінету арабо-іранської філології та давнішими бібліотечними шифрами бібліотеки Луцько-Житомирської семінарії, як, наприклад, книга малого формату *Jacolliot, Louis. Voyage aux ruines de Golconde et à la Cité des Morts. (Indoustan). – Paris: E. Dentu, Libraire-Éditeur, 1875. – 394 p.* Обкладинка з червоного картону. Корінець шкіряний, коричневого кольору. Форзац білий, на якому в лівому верхньому куті олівцем подано шифр бібліотеки Луцько-Житомирської семінарії «7/6-16 агт» та напис «Д дубль». На титульному аркуші та на деяких інших сторінках книги розміщена овальна синя печатка «Книгозбірня Кабінету Арабо-Іранської Філології. УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК». На титульному аркуші олівцем зроблено напис «Дубль № 400».

Бібліотечні печатки Кабінету арабо-іранської філології та шифри бібліотеки Луцько-Житомирської семінарії виявлено на книгах з зазначеного відділу ІК НБУВ: *Castellan A.L. Lettres sur la Grèce, l'Hellespont et Constantinople. P. 1., P. 2. – Paris: H. Agasse, Imprimeur-Libraire, 1811. – 171; 235 p.; Burnes, Alexandre. Voyages de l'Embouchure de l'Indus à Lahor, Caboul, Balkh et à Boukhara; et retour par la Perse, pendant les années 1831, 1832, 1833. T. 1. – Paris: Arthus Bertrand, Libraire-Éditeur, 1835. – XI, 354 p.; Cailliaud F. Voyage à Méroé, au Fleuve Blanc, au-delà de Fâzoql dans le midi du Royaume de Sennár, a Syouah et dans cinq autres oasis; fait dans les années 1819, 1820, 1821 et 1822. T. 2. – Imprimé: Par Autorisation du Roi, 1826. – 442 p.*

Книги з бібліотеки Луцько-Житомирської семінарії після революції 1917 року надійшли до фондів Волинського краєзнавчого музею. За постановою Президії Укрнауки від 2 червня 1928 р. і Колегії Народного комісаріату освіти 1928 р. книжкові фонди Волинського музею було вирішено передати ВБУ в Києві (тепер НБУВ). Передача фондів ВБУ закінчилася 9 жовтня 1932 року. Їй передувала майже річна діяльність працівників ВБУ (П. М. Попов, М. В. Геппенер, О. Т. Дзбанівський та ін.). Імовірно, що сходознавча

література з бібліотеки Луцько-Житомирської семінарії відбиралася для поповнення фондів бібліотеки Кабінету арабо-іранської філології.

Особистий архів А. Кримського зберігається в Інституті рукопису НБУВ (ІР НБУВ) та в Науковому архіві Наукової бібліотеки НаУКМА. Рукописи А. Кримського зберігаються також в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Архівна спадщина А. Кримського, яка зберігається в ІР НБУВ, складає разом близько 4,5 тис. од. зб. Серед наукових та творчих матеріалів академіка – рукописи з питань сходознавства, художні твори та переклади, матеріали зі службової та громадської діяльності, репрезентовані документами з історії УАН, особисті документи А. Кримського. Серед епістолярію – листи В. І. Вернадського, С. Ольденбурга, Д. Граве, М. Птухи, І. Крачковського, В. Бартольда, М. Крилова, С. Руданського, Лесі Українки, М. Павлика, Т. Кезми, копії листів І. Франка [10]. Цікавими залишаються бібліотекознавчі матеріали цього архіву, які розкривають внесок вченого в бібліотечну справу, історію ВБУ та побутування його особистої бібліотеки. Серед цих документів: [Арх. Кримського А.Ю.] Генеральний Консул Української Держави в Москві – комендантові поїзду М. С. Карінському. Лист-прохання про перевезення бібліотеки А. Ю. Кримського 6 серпня 1918 р., 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. Х. № 18858); [Арх. Кримського А.Ю.] В. Козловський, член Тимчасового комітету, скарбник – Кримському А.Ю. Повідомлення Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української держави про засідання Комітету 1919 р., 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. Х. № 18877); [Арх. Кримського А.Ю.] А. Ю. Кримський, неодмінний секретар ВУАН до Структурно-штатної комісії РСІ. Лист про необхідність збільшення штату Всенародної бібліотеки України 13 травня 1925 р., 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. 52. № 54); [Арх. Кримського А.Ю.] А. Ю. Кримський – директору Всенародної бібліотеки України при ВУАН. Лист-вимога дотримуватися умови про нерозпорошення переданої ним власної бібліотеки. Чернетка. 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. XXXVI. № 731); [Арх. Кримського А.Ю.] Н. Могилянська, секретар Комітету по охороні культурно-освітніх установ – А. Ю. Кримському. Запрошення на нараду в справі утворення ради в справах книгозбірень 1918 р., 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. Х. № 18843); Крымский А.Е. Заявление непременно секретарю АН об ориенталистической библиотеке, находящейся во всенародной библиотеке 1927 г. Автограф Крымского, 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. І. № 26646). Пастернак С.П., директор Всенародної бібліотеки України – акад. А. Ю. Кримському. Лист-подяка за подаровані книжки. 10 січня 1927 р., 1 арк. (ІР НБУВ. Ф. І. № 26645). Рукописи А. Кримського з його архіву у фондах ІР НБУВ є атрибутованими автографами вченого.

А. Кримський був активним популяризатором творчості Т. Г. Шевченка. Йому належать кілька статей і критичних відгуків про творчість українського поета (1889, 1890,

1891, 1928). Про нього ж він писав, зокрема, К. Станіславському та А. Чехову. Твори Т. Шевченка А. Кримський мав у власній бібліотеці. Відомо, що його «Кобзар» він подарував індійському письменникові Рабіндранату Тагору [11]. Вірші Кобзаря «І день іде, і ніч іде» та «О люди! люди небораки!» вчений переклав турецькою мовою (надруковано 1923 р.). А. Кримський брав участь у першому «Повному виданні творів» поетичної і прозової спадщини Т. Шевченка за редакцією П. Зайцева (1834-1939 рр.; видання вийшло у 14 томах). Інформаційний ресурс бібліотечної та архівної спадщини А. Кримського безумовно може бути задіяним при організації процесів сучасної бібліотечно-інформаційної безперервної освіти як у закладах вищої освіти, так і в бібліотеках під час підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Вивчення внеску вченого в бібліотечну роботу дозволяє дослідити його бібліотекознавчий досвід. Книгознавчі та бібліотекознавчі зацікавлення А. Кримського сприяли створенню його великої наукової бібліотеки, бібліотеки кабінету арабо-іранської філології. Вчений очолив бібліотечну роботу по відбору гуманітарної літератури для ВБУ. Матеріали бібліотеки А. Кримського можуть використовуватися для бакалаврських, магістерських проєктів, при написанні дисертацій та монографій. Вагомі здобутки вченого в бібліотечній справі, досвід його бібліотечної роботи мають перспективи для досліджень та потребують нового осмислення.

Джерела:

1. Бачинська Н.А. Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. С. 57-67. – URL: journals.urau.ua/bdi/article/view/150612/149702 (дата звернення 1.01.2021).
2. Бібліотека-колекція Агатангела Кримського була представлена в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка. До 150-ї річниці від дня народження академіка А. Кримського. С. 1. – URL: nbuv.gov.ua/node/5080 (дата звернення 1.01.2021).
3. Академік Кримський і Всенародна бібліотека. С. 1-2. – URL: chornomorka.com/archive/21688/a-6939.html (дата звернення 1.01.2021).
4. Сорокін С.В., Ксьондзик Н.М. Історія турецької мови: курс лекцій / Сорокін С.В., Ксьондзик Н.М. – Київ: Вид. Центр КНЛУ, 2016. – 235 с.
5. Сходознавство. С. 5. – URL: osvita-plaza.in.ua/publ/490 (дата звернення 1.01.2021).
6. Цьось В.А., Цьось М.П. Агатангел Кримський – перший вчений секретар Української академії наук / В.А. Цьось, М.П. Цьось // Сучасна наука та освіта Волині: збірник матеріалів науково-практичної конференції 22 листопада 2018 р., м. Володимир-Волинський / упоряд., гол. ред. Б.Є. Жулковський. – Луцьк: Волиньполіграф, 2018. – С. 32 – 34.
7. Чувпило О.О., Чувпило Л.О. З Історії української орієнталістики та тюркології І.Ф. Чернікова / О.О. Чувпило, Л.О. Чувпило // Збірник наукових праць . Харківський національний університет ім. Г.С. Сковороди. Серія «Історія та географія». – Харків, 2018. – Вип. 54. – С. 201 – 205.
8. В.І. Вернадський. Листування з українськими вченими. С. 20. – URL: history.org.ua (дата звернення 1.01.2021).

9. Сохань С.В. Східні рукописи у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: виявлення, історія побутування, атрибуція. С. 5. – URL: conference.nbuv.gov.ua/report/view/id791 (дата звернення 1.01.2021).
10. Гарбар Л.В., Герасімова Т.В. Агатангел Кримський (1871-1942): виставка до 145-річчя з дня народження українського історика, письменника, мовознавця. С. 1. – URL: nbuv.gov.ua/node/2750 (дата звернення 1.01.2021).
11. Шевченківський словник. У 2-х томах. / Відповід ред. Е.П. Керилюк. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1976. – Том. 1. – С. 330.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**XI Міжнародна науково-практична конференція
«Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта:
метаморфози навчального дизайну»**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
3 – 4 березня 2021 р., онлайн

Електронне видання

Відповідальна за випуск Я. Є. Сошинська

Видавець:

ВГО Українська бібліотечна асоціація
04053, м.Київ, вул. Тургенєвська, 83-85
info@ula.org.ua
www.ula.org.ua